

ΤΕΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ / ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Πτυχιακή εργασία

ΣΧΟΛΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ:

ΜΕΛΕΤΗ 2 ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ

ΣΕ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Χαρίλαος Αθ. Κουτσοσπύρος, Μεσολόγγι 2015

ΤΕΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ / ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Πτυχιακή εργασία

ΣΧΟΛΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ:

ΜΕΛΕΤΗ 2 ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ

ΣΕ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Χαρίλαος Αθ. Κουτσοσπύρος

Επιβλέπων καθηγητής
Δημήτριος Καπογιάννης

Μεσολόγγι 2015

Η έγκριση της πτυχιακής εργασίας από το Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων/Μεσολογγίου του ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο θεσμός του συνεταιρισμού στην εκπαίδευση, ως μέσο αγωγής που ωθεί τους νέους στην εργασία και καλλιεργεί το πνεύμα της συνεργασίας και της αλληλεγγύης, δεν είναι καινούριος. Οι πρωτοποριακές για την εποχή τους ιδέες των μεγάλων παιδαγωγών Κομένιου και Πεσταλότσι βρίσκουν ανταπόκριση στο συνεταιριστικό πνεύμα του Όουεν και του Κίνγκ. Ο Ντιούι ερμηνεύει τον σχολικό συνεταιρισμό ως μια αναγκαιότητα του εκπαιδευτικού συστήματος όπου το παιδί μαθαίνει μέσα από τη συλλογική δράση για να δημιουργήσει, μετέπειτα, μια ευρύτερη κοινωνία αρμονική και πραγματικά πολιτισμένη.

Οι χώρες της Δύσης υιοθετούν και ενσωματώνουν με επιτυχία τον θεσμό στο εκπαιδευτικό τους σύστημα από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Ο σχολικός συνεταιρισμός είναι για αυτές το καταλληλότερο μέσο για την ομαλή μετάβαση από το σχολικό περιβάλλον στο κοινωνικό κλίμα των ενηλίκων. Πρώτες μορφές της δράσης εκδηλώνονται στη χώρα μας μετά τη δεκαετία του 1920, μιας περιόδου αρκετά δύσκολης με πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές ανακατατάξεις. Τη θέρμη των πρωτοπόρων Ελλήνων διδασκάλων που μέσα από αντιξοότητες καταφέρνουν να δημιουργήσουν τους πρώτους στοιχειώδεις συνεταιρισμούς, ακολουθούν οι συνάδελφοι τους της μεταπολεμικής περιόδου. Η στροφή του εκπαιδευτικού συστήματος στις ανθρωπιστικές σπουδές με έμφαση στον εκσυγχρονισμό και την οικονομική ανάπτυξη ευνοούν τη λειτουργία των συνεταιρισμών και πράγματι αυτοί πολλαπλασιάζονται μέσα σε μια δεκαετία, επεκτείνοντας τις δράσεις τους σε πολλούς τομείς.

Από τη μεταπολίτευση και μετά επιχειρείται μια θεσμοθέτηση με τη δημιουργία ενός νομικού πλαισίου λειτουργίας. Παρόλα αυτά, το Υπουργείο Παιδείας και οι εκάστοτε ηγεσίες του, δεν ασχολούνται συστηματικά με τον θεσμό και οι όποιες αξιόλογες προσπάθειες Υπηρεσιών και Οργανισμών δε χαρακτηρίζονται από συνέχεια και δε βρίσκουν ανταπόκριση. Σήμερα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση λειτουργούν δεκάδες σχολικοί συνεταιρισμοί που προάγουν τα συνεργατικά ιδεώδη και προσφέρουν ποικίλα οφέλη στους μαθητές. Η οργάνωση και υποστήριξη του θεσμού επιβαρύνει εξολοκλήρου τους εκπαιδευτικούς που βρίσκουν συμπαραστάτες στο έργο τους γονείς και την τοπική κοινωνία. Απαιτήση όλων η οργανωτική στήριξη από την Πολιτεία με τη θεσμική κατοχύρωση μέσα από την απλοποίηση του σημερινού νομικού πλαισίου λειτουργίας, το οποίο πρέπει να γίνει απλούστερο με μικρότερη γραφειοκρατική ενασχόληση.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	xi
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	xiii
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ:	1
ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΙ - ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΕΣ	3
1.1 ΣΧΟΛΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	3
1.1.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ	3
1.1.2 ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ	4
1.1.3 ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ.....	4
1.1.4 ΣΚΟΠΟΙ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ.....	5
1.1.5 ΜΟΡΦΕΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ.....	6
1.2 ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΕΣ.....	7
1.2.1 Johan Amos Comenius (1592-1670).....	7
1.2.2 Johann – Heinrich Pestalozzi (1746-1827)	8
1.2.3 Robert Owen (1771-1858)	9
1.2.4 William King (1786-1856).....	9
1.2.5 John Dewey (1859-1952).....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	11
2.1 ΠΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1924-1940).....	11
2.1.1 Ιστορικά στοιχεία	11
2.1.2 Χαρακτηριστικά σχολικών συνεταιρισμών της προπολεμικής περιόδου.....	15
2.2 ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ.....	15
2.2.1 Ιστορικά στοιχεία	15

2.2.2 Χαρακτηριστικά των σχολικών συνεταιρισμών της μεταπολεμικής περιόδου	18
2.3 ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗΣ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ	20
2.3.1 Ιστορικά στοιχεία	20
2.3.2 Χαρακτηριστικά των σχολικών συνεταιρισμών περιόδου μεταπολίτευσης μέχρι σήμερα.....	23
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ.....	29
3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ	29
3.2 ΔΡΑΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ.....	29
3.2.1 Σχολικός συνεταιρισμός Δημοτικού Σχολείου Αγίου Βασιλείου Λαγκαδά Θεσσαλονίκης	29
3.2.2 Σχολικός συνεταιρισμός 1 ^{ου} Δημοτικού Σχολείου Βερμίου Κοζάνης	30
3.2.3 Σχολικός συνεταιρισμός Δημοτικού Σχολείου Αγίου Ιωάννη Αλιβερίου Ευβοίας	30
3.2.4 Σχολικός συνεταιρισμός 3 ^{ου} Δημοτικού Σχολείου Λαυρίου.....	31
3.2.5 Σχολικός συνεταιρισμός 13 ^{ου} και 21 ^{ου} Δημοτικών Σχολείων Κερατσινίου.....	32
3.2.6 Σχολικός συνεταιρισμός 1ου Δημοτικού Σχολείου Παροικίας Πάρου.....	33
3.2.7 Σχολικός συνεταιρισμός Δημοτικού Σχολείου Μυτιληνίων Σάμου	34
3.2.8 Σχολικός συνεταιρισμός Δημοτικού Σχολείου Σαλάκου Ρόδου.....	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΝΕΩΡΟΥΔΑΣ «ΑΛΕΚΤΩΡ»	37
4.1 Εισαγωγικά στοιχεία.....	37
4.2 Ίδρυση – Επωνυμία – Γενικά στοιχεία	37
4.3 Σκοποί.....	38
4.4 Μέλη	39
4.5 Όργανα διοίκησης.....	39
4.6 Βιβλία του συνεταιρισμού	40

4.7 Οικονομική διαχείριση	41
4.8 Δράσεις του σχολικού συνεταιρισμού	41
4.8.1 Κυλικείο	41
4.8.2 Σχολικό παντοπωλείο	42
4.8.3 Κοινωνικό παντοπωλείο.....	43
4.8.4 Ανακύκλωση	43
4.8.5 Σχολικός κήπος	44
4.8.6 Ομάδα Επιμέλειας Χώρου (Ο.Ε.Χ.).....	44
4.8.7 Δανειστική βιβλιοθήκη	46
4.8.8 Σχολική εφημερίδα.....	46
4.8.9 Ραδιόφωνο.....	46
4.8.10 Κινηματογραφική Λέσχη	47
4.9 Αρμοδιότητες συνεταιριστικών ομάδων.....	48
4.10 Κανόνες καλού συνεταιριστή	48
4.11 Έρευνα για τον σχολικό συνεταιρισμό	49
4.11.1 Στοιχεία της έρευνας	49
4.11.2 Επεξεργασία αποτελεσμάτων της έρευνας – Εξαγωγή συμπερασμάτων	50
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ 1^{ΟΥ} ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	52
5.1 Γενικά στοιχεία	52
5.2 Η περίπτωση του σχολικού κυλικείου	53
5.3 Οι υπόλοιπες δραστηριότητες του σχολικού συνεταιρισμού	54
5.4 Αποτίμηση των δράσεων του σχολικού συνεταιρισμού – Γενικά συμπεράσματα.....	55
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	56
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΗΓΕΣ.....	62
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	65

1.	ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΧΟΛΙΚΟ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΔΗΜ. ΣΧ. ΝΕΟΧΩΡΟΥΔΑΣ.....	65
1.1	Αποτελέσματα της έρευνας.....	65
1.2	Γραφικές παραστάσεις κάποιων εκ των αποτελεσμάτων της έρευνας	70
2.	ΝΟΜΟΙ – ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ - ΕΓΚΥΚΛΙΟΙ.....	71
3.	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ.....	75
	Πνευματικά δικαιώματα	77

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΠΣ:	Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών
αριθ.:	αριθμός
αρ. πρωτ.:	αριθμός πρωτοκόλλου
ΑΤΕ:	Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος
ΑΤΕΙ:	Ανώτατο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
Γ.Σ.:	Γενική Συνέλευση
ΔΕΚΟ:	Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμοί
ΔΕΠΠΣ:	Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών
ΔΟΥ:	Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία
Δ.Σ.:	Διοικητικό Συμβούλιο
εκδ.:	εκδόσεις
ΕΟΚ:	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
Ε.Σ.:	Εποπτικό Συμβούλιο
κ.ά.:	και άλλα
κλπ.:	και λοιπά
μτφ.:	μετάφραση
Ν.:	Νόμος
ΝΠΙΔ:	Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου
ΟΕΧ:	Ομάδα Επιμέλειας Χώρου
ό.π.:	όπως παραπάνω
ΠΑΣΕΓΕΣ:	Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών
π.χ.:	παραδείγματος χάρη
σ. / σελ.:	σελίδα
σσ.:	σελίδες

τ.: τόμος
ΤΕΙ: Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα
ΥΠΟΠΑΙΘ: Υπουργείο Πολιτισμού Παιδείας και Θρησκευμάτων
ΥΠΕΠΘ: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το σαφές, το εφικτό και το συγκεκριμένο είναι τα στοιχεία που κάποιος πρέπει να λάβει σοβαρά υπόψη, ώστε να επιλέξει εκείνο το θέμα της πτυχιακής εργασίας που θα είναι στο φάσμα των ενδιαφερόντων του και θα του επιτρέψει να αξιοποιήσει τις γνώσεις του και τις αναλυτικές του δεξιότητες.

Στην προκειμένη περίπτωση, η επιλογή του θέματος ήταν καθαρά βιωματική με παραστάσεις από το παρελθόν, με ενασχόληση με το παρόν αλλά και με μια αισιόδοξη ματιά στο μέλλον. Ο εκπονών την εργασία, δεν μπορεί να ξεχάσει τις εμπειρίες του ως μέλος σχολικού συνεταιρισμού, και δη μαθητής δημοτικού σχολείου, με τη δημιουργική απασχόληση στην έκδοση σχολικής εφημερίδας (ανατυπωμένης με πολύγραφο, μιας και δεν υπήρχαν τα σύγχρονα μέσα) ή της συγκομιδής και εκμετάλλευσης γεωργικών προϊόντων. Αυτές τις αξίες της συνεργασίας, της αλληλεγγύης και της προσφοράς θέλησε να μεταφέρει, αρκετά χρόνια μετά, στους μαθητές που κλήθηκε να διδάξει, επιδιώκοντας να τους μυήσει στο συνεταιριστικό πνεύμα. Υπό την καθοδήγησή του η σχολική εφημερίδα οργανώνεται στις ίδιες συνεργατικές αρχές, υποβοηθείται όμως από την τεχνολογία. Επιπλέον, η λειτουργία κυκλείου και η καλλιέργεια ανθόκηπου είναι κάποιες άλλες δραστηριότητες που επιφέρουν μεγάλα παιδαγωγικά οφέλη στα παιδιά. Στην προσπάθειά του αυτή γνωρίζει δραστήριους και πρωτοπόρους εκπαιδευτικούς που δε μεμψιμοιρούν με τις υλικοτεχνικές ελλείψεις και τις συνεχείς περικοπές των μισθών τους, αλλά δημιουργικά μεταμορφώνουν το σχολείο τους σε ένα κύταρο βιωματικής μάθησης.

Ένα επιπλέον κριτήριο στην επιλογή του συγκεκριμένου θέματος είναι η πεποίθηση πως οι συνεργατικοί τρόποι και μέθοδοι εργασίας μπορούν να στηρίξουν την εφαρμογή της κοινωνικής οικονομίας, ως μιας από τις εναλλακτικές διεξόδους στα προβλήματα που θέτουν η παγκοσμιοποίηση και η μετατροπή της οικουμένης σε μια ενιαία πολιτική, οικονομική και πολιτιστική επικράτεια.

Όλα αυτά σε συνδυασμό με τη γνωστική κατάρτιση που έλαβα κατά τη διάρκεια της φοίτησής μου στο Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων του ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας, αποτέλεσαν εκείνα τα κριτήρια επιλογής του θέματος της πτυχιακής εργασίας που αισιόδοξεί να μην περιοριστεί σε μια στενή θεωρητική προσέγγιση, αλλά μέσα από μελέτη περίπτωσης να διαφωτίσει περισσότερο το θέμα και να αναφερθεί τόσο σε γενικά συμπεράσματα και τάσεις όσο και σε πιο εξειδικευμένα.

Κύρια πηγή άντλησης πληροφοριών για την αναγκαιότητα, τη στοχοθεσία και την ιστορική εξέλιξη των σχολικών συνεταιρισμών αποτέλεσαν τα συγγράμματα της Φωτεινής Τζωρτζάκη, πρωτοπόρα για την εποχή τους. Σημαντική υπήρξε η βοήθεια που μου προσέφεραν η κ. Δέσποινα Σαββίδου, διευθύντρια του 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου Μεσολογγίου, που πρώτη, ως σπουδάστρια του Τμήματος Στελεχών Συνεταιριστικών Οργανώσεων και Εκμεταλλεύσεων του ίδιου Ιδρύματος, ασχολήθηκε πριν από έντεκα χρόνια με το θέμα των σχολικών συνεταιρισμών, ο κ. Χρήστος Καγιάννης, διευθυντής του Δημοτικού Σχολείου Νεοχωρούδας Θεσσαλονίκης και η κ. Κωνσταντίνα Μόσιαλου, υποδιευθύντρια του 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου Θεσσαλονίκης. Τις/τον ευχαριστώ για τη φιλοξενία, την υποστήριξη και το μοίρασμα των εμπειριών τους. Φυσικά, να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή, κ. Δημήτρη Καπογιάννη, για την καθοδήγηση και το αμέριστο ενδιαφέρον του.

Θεσσαλονίκη, Μάιος 2015

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Για τους ανθρώπους που ασχολούνται ενεργά με την εκπαίδευση, οι έννοιες Καινοτομία και Παιδαγωγική Στην Πράξη είναι συνήθεις και αποτελούν μια πρόκληση που ανττάσσεται στην κυριαρχούσα κατάσταση. Έρχεται, εναλλακτικά, να αντικαταστήσει τη δασκαλοκεντρική θεώρηση με μια πιο δημιουργική συλλογιστική που θα μετατρέψει τα σχολεία σε χώρους βιωματικής μάθησης. Το ζητούμενο είναι να συνδυαστούν η γνώση με τη μαθητική δράση, το παιχνίδι, τον πολιτισμό, την περιβαλλοντική αγωγή και γενικότερα να στραφεί ο μαθητής προς μια πιο εμπειρική αντιμετώπιση της καθημερινότητας, αναπτύσσοντας τις αρετές του σεβασμού, της αλληλοβοήθειας και της πρωτοβουλίας.

Τίθεται το ερώτημα, αν μπορεί ο σχολικός συνεταιρισμός να ενταχθεί στο σημερινό εκπαιδευτικό σύστημα και να προσφέρει, με τρόπο συμπληρωματικό και εποικοδομητικό, υπηρεσίες στη γνωστική, ηθική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών, αν μπορεί δηλαδή να προσαρμοστεί στις νέες μεθόδους και στα νέα προγράμματα που προωθούνται από την παιδαγωγική επιστήμη και επιχειρούνται από τους υπεύθυνους των εκπαιδευτικών πραγμάτων φορείς (ΥΠΟΠΑΙΘ, Πανεπιστήμια κ.ά).

Είναι γνωστό πως το είδος των σχολείων (ιδιωτικά - δημόσια) και η θετική, θεωρητική ή τεχνολογική κατεύθυνση είναι έκφραση πολιτικών επιλογών, επομένως τα εκπαιδευτικά συστήματα είναι αντανakλάσεις των συγκεκριμένων κοινωνικών συστημάτων. Έτσι η εκπαίδευση είναι ένα φαινόμενο κοινωνικά προσδιορισμένο¹. Στηριζόμενοι σε αυτήν την ιδεολογική προσέγγιση, οι ιθύνοντες θέτουν τους εκπαιδευτικούς στόχους. Δύο από αυτούς είναι η σύνδεση του σχολείου, μέσω των δραστηριοτήτων του, με τον κοινωνικό περίγυρο και η μετάδοση στους μαθητές των κατάλληλων δεξιοτήτων που θα τους είναι αναγκαίες για να λειτουργήσουν αρμονικά και υπεύθυνα ως ενήλικες πολίτες. Αυτές οι δεξιότητες που σχετίζονται με την ανάθεση ευθύνης, τη διαχείριση κρίσεων, το συνεργατικό πνεύμα και την ευγενή άμιλλα καλλιεργούνται μέσα από κοινωνικές σχολικές εκδηλώσεις, επισκέψεις, συμμετοχή σε προγράμματα, πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες, σχολικούς συνεταιρισμούς κλπ. Έτσι, μέσα στο σχολείο ενεργοποιείται η σχολική ζωή που αποτελεί οργανωμένη και συστηματική προσπάθεια στο πλαίσιο της όλης αγωγής και μόρφωσης του μαθητή.

---

¹ Τζάνη, Μ. & Παμουκτσόγλου, Τ. , Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Ταυτόν και αλλοτριμορφοδιάιτον, εκδ. Ερωδιός, Αθήνα 2002, σ. 19

Οι ραγδαίες κοινωνικο-οικονομικές, τεχνολογικές και πολιτισμικές αλλαγές που χαρακτηρίζουν τη σύγχρονη εποχή, οι σύγχρονες θεωρίες μάθησης και οι αντιλήψεις στον χώρο της παιδαγωγικής σχετικά με την οργάνωση της σχολικής γνώσης, οδηγούν στον επαναπροσδιορισμό του ρόλου του σχολείου και στην αναθεώρηση του περιεχομένου και της οργάνωσής του. Όλα αυτά επιβάλλουν την αναπροσαρμογή των δομών της εκπαίδευσης, των σχολικών προγραμμάτων, των διδακτικών μεθόδων αλλά και της οργάνωσης του σχολικού χρόνου, στοχεύοντας στη "διαμόρφωση του ενεργού, δημιουργικού και κριτικά σκεπτόμενου πολίτη που θα μπορεί να αποφασίζει, να δημιουργεί και να δίνει χαρά και ικανοποίηση μέσα από εναλλακτικές διαδρομές πορείας και ζωής που δε θα πειθαναγκάζεται και δε θα χειραγωγείται"².

Σκοπός αυτής της εργασίας είναι να καταδείξει πως ο θεσμός του σχολικού συνεταιρισμού βρίσκει εφαρμογή στα νέα αναλυτικά προγράμματα και αν γίνει περισσότερο ευέλικτος και υποστηριχτεί νομικά θα κάνει πράξη όλα όσα πρεσβεύει ο επαναπροσδιορισμός του ρόλου του σχολείου. Όσον αφορά τη δομή της, η εργασία είναι χωρισμένη σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος, το οποίο αποτελείται από δύο κεφάλαια και το δεύτερο μέρος που αποτελείται από τρία κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύεται η έννοια των σχολικών συνεταιρισμών, γίνεται η διάκρισή τους, επισημαίνονται οι θεμελιώδεις αρχές στις οποίες στηρίζεται η λειτουργία τους και οι σκοποί που επιδιώκουν και αναφέρονται, εν συντομία, οι πρωτοπόροι παιδαγωγοί και συνεταιριστές. Ακολουθεί το δεύτερο κεφάλαιο και μία ιστορική ανασκόπηση που ξεκινά από την εποχή του μεσοπολέμου, συνεχίζει με την μεταπολεμική περίοδο, την περίοδο της μεταπολίτευσης και φτάνει μέχρι σήμερα. Παράλληλα, ανά περίοδο, αναφέρονται τα χαρακτηριστικά και των σχολικών συνεταιρισμών και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Στο δεύτερο μέρος, και στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται ενδεικτικές δραστηριότητες σχολικών συνεταιρισμών με πληροφορίες που αντλήθηκαν από το διαδίκτυο. Το τέταρτο και πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζουν αναλυτικά τη μελέτη περίπτωσης δύο σύγχρονων σχολικών συνεταιρισμών, ενός από ημιαστική κι ενός από αστική περιοχή του νομού Θεσσαλονίκης. Ακολουθούν τα συμπεράσματα, απόρροια της θεωρητικής προσέγγισης και της μελέτης περίπτωσης και η εργασία ολοκληρώνεται με το Παράρτημα που περιέχει νόμους, διατάξεις, εγκυκλίους σχετικούς με τον θεσμό του σχολικού συνεταιρισμού και φωτογραφικό υλικό.

---

² Γ. Δημοσθένους, Σύγχρονο Σχολείο: Εργαστήρι Κριτικής Σκέψης, ομιλία στο 4^ο εκπαιδευτικό συνέδριο ΔΟΕ-ΟΛΜΕ, Αθήνα 2012

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ:
ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ
ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΙ - ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΕΣ

1.1 ΣΧΟΛΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1.1.1 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ

Οι σχολικοί συνεταιρισμοί είναι ελεύθερες ενώσεις μαθητών που έχουν στόχο να οργάνωσουν από κοινού μικρές επιχειρήσεις ή άλλες παραγωγικές εργασίες με την καθοδήγηση και τη συμπαράσταση του/της δασκάλου/δασκάλας τους. Μέσα από τη συμμετοχή καλλιεργείται η αγαθή συνεργασία, η αλληλεγγύη, η αυτενέργεια, η πρωτοβουλία και η επινοητικότητα, ενώ τα αγαθά που προκύπτουν από τις εργασίες του συνεταιρισμού χρησιμοποιούνται με πνεύμα κοινωνικό για την εξυπηρέτηση του συνόλου των μελών του σχολείου ή του τόπου που βρίσκεται το σχολείο. Αν υπάρχει οικονομική δυνατότητα, οι σχολικοί συνεταιρισμοί μπορούν να διαθέσουν ποσά για πλατύτερους κοινωνικούς ή εθνικούς σκοπούς, για έργα αλληλοβοήθειας και αλληλεγγύης.

"Όσοι εργάζονται και υποστηρίζουν την προσπάθεια του σχολικού συνεταιρισμού ελπίζουν ότι το σύστημα αυτό θα χαρίσει εκπαίδευση φυσική και αβίαστη, μέσα σε μια ατμόσφαιρα που θα εξασφαλίζεται η αυτενεργός μάθηση και η ελεύθερη πρωτότυπη έκφραση. Ότι θα βοηθήσει τα παιδιά, με την αυτόβουλη δημιουργική εργασία, να διατηρήσουν και να καλλιεργήσουν το καθένα τους βαθύτερα την πρωτοτυπία της προσωπικότητάς τους ακέραια και ζωντανή"³.

Σύμφωνα με το άρθρο 46 του Ν. 1566/1985, σχολικός συνεταιρισμός είναι θεσμός κοινωνικής ζωής του σχολείου και ελεύθερη ένωση των μαθητών. Βασίζεται στην έμφυτη κοινωνικότητα του παιδιού, την ελεύθερη συμμετοχή, την αμοιβαία κατανόηση και τον αλληλοσεβασμό. Εφαρμόζει τις αρχές της αυτοδιοίκησης και των δημοκρατικών διαδικασιών. Στο πλαίσιο του σχολικού συνεταιρισμού, οι μαθητές αναλαμβάνουν ρόλους και ευθύνες. "Ο σχολικός συνεταιρισμός προσπαθεί να δημιουργήσει τις συνθήκες εκείνες, ώστε ο μαθητής να επιδιώκει και να θεωρεί τη συμμετοχή του ευγενή φιλοδοξία. Να χαίρεται για τη δική του συμβολή και προσφορά και παράλληλα να απολαμβάνει την αποδοχή και την αναγνώριση των άλλων"⁴.

---

³ Φωτεινή Θ. Τζωρτζάκη, Σχολικοί Συνεταιρισμοί – Οδηγία Εφαρμογής, ΠΑΣΕΓΕΣ (Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαίδευσης), Αθήνα 1955, σ. 9

⁴ Χρ. Καγιάννης, Εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας Δημ. Σχ. Νεοχωρούδας, σ. 3

1.1.2 ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

Οι σχολικοί συνεταιρισμοί, σύμφωνα με τον Α. Κλήμη⁵, μπορούν να διακριθούν σε συνεταιρισμούς των οποίων τα μέλη είναι ενήλικες (δάσκαλοι, γονείς κλπ) και σε συνεταιρισμούς των οποίων τα μέλη είναι μαθητές. Αναλυτικότερα:

1. α) Οι σχολικοί συνεταιρισμοί με μέλη τους γονείς ή τους κηδεμόνες ανήκουν στους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς (με την ευρεία έννοια) και μπορούν να υπάρξουν σε χώρες όπου η εκπαίδευση δεν παρέχεται από το κράτος ή δεν παρέχεται αποκλειστικά από το κράτος. Σκοπό έχουν να καταστήσουν δυνατή τη λειτουργία σχολείων και επομένως φροντίζουν για την ίδρυση σχολείων, την πρόσληψη διδακτικού προσωπικού, την προμήθεια χρήσιμων σχολικών ειδών. Αντικειμενικός τους σκοπός είναι να πετύχουν την καλύτερη εκπαίδευση με όρους καλύτερους από εκείνους, αν δεν υπήρχε ο συνεταιρισμός.

β) Οι σχολικοί συνεταιρισμοί με μέλη εκπαιδευτικούς ανήκουν στην κατηγορία των συνεταιρισμών εργασίας, δηλαδή στους συνεταιρισμούς εκείνους όπου συνενώνονται μεμονωμένοι παραγωγί υπηρεσιών για να πετύχουν τα ωφέληματα που προκύπτουν από τον συνεταιρισμό.

2. Οι σχολικοί συνεταιρισμοί με μέλη μαθητική νεολαία αποτελούν τους κατεξοχήν σχολικούς συνεταιρισμούς. Σε αυτούς οι μαθητές άλλοτε είναι παραγωγί και άλλοτε καταναλωτές. Σημαντική διαφορά από τους συνεταιρισμούς ενηλίκων είναι ότι τα μέλη των σχολικών συνεταιρισμών είναι οι μαθητές/τριες και ότι δρουν μέσα στο σχολείο έχοντας έντονα εκπαιδευτικό χαρακτήρα.

1.1.3 ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

Οι αρχές που διέπουν τη λειτουργία των σχολικών συνεταιρισμών, όπως τις αναφέρει ο Δημήτρης Καμπασακάλης⁶, είναι οι παρακάτω:

1. Η αρχή της ελευθερίας. Η λειτουργία των σχολικών συνεταιρισμών αφήνεται στην αυτενέργεια, την πρωτοβουλία και την ελευθερία των παιδιών.

2. Η αρχή της συνεργασίας. Τα μέλη του σχολικού συνεταιρισμού πρέπει να συνεργάζονται μεταξύ τους, για την επίτευξη των κοινών στόχων.

---

⁵ Αριστ. Ν. Κλήμη, Οι συνεταιρισμοί στην Ελλάδα (τ. Β), εκδ. Ι. Πιτσιλός, Αθήνα 1985

⁶ Δημ. Καμπασακάλης, Μαθητικός συνεταιρισμός, Θεσσαλονίκη, 1984, σσ. 19-20

3. Η αρχή της αυτοβοήθειας. Τα παιδιά πρέπει στηρίζονται στις δικές τους δυνάμεις και με τις δικές τους ενέργειες να βοηθούν τον εαυτό τους.
4. Η αρχή της προσωπικής ένωσης. Ο σχολικός συνεταιρισμός αποτελεί ένωση προσώπων (όχι κεφαλαίων) και συνένωση δραστηριοτήτων για πληρέστερη απόδοση.
5. Η αρχή της αυτεθύνης. Επειδή τα παιδιά στηρίζονται στις δικές τους δυνάμεις έχουν και την ευθύνη για τη λειτουργία και τις επιδιώξεις του σχολικού συνεταιρισμού.
6. Η αρχή της αυτοδιοίκησης και της αυτοεποπτείας. Αποτελεί συνέπεια της αυτοβοήθειας και της αυτεθύνης που οδηγούν στη λειτουργία του σχολικού συνεταιρισμού χωρίς εξωτερικούς περιορισμούς ή παρεμβάσεις.
7. Η αρχή της αλληλεγγύης. Επιδίωξη των σχολικών συνεταιρισμών αποτελεί η κοινωνική δράση των παιδιών και η εκδήλωση πνεύματος αλληλεγγύης.
8. Η αρχή της δικαιοσύνης. Όλα τα μέλη του συνεταιρισμού έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις.
9. Η αρχή της καθοδήγησης. Ο συνεταιρισμός πρέπει να κατευθύνει τα μέλη του στην υλοποίηση των στόχων του και στην εφαρμογή των αρχών και των διαδικασιών που προβλέπει.
10. Η αρχή της μη διανομής κερδών. Ο σχολικός συνεταιρισμός δεν αποβλέπει σε κέρδη και η διανομή κερδών θα καταργούσε το ουσιαστικό του νόημα και περιεχόμενο.

1.1.4 ΣΚΟΠΟΙ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

Οι σκοποί των σχολικών συνεταιρισμών μπορούν να διακριθούν σε γενικούς και ειδικούς. Αναλυτικότερα

A. Γενικοί σκοποί είναι:

- α) Η διαπαιδαγώγηση των μαθητών/τριών με τις αρχές της αλληλοβοήθειας, της αλληλεγγύης, της συνεργασίας και της κοινωνικής ευθύνης.
- β) Η ανάληψη πρωτοβουλιών και η ανάπτυξη ανεξάρτητης σκέψης και δημοκρατικής συνείδησης.
- γ) Η γνώση συλλογικών μορφών οικονομικής δραστηριότητας.

δ) Η εξοικείωση και ο εθισμός των μαθητών/τριών στο πνεύμα της αυτοδιαχείρισης και της κοινωνικοποιημένης σχολικής ζωής.

ε) Η εξοικείωση με τα χρήματα, η κοινή χρήση αυτών και μέσα από την τήρηση αρχείων εσόδων-εξόδων, η υιοθέτηση της φιλοσοφίας πως τα χρήματα πρέπει να χρησιμοποιούνται με σύνεση.

στ) Η γνώση πως για την υλοποίηση ενός σχεδιασμένου έργου απαιτούνται τάξη, υπομονή και επιμονή.

ζ) Η δημιουργία μιας ευχάριστης σχολικής ζωής.

B. Ειδικοί σκοποί είναι:

α) Η ανάληψη πρωτοβουλιών για την καθαριότητα των χώρων του σχολείου και της περιοχής γύρω από αυτό.

β) Ο εξωραϊσμός του σχολείου και ο εμπλουτισμός του εξοπλισμού του.

γ) η στήριξη των συμμαθητών/τριών και η ικανοποίηση των διαφόρων αναγκών τους.

δ) Η πρωτοβουλία και η συμμετοχική δράση σε προγράμματα προστασίας του περιβάλλοντος.

ε) Η ανάπτυξη ποικίλων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της σχολικής και γενικότερα της κοινωνικής ζωής που θα είναι σύμφωνη με τους σκοπούς του συνεταιρισμού.

στ) Η συμμετοχή σε προγράμματα ευρωπαϊκού επιπέδου και η συνεργασία με άλλα σχολεία, εντός και εκτός της χώρας, για την επίτευξη κοινών στόχων.

1.1.5 ΜΟΡΦΕΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

Για την πραγμάτωση των σκοπών του, ο σχολικός συνεταιρισμός, παίρνει διάφορες μορφές και χρησιμοποιεί διάφορα μέσα, όπως:

1. Δημιουργία και λειτουργία σχολικής βιβλιοθήκης.
2. Έκδοση σχολικής εφημερίδας, περιοδικών ή συγγραμμάτων.
3. Οργάνωση σχολικών γιορτών, εκθέσεων, εκδρομών.
4. Οργάνωση πολιτιστικών και αθλητικών εκδηλώσεων.

5. Ανάπτυξη πρωτοβουλιών έργων κοινωνικής ανάπτυξης (αναδάσωση, προστασία μνημείων πολιτισμού και δημιουργία έργων αναβάθμισης της ποιότητας ζωής τους).
6. Προμήθεια εξοπλισμού και άλλου υλικού για τις ανάγκες εκπαίδευσης των μελών του.
7. Ανάπτυξη ποικίλων δραστηριοτήτων στα πλαίσια της σχολικής και γενικότερα της κοινωνικής ζωής, όπως χειροτεχνία, σχολικό κήπο, ζωοτεχνία, πρατήριο ειδών, κυλικείο, έργα πολιτισμού.
8. Ανάπτυξη κάθε δραστηριότητας που θα είναι σύμφωνη με τους σκοπούς του σχολικού συνεταιρισμού.

1.2 ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΕΣ

1.2.1 Johan Amos Comenius (1592-1670)

Πρωτοπόρος για την εποχή του ο Τσέχος παιδαγωγός και ουμανιστής Ιωάννης Αμός Κομένιος (Comenius), έθεσε τη βασική εκπαίδευση σε νέες βάσεις. Μέσα από τα βιβλία, αλλά κυρίως μέσα από τη δράση του ως διευθυντής σχολείου, θεώρησε την παιδεία ως μοναδικό μέσο βελτίωσης των ανθρώπινων πραγμάτων και κοινωνιών. Θέλησε την αγωγή καθολική και όμοια για όλους τους ανθρώπους με σκοπό την επιστημονική, την ηθική και τη θρησκευτική μόρφωση του ατόμου. Ο άνθρωπος μπορεί να πετύχει αυτούς τους σκοπούς, γιατί διαθέτει νου, βούληση, μνήμη και "είναι ζώο παιδευτό"⁷. Δεν αρκεί όμως μόνο αυτό. Θα πρέπει "η μέθοδος διδασκαλίας να είναι κατά φύσιν, να ορμάται από της εποπτείας και να προσαρμόζεται προς την ατομικότητα των μαθητών"⁸.

Ο ίδιος είχε υποστηρίξει πως η γνώση είναι στέρεη και βαθιά, όταν το παιδί την κατακτά με δική του παρατηρητικότητα, έρευνα και προσωπική προσπάθεια, ενώ η θεωρητική διδασκαλία πρέπει να συμπληρώνεται με την πρακτική άσκηση, την εφαρμογή και τη δημιουργική εργασία.

---

⁷ Ιωάννου Αμός Κομενίου, Μεγάλη Διδακτική, ελληνική μετάφρασις υπό Δημ. Ιωαννίδου Ολυμπίου, εκδ. Μ. Μαντζεβελάκη, Αθήναι 1912, σ. 106

⁸ στο ίδιο, σ. 107

1.2.2 Johann – Heinrich Pestalozzi (1746-1827)

Ως ο παιδαγωγός που εφάρμοσε για πρώτη φορά τις αρχές της συνεταιριστικής δράσης στην εκπαίδευση, θεωρείται ο Ελβετός Ιωάννης Ερρίκος Πεσταλότσι. Επηρεασμένος από τα έργα του Μπάζεντοφ και τη φιλοσοφία του Ζαν Ζακ Ρουσσώ (ιδιαίτερα από το έργο "Αιμίλιος"), αγόρασε το 1769 ένα αγρόκτημα που το μετέτρεψε σε σχολείο για τα φτωχά παιδιά. Μέσα από αυτό αφιερώθηκε στην αγροτική οικονομία και εκλαΐκευσε, αφού πρώτα διόρθωσε, τις παιδαγωγικές ιδέες του Ρουσσώ. Επειδή κατάλαβε ότι η λύση του κοινωνικού προβλήματος έπρεπε να βρεθεί στην ανανέωση της παιδείας, συνέλαβε το σχέδιο να αναπτύξει προοδευτικά τις ανθρώπινες αρετές, να εισάγει την αγροτική και επαγγελματική εκπαίδευση και να οργανώσει την αλληλοδιδασκτική διδασκαλία. Παιδαγωγικός στόχος του ήταν "να κεντρίσει το ενδιαφέρον των παιδιών για μάθηση μέσα από τη χειρωνακτική εργασία"⁹.

Στο σχολείο αυτό, παράλληλα με τη θεωρητική διδασκαλία (ανάγνωση, γραφή, αριθμητική, μαθήματα σκέψης και ομιλίας), οι μαθητές έπαιρναν και πρακτική κατεύθυνση μέσω της εργασίας. Έτσι το καλοκαίρι απασχολούνταν με τον καθαρισμό των κτημάτων από τα αγριόχορτα και τον χειμώνα με την παραγωγή υφαντών σε υφαντουργικό εργαστήριο. Τα οφέλη από την εργασία αυτή χρησιμοποιούνταν για την κάλυψη των αναγκών των μαθητών και εν μέρει του ιδρύματος. Απώτερη επιδίωξη του Πεσταλότσι ήταν οι νεαροί τρόφιμοι του σχολείου του να πετύχουν με την εργασία τους την πλήρη οικονομική αυτάρκεια. Παράλληλα με την πνευματική ανάπτυξη και την ηθική καλλιέργεια των παιδιών, είχε θέσει ως αρχές αγωγής και την εργασία, τη συνεργασία και την αυτοβοήθεια, δηλαδή τις αρχές του σχολικού συνεταιρισμού. "Στο επίκεντρο της παιδαγωγικής του μεθόδου βρίσκεται η 'ενεργός' αυτοβοήθεια" και πίστευε ότι "ο άνθρωπος οφείλει να οδηγηθεί προς την Αυτοβοήθεια μέσω της συνεργασίας"¹⁰.

Δυστυχώς, το σχολείο αυτό, αλλά και άλλα τρία παρόμοια που ίδρυσε στη συνέχεια, μετά από λειτουργία 10 περίπου ετών, έκλεισαν λόγω έλλειψης οικονομικών μέσων και διαχειριστικής ικανότητας. Το παράδειγμα του Πεσταλότσι επηρέασε βαθύτατα τους κοινωνιολόγους της εποχής και τους θεμελιωτές του Συνεργατισμού, ανάμεσά τους ο R. Owen και ο W. King.

---

⁹ Στ. Μαριάδης, Συνεταιρισμοί ΙΣΤΟΡΙΑ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΑΠΟΣΤΟΛΗ-η τρίτη εναλλακτική λύση, εκδ. Γιαχούδη-Γιαπούλη, Θεσσαλονίκη 1997, σ. 130

¹⁰ στο ίδιο, σσ. 133-134

1.2.3 Robert Owen (1771-1858)

Η σκέψη και η δράση του Robert Owen ενέπνευσαν την πρώτη μορφή σοσιαλισμού που εμφανίστηκε στη Μ. Βρετανία. Χαρισματικός οραματιστής ο Όουεν πίστευε ότι είχε βρει τη λύση που θα απάλλαζε την κοινωνία από τα δεινά της και φιλοδοξούσε να κάνει τους ανθρώπους καλύτερους και ταυτόχρονα πιο ευτυχημένους. Τα σχέδια του δεν καταστρώθηκαν επί χάρτου, αλλά ρίζωσαν και δοκιμάστηκαν στην πραγματικότητα, οδηγώντας, σε μικρή κλίμακα, σε μια πραγματική βελτίωση των συνθηκών ζωής των εργατών. Ως συνιδιοκτήτης ενός εργοστασίου επεξεργασίας βάμβακος στο Νέο Λάναρκ, έκανε ένα κοινωνικό πείραμα που θεωρήθηκε ως η πρώτη απόπειρα ειρηνικής συνεργασίας ανάμεσα σε κεφάλαιο και εργασία.

Στο βιβλίο του «Νέα θεώρηση της κοινωνίας» αναλύονται οι αρχές που ενέπνευσαν το παιδαγωγικό πείραμα. Σύμφωνα με τον Όουεν, τα άτομα δεν είναι υπεύθυνα για τις ιδέες και τις πράξεις τους, γιατί αυτές καθορίζονται από τις συνθήκες αγωγής και από το κοινωνικό τους περιβάλλον. "Ο άνθρωπος έπρεπε να αναμορφωθεί εξ ολοκλήρου πάνω σε θεμελιώδεις αρχές και ο νους όλων των ανθρώπων έπρεπε να ξαναγεννηθεί, η γνώση και η πράξη έπρεπε να εδραιωθούν εκ νέου πάνω σε καινούρια θεμέλια"¹¹.

Η εκπαίδευση θεωρείται ένα μέσο για την υπέρβαση των ταξικών φραγμών και πρέπει να προσφέρει ευρύτερη παιδεία, να διευρύνει την ικανότητα όχι μόνο διεύθυνσης της παραγωγικής διαδικασίας αλλά και κριτικής κατανόησης της κοινωνικής πραγματικότητας. Στην παιδαγωγική του Όουεν, η μάθηση δε μεταβιβάζει μόνο θεωρητικές και τεχνικές γνώσεις, αλλά θέλει να ανανεώσει την ηθική ζωή των ατόμων και ενσταλάζει αξίες στις ψυχές τους, έτσι ώστε οι αρχές της συνεργασίας, του αλτρουισμού, της συμπάθειας, της αγάπης, της ευγένειας και της καλοσύνης να νικήσουν και να εκτοπίσουν τον ανταγωνισμό, τη σκληρότητα και τον εγωισμό.

1.2.4 William King (1786-1856)

Ο William King, επηρεασμένος και αυτός από τις ιδέες του Πεσταλότσι, ίδρυσε μαζί με άλλους μία σχολή για φτωχά αγόρια και κορίτσια, στα οποία δίνονταν "κοινά μαθήματα και

---

¹¹ Robert Owen, *Μια νέα θεώρηση της κοινωνίας* (μτφ Α. Μιχαλάκης, Ν. Χριστοδουλάκης, Β. Δρουκόπουλος) εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2007, σ. 141

σωστή διαπαιδαγώγηση"¹². Το 1825 ίδρυσε στο Brighton δεύτερη σχολή για την επιμόρφωση των εργατών, στην οποία δίδασκε ο ίδιος μαθηματικά και φιλοσοφία. Πίστευε ότι "ο συνεταιρισμός οφείλει να εργαστεί για την ηθική αναγέννηση του ανθρώπου" και τόνιζε ότι "το σχολείο εργάζεται με στόχο να καλλιεργήσει το πνεύμα των παιδιών, ενώ ο συνεταιρισμός την ψυχή και το χαρακτήρα τους"¹³. Για την ολόπλευρη λοιπόν ανάπτυξη της προσωπικότητας των ανθρώπων πρότεινε "ο Συνεργατισμός να διδάσκεται στα σχολεία, ώστε οι άνθρωποι να ολοκληρώνονται τόσο πνευματικά, όσο και ηθικά" και αυτό γίνεται γιατί "όταν ένας μαθητής μπαίνει σ' ένα συνεταιρισμό, δέχεται μια καινούργια σχέση με τους συνεταιρισμένους συμμαθητές του και η καινούργια αυτή σχέση γίνεται αμέσως η πηγή της ηθικότητάς του"¹⁴.

1.2.5 John Dewey (1859-1952)

Καθοριστική για τον θεσμό του σχολικού συνεταιρισμού ήταν η συμβολή του Αμερικανού φιλοσόφου, ψυχολόγου και παιδαγωγού John Dewey (Τζον Ντιούι). Το λεγόμενο κίνημα της «Νέας Αγωγής» που εμπνεύστηκε και υλοποίησε θέτει το παιδί και τις ανάγκες του στο κέντρο της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Το «Νέο Σχολείο» προβάλλει τη βιωματική και ομαδοσυνεργατική μάθηση, ασκεί κριτική στις πειθαρχικές μεθόδους του παραδοσιακού σχολείου και πραγματώνει την ισότητα των φύλων. Επιπλέον, επιδιώκει τη σύνδεση του σχολείου με την κοινότητα και καταξιώνει τη χειρωνακτική εργασία σε αντιδιαστολή με τον ακαδημαϊσμό. Στο πλαίσιο των «σχολείων εργασίας» του Dewey, τα παιδιά, μεταξύ άλλων, ανέλαβαν την έκδοση τοπικών εφημερίδων, λειτουργούσαν τυπογραφεία, καλλιεργούσαν χωράφια, μαγείρευαν και έραβαν. Κύρια μεθοδολογική αρχή του «σχολείου εργασίας» ήταν ότι οι μαθητές μαθαίνουν στην προσπάθειά τους να λύσουν κοινωνικά προβλήματα.

Ο πραγματισμός που πρεσβεύει ο Αμερικανός παιδαγωγός τονίζει τη δημοκρατική συγκρότηση της αναζήτησης της γνώσης, μέσω της συλλογικής εργασίας. Ο Dewey πιστεύει ότι το προσωπικό βίωμα του μαθητή, ενταγμένου στη σχολική ομάδα, τον κινητοποιεί, ώστε να συμβάλλει ενσυνείδητα στη βελτίωση της κοινής σχολικής ζωής"¹⁵. Το σχολείο λοιπόν έρχεται να καλύψει και αυτή την ανάγκη για δημοκρατική συγκρότηση της κοινωνίας. «Όταν

---

¹² Στ. Μαριιάδης, Συνεταιρισμοί - ΙΣΤΟΡΙΑ... ό.π., σ. 56

¹³ Στ. Μαριιάδης, Συνεταιρισμοί - ΙΣΤΟΡΙΑ... ό.π., σ. 61

¹⁴ Δημ. Καμπασακάλης, Μαθητικός συνεταιρισμός..., ό.π., σ. 78

¹⁵ John Dewey, Εμπειρία και Εκπαίδευση (μτφ. Λέανδρος Πολενάκης), εκδ. Γλάρος, Αθήνα 1990, σσ. 10-12

το σχολείο βάζει το κάθε παιδί της κοινωνίας να γίνει μέλος μιας τέτοιας μικρής κοινότητας και το εκπαιδεύει ανάλογα ποτίζοντας το με το πνεύμα της κοινωνικής εξυπηρέτησης και εφοδιάζοντας το με τα απαραίτητα στοιχεία για μια πραγματική αυτοκυβέρνηση, τότε θα έχουμε την πιο σίγουρη και την πιο καλή εγγύηση πως θα δημιουργηθεί μια ευρύτερη κοινωνία αρμονική, αξιαγάπητη και πραγματικά πολιτισμένη»¹⁶. Η μέριμνα για μια καλύτερη ζωή μπορεί να περάσει μέσα από το νέο σχολείο, όπου το παιδί εξασκείται καθημερινά στις δημοκρατικές έννοιες, στον τρόπο της προσέγγισης των πνευματικών-κοινωνικών περιεχομένων καθώς και στον τρόπο οργάνωσης της κοινοτικής ζωής¹⁷.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2.1 ΠΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1924-1940)

2.1.1 Ιστορικά στοιχεία

Η χρονική περίοδος που οριοθετείται από το τέλος των Βαλκανικών Πολέμων, τη Μικρασιατική καταστροφή και την έναρξη του δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου, χαρακτηρίζεται από πολιτική αστάθεια, αύξηση του πληθυσμού με πολλούς πρόσφυγες, λήψη ανάλογων μέτρων για την αποκατάστασή τους και προσφυγή σε ξένες τράπεζες για την εξασφάλιση δα-

---

¹⁶ John Dewey, Το σχολείο και η κοινωνική πρόοδος (μτφ. Ζήσης Τ.), εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα 1945, σ. 19

¹⁷ Rohrs H., Το κίνημα της προοδευτικής εκπαίδευσης (μτφ. Δεληκόστας Κ.-Μουζάκης Σ.), εκδ.Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 58

νείων. Λόγω της οικονομικής, αλλά και της γενικότερης κρίσης των θεσμών, το εμπόριο κάμφθηκε, η υποτίμηση του νομίσματος μαζί με τη χαμηλή αγοραστική δύναμη παρέσυρε τη βιομηχανία και τη ναυτιλία, ενώ με απανωτά στρατιωτικά κινήματα επανήλθε η βασιλεία και επικράτησε το καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου, δηλαδή η δικτατορία του Ι. Μεταξά¹⁸.

Μέσα σε αυτό το θολό και συγκεχυμένο τοπίο παρατηρούνται οι πρώτες προσπάθειες εφαρμογής της λειτουργίας των σχολικών συνεταιρισμών. Κατά την περίοδο αυτή "μερικοί φωτισμένοι διδάσκαλοι, οπαδοί της συνεταιριστική ιδεολογίας, είχαν δημιουργήσει εις μερικά σχολεία - κυρίως εις μικρά χωριά - σχολικούς συνεταιρισμούς"¹⁹. Κυρίαρχος σκοπός των συνεταιρισμών αυτών ήταν να εξυπηρετήσουν τις υλικές ανάγκες των μαθητών με προμήθεια βιβλίων, γραφικής ύλης, ειδών χειροτεχνίας και φαρμάκων. Τους πόρους των συνεταιρισμών αυτών αποτελούν η εισφορά των μελών, η λειτουργία πρατηρίου και η καλλιέργεια του σχολικού κήπου. Οι πρωτεργάτες αυτοί δάσκαλοι, με παιδαγωγική διαίσθηση, προσπάθησαν να εμφυσησουν στους μαθητές τους πως ο σχολικός συνεταιρισμός αποτελεί πολύτιμο μέσο αγωγής, πως τα ωθεί στην εργασία και καλλιεργεί το πνεύμα της συνεργασίας και της αλληλεγγύης.

Αξιόλογες εφαρμογές παρατηρούνται σε όλη την ελληνική επικράτεια. Σύμφωνα με στοιχεία που υπάρχουν στο περιοδικό "Συνεταιριστής"²⁰, σχολικοί συνεταιρισμοί με την καθοδήγηση πρωτοπόρων δασκάλων, λειτουργούν σε αγροτικές περιοχές της Θεσσαλονίκης, της Βέροιας, της Κοζάνης, της Φλώρινας, της Κόνιτσας, της Πρέβεζας, της Χαλκίδας, της Κορινθίας και του Κίσαμου Χανίων. Άξιο αναφοράς λόγου είναι πώς όλα τα προαναφερθέντα σχολεία αποτελούν σχολεία της υπαίθρου, καθώς η ίδρυση και η εύρυθμη λειτουργία στις περιοχές αυτές είναι ευκολότερη λόγω "του περιορισμένου αριθμού μαθητών, της ευχέρειας δημιουργίας σχολικού κήπου, καλλιέργειας σχολικού αγρού, διατροφής ζώων"²¹, αλλά κυρίως λόγω "της λειτουργίας εις την έδρα του σχολείου τοπικού συνεταιρισμού ενηλίκων, ο οποίος ημπορεί να καθοδηγεί, να ενισχύει και να προσφέρει το παράδειγμά του εις τον σχολικόν συνεταιρισμόν"²². Αυτοί οι συνεταιρισμοί ενηλίκων, οφείλουν, σύμφωνα με τον Ε. Π.

---

¹⁸ Ιστορία Γ΄ τάξης Γενικού Λυκείου (Β΄ έκδοση 2008), ΟΕΔΒ, σ.106-107

¹⁹ Φωτεινή Θ. Τζωρτζάκη, Σχολικοί Συνεταιρισμοί – Οδηγία Εφαρμογής..., ο.π., σ. 7

²⁰ Περιοδικό «Συνεταιριστής», 1938, σελ. 18

²¹ Φωτεινή Θ. Τζωρτζάκη, Σχολικοί Συνεταιρισμοί – Οδηγία Εφαρμογής..., ο.π., σ. 18

²² Φωτεινή Θ. Τζωρτζάκη, Σχολικοί Συνεταιρισμοί – Οδηγία Εφαρμογής..., ο.π., σ. 19

Παπανούτσο, "να προσφέρουν στην Ελλάδα ένα πολύ μεγάλο και ανεκτίμητο πράγμα: την αγωγή των μαθητών, τις βάσεις της παιδείας του ανθρώπου"²³.

Ενδεικτικά αναφέρονται κάποιοι από τους σχολικούς συνεταιρισμούς της περιόδου αυτής, το έτος ίδρυσής τους, καθώς και τα ονόματα των δασκάλων που πρωτοστάτησαν, σύμφωνα με τα στοιχεία που υπάρχουν:

1. Δημοτικό Σχολείο Γοργόμυλου Πρέβεζας, δάσκαλος Ευάγγελος Παπαϊωάννου, έτος ίδρυσης 1924. Λειτουργήσε μέχρι το 1927, όταν απομακρύνθηκε από το σχολείο ο ιδρυτής του συνεταιρισμού δάσκαλος. Αφετηρία για την ίδρυση του συνεταιρισμού ήταν η πρόθεση του δασκάλου να δώσει νέα ζωή στο σχολείο του και να δημιουργήσει σε αυτό κοινωνική ζωή, όπου τα παιδιά θα μπορούσαν να μυηθούν στη ζωή με την πράξη μέσα στη δική τους σχολική κοινωνία. Ιδρύθηκε μαθητικό ταμειούτσιο, μαθητικός προμηθευτικός συνεταιρισμός, μαθητικό συνεταιριστικό πρατήριο, μαθητικό κουρείο, μαθητική βιβλιοθήκη και σχολικός κήπος.

2. Δημοτικό Σχολείο Πολύμυλου Κοζάνης, δάσκαλος Ι. Τριανταφυλλίδης, έτος ίδρυσης 1925. Λειτουργούσε τουλάχιστον έως και το 1937 και ξεκίνησε από τη θέληση του δασκάλου να στρέψει τους μαθητές του σε τρόπους διαπαιδαγώγησης με ομαδική, πνευματική και χειρωνακτική συνεργασία. Στην αρχή δημιουργήθηκε σχολικός κήπος, έγινε εμβολιασμός των οπωροφόρων δέντρων και ακολούθησε η ίδρυση μαθητικού πρατηρίου γραφικής ύλης.

3. Αναγνωστοπούλειο Γεωργικό σχολείο Κόνιτσας Ηπείρου, έτος ίδρυσης 1929. Σκοπός του μαθητικού συνεταιρισμού ήταν να δώσει άμεσα οφέλη στα μέλη του και να τα εκπαιδεύσει πρακτικά στη λειτουργία του συνεταιρισμού, ώστε να γίνουν συνεταιριστικά στελέχη μετά την αποφοίτησή τους, λαμβάνοντας μέρος στην οργάνωση και τη διοίκηση των γεωργικών συνεταιρισμών του χωριού τους, καθώς και στην κοινοτική αυτοδιοίκηση. Μέλη του ήταν υποχρεωτικά όλοι οι μαθητές του σχολείου. Ο συνεταιρισμός διαχειριζόταν εμπορεύματα, είχε λογιστικά βιβλία, ταμείο, αποθήκη, έδινε πιστώσεις, δεχόταν καταθέσεις, διέθετε τα προϊόντα των συνεταίρων και είχε μαθητικό δικαστήριο. Μέσω της συνεργασίας, οι μαθητές αποκτούσαν έμπρακτα γνώσεις γεωργικής οικονομίας, μάθαιναν να κρατούν λογαριασμούς κλπ, αποκτούσαν αμοιβαία πίστη και τις αρετές της συνεργασίας, της αλληλοβοή-

---

²³ Περιοδικό «Συνεταιριστής», άρθρο του Ε. Π. Παπανούτσου: Η Βοήθεια των συνεταιρισμών για την αγωγή των νηπίων, τεύχος 6, Αθήνα, Φεβρουάριος 1947, σ. 22

θειας και της αλληλεγγύης. Ο συνεταιρισμός αυτός λειτούργησε ως τον Οκτώβριο του 1940, όταν το σχολείο αναγκάστηκε να σταματήσει τη λειτουργία του εξαιτίας του πολέμου. Από τη σχολική χρονιά 1953-1954 το σχολείο άρχισε να λειτουργεί ξανά και την περίοδο 1955-1956 σύστησε εκ νέου τον μαθητικό του συνεταιρισμό.

4. Δημοτικό Σχολείο Λαιμού Φλώρινας, δάσκαλος Λάζαρος Βαφειάδης, έτος ίδρυσης 1935. Είχε πλούσια δραστηριότητα, όπως προμήθεια φθηνών ή και δωρεάν φαρμάκων, φροντίδα για την υγεία των παιδιών, οργάνωση μαθητικών συσσιτίων, σχολικού κήπου, πρατηρίου σχολικών ειδών, δεντροφυτεύσεων, κυκλοφορία σχολικού περιοδικού, συγκέντρωση λαογραφικού και ιστορικού υλικού, συνεργασία με τους τοπικούς παράγοντες και φορείς, όπως η Εκκλησία, η Κοινότητα, η Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών, ο γιατρός του χωριού, ο νομάρχης, οι γονείς κλπ. Παράλληλα επιδιωκόταν ο εμπλουτισμός των γνώσεων των μαθητών και η κοινωνική αγωγή. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι πριν από τη σύσταση του σχολικού συνεταιρισμού, ο δάσκαλος φρόντισε να μυήσει τα παιδιά στη συνεταιριστική ιδέα, ώστε να κατανοήσουν τη σημασία και την αξία της, μέχρι να παρουσιαστεί η κατάλληλη ευκαιρία για να γίνει η ιδέα πράξη. Γενικά ο συνεταιρισμός του Δημοτικού Σχολείου στο Λαιμό Φλώρινας "δεν περιορίστηκε στο αντίκρισμα των υλικών αναγκών των μελών του, αλλά υψώθηκε σε σύστημα αγωγής άξιο για κάθε έπαινο"²⁴.

5. Δημοτικό Σχολείο Μελισσίου Κορινθίας, δάσκαλος Γ. Παπαγεωργίου. Είχε αξιολογη γεωργική δράση και βοήθησε ποικιλότροπα το σχολείο (βελτίωση του κτιρίου, πλουτισμός εποπτικών μέσων διδασκαλίας κλπ). "Η γεωργική απασχόληση αποσκοπούσε να καλλιεργήσει στα παιδιά συνειδητή αγάπη στη φύση και στην αγροτική ζωή και να τα συνδέσει στενότερα με το χωριό τους. Πλάι στις γεωργικές, εξαιρετική θέση είχαν και ποικίλες άλλες χειροτεχνικές εργασίες. Ο τρόπος της λειτουργίας του συνεταιρισμού ασκούσε τα παιδιά στην αυτοδιοίκηση, τα μούσε στο συνεταιριστικό πνεύμα, τους έδινε οικονομική μόρφωση, ιδιαίτερα γεωργοοικονομική, τα συνήθιζε να κρατούν διαχειριστικά βιβλία και γενικά τα βοηθούσε να αποκτήσουν σωστή οικονομική σκέψη"²⁵.

6. Δημοτικό Σχολείο Αγίου Αθανασίου Κίσσαμου Κρήτης, δάσκαλος Δ. Γεωργιάς. Η συμμετοχή των μελών στη διοίκηση και τη διαχείριση του συνεταιρισμού ήταν αξιολογη. "Αποτελεί υπόδειγμα όχι μόνο για την έμπρακτη μύηση των παιδιών στις κοινωνικές αρετές

---

²⁴ Φωτ. Θ. Τζωρτζάκη, Σχολικοί συνεταιρισμοί, ΠΑΣΕΓΕΣ(Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαίδευσεως), Αθήνα 1978, σ.55

²⁵ Φωτ. Θ. Τζωρτζάκη, Σχολικοί συνεταιρισμοί, ΠΑΣΕΓΕΣ ... ό.π., σ. 55

γενικά, και ιδιαίτερα στην αξία του Συνεταιρισμού, αλλά για την αποτελεσματική άσκηση των μελών στις λογιστικές μεθόδους, τις εμπορικές συναλλαγές, καθώς και για την υποβοήθηση να κατανοήσουν ορισμένες έννοιες αναγκαίες για την πολιτική τους αγωγή, όπως: ευθύνη σε μια διοικητική υπηρεσία, πειθαρχία στα πρόσωπα που έχουν μεγαλύτερη δικαιοδοσία και ευθύνη, ευσυνειδησία στην άσκηση ενός λειτουργήματος, διάκριση ανάμεσα σε φυσικό και νομικό πρόσωπο κλπ"²⁶. Ακόμη συνδέθηκε η εργασία του σχολείου με τη ζωή και την εξυπηρέτηση του χωριού.

2.1.2 Χαρακτηριστικά σχολικών συνεταιρισμών της προπολεμικής περιόδου

Παρά τις φιλότιμες, και υπεράνθρωπες μερικές φορές, προσπάθειες των δασκάλων της υπαίθρου, οι πρώτοι σχολικοί συνεταιρισμοί ήταν λίγοι, απομονωμένοι, ασυντόνιστοι και αβοήθητοι²⁷. Οι δάσκαλοι επιδίωκαν με τα μέσα που διέθεταν να καλλιεργήσουν στην ψυχή των παιδιών την ικανότητα για συνεργασία, τη διάθεση για αλληλεγγύη, την προσπάθεια για αυτοβοήθεια. Επίσης να τους προσφέρουν κάποια βασική προπαιδεία που θα τα ετοίμαζε για την ενεργό και ενημερωμένη συμμετοχή τους στον συνεταιρισμό των ενηλίκων αργότερα. Είναι χαρακτηριστικό ότι η απομάκρυνση των ιδρυτών δασκάλων από τα σχολεία συνοδεύονταν από τη διάλυση του σχολικού συνεταιρισμού. Δυστυχώς, λόγω των δυσκολιών που αναφέρθηκαν, δεν κατάφεραν αυτοί οι πρώτοι σχολικοί συνεταιρισμοί να δημιουργήσουν παράδοση και συνέχεια. Κανείς δεν μπόρεσε τελικά να αντισταθεί στη γενικότερη πολιτική, οικονομική και κοινωνική αναταραχή, απόρροια ενός πολέμου που είχε τελειώσει κι ενός άλλου επερχόμενου, ακόμα πιο καταστροφικού.

2.2 ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

2.2.1 Ιστορικά στοιχεία

Κατά τη δεκαετία του 1950 το εκπαιδευτικό σύστημα στρέφεται προς τις λεγόμενες ανθρωπιστικές σπουδές. Προς το τέλος της δεκαετίας δόθηκε έμφαση στον εκσυγχρονισμό και τη σχεδιασμένη οικονομική ανάπτυξη, συντάχθηκαν εκθέσεις για την κατάσταση της

---

²⁶ Φωτ. Θ. Τζωρτζάκη, Σχολικοί συνεταιρισμοί, ΠΑΣΕΓΕΣ ... ό.π., σ. 55

²⁷ Φωτεινή Θ. Τζωρτζάκη, Σχολικοί Συνεταιρισμοί – Οδηγία Εφαρμογής..., ό.π., σ. 8

παιδείας και νομοθετήθηκαν αρκετές μεταρρυθμίσεις που είχαν σκοπό την επέκταση της τεχνικής – επαγγελματικής εκπαίδευσης²⁸.

Από τον Φεβρουάριο του 1954 η Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαίδευσης της ΠΑΣΕΓΕΣ ανέλαβε την πρωτοβουλία να εργασθεί συστηματικά, για να δημιουργηθούν στα σχολεία της υπαίθρου σχολικοί συνεταιρισμοί. Για το σκοπό αυτό καταρτίστηκε η Κεντρική Επιτροπή Σχολικών Συνεταιρισμών που είχε ως μέλη αντιπροσώπους των Υπουργείων Εθνικής Παιδείας, Γεωργίας, Συντονισμού, της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας, της ΠΑΣΕΓΕΣ αλλά και ανώτερους υπαλλήλους της Αγροτικής Τράπεζας και καθηγητές Ανώτερων Σχολών. Βασικό κίνητρο της Υπηρεσίας ήταν η πρόθεση να βοηθήσει τα παιδιά και κυρίως τα αγροτόπαιδα να μνηθούν μεθοδικά, από τα παιδικά τους χρόνια, στο πνεύμα και τις μεθόδους του συνεταιρισμού και να δημιουργήσει συνειδητοποιημένα, άξια και ικανά στελέχη για να εργαστούν στις συνεταιριστικές οργανώσεις των ενηλίκων.

Στο κύριο στάδιο των εργασιών της, η Υπηρεσία, επεδίωξε να κάνει γνωστό το σύστημα των σχολικών συνεταιρισμών μεταξύ των εκπαιδευτικών και για το λόγο αυτό: "α) οργάνωσε διαλέξεις, β) φρόντισε να γίνουν ενημερωτικές δημοσιεύσεις, γ) κυκλοφόρησε σε 5.000 αντίτυπα της ειδική μελέτη της κ. Φωτ. Θ. Τζωρτζάκη με τίτλο «Σχολικοί Συνεταιρισμοί», δ) κατάρτισε οδηγίες για την οργάνωση και λειτουργία των σχολικών συνεταιρισμών και σχέδιο, το οποίο θα καθοδηγεί τους συνεταιρισμούς των ενηλίκων για να βοηθούν τους σχολικούς συνεταιρισμούς”²⁹.

Το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας, από την πλευρά του, με ειδική εγκύκλιο (αριθ. 72778 της 25.6.1955) προς τις Επιθεωρήσεις Στοιχειώδους Εκπαιδύσεως συνέστησε τη δοκιμαστική εφαρμογή του συστήματος του σχολικού συνεταιρισμού στα δημοτικά σχολεία. Επίσης, το Υπουργείο Γεωργίας με εγκύκλιό του (αριθ. 47060/227 της 23.3.1955) συνέστησε τη συνδρομή των γεωπόνων Γεωργικών Εφαρμογών προς τα σχολεία, στα οποία λειτουργούν σχολικοί συνεταιρισμοί. Αλλά και η Αγροτική Τράπεζα με αντίστοιχη εγκύκλιο της (αριθ. 18872121150 της 21.12.1954) συνέστησε στα αρμόδια όργανα της εποπτικής Υπηρεσίας Συνεταιρισμών να ενισχύουν τα σχολεία στα οποία ιδρύθηκαν ή πρόκειται να ιδρυθούν σχολικοί συνεταιρισμοί. Σημαντική ήταν η υποστήριξη της Αγροτικής Τράπεζας και μετέπειτα, ιδιαίτερα μετά το 1962, όταν καθιέρωσε τη βράβευση κάθε χρόνο 25-30 σχολικών συνεται-

---

²⁸ Πορίσματα της Επιτροπής Παιδείας, 1958 και Νόμοι 3971/1959

²⁹ Φωτεινή Θ. Τζωρτζάκη, Σχολικοί Συνεταιρισμοί – Οδηγία Εφαρμογής..., ο.π., σ. 8

ρισμών που παρουσίαζαν "αξιόλογη δράση και λειτουργία, τουλάχιστον επί δύο χρόνια μετά την ίδρυσή τους"³⁰.

Στον Πίνακα 1 παρουσιάζεται η αριθμητική και οικονομική εξέλιξη των σχολικών συνεταιρισμών για τα σχολικά έτη από το 1954 μέχρι το 1960. Αν και τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα από τη λειτουργία ενός σχολικού συνεταιρισμού δεν είναι αριθμητικά ή οικονομικά, οι αριθμοί είναι ενδεικτικοί της προόδου τους. Φαίνεται ξεκάθαρα πως η προσπάθεια αυτή απέδωσε, καθώς μέσα σε μια πενταετία ο αριθμός των σχολικών συνεταιρισμών 50πλάστηκε και ο αριθμός των μελών 150πλάστηκε. Το σχολικό έτος 1961-62 οι μαθητικοί συνεταιρισμοί έφτασαν τους 960 με 40.162 μέλη. Τον Ιούνιο του 1965 το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας έστειλε εγκύκλιο προς τις Επιθεωρήσεις Εκπαίδευσης και τις Διευθύνσεις των Παιδαγωγικών Ακαδημιών (αριθ. 83426 της 23.6.1965), με την οποία ζητούσε στοιχεία σχετικά με τον αριθμό των σχολικών συνεταιρισμών που λειτούργησαν το σχολικό έτος 1964-1965, καθώς και τον αριθμό εκείνων με λειτουργία πέραν της τριετίας. Σύμφωνα με τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν κατά το σχολικό έτος 1964-65 είχαν λειτουργήσει σχολικοί συνεταιρισμοί σε 1.291 δημοτικά σχολεία, από τους οποίους η λειτουργία 952 περνούσε την τριετία. Κάποιοι από αυτούς μάλιστα λειτουργούσαν αδιάκοπα 8, 9 ή και 10 χρόνια.

Σχολικό έτος	Αριθμός σχολικών συνεταιρισμών	Αριθμός μελών
1954-55	15	265
1955-56	184	8.712
1956-57	284	15.113
1957-58	404	22.689
1958-59	632	29.107
1959-1960	828	39.947

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Πηγή: Θ. Τζωρτζάκης – Φ. Τζωρτζάκη, Συνεταιρισμοί και Σχολικοί Συνεταιρισμοί, 1961, σ. 78

Η ΑΤΕ, κρατώντας επαφή με το ΥΠΕΠΘ και την ΠΑΣΕΓΕΣ, συγκέντρωσε στοιχεία για την κίνηση των σχολικών συνεταιρισμών για τα έτη 1967-1974, τα οποία παρουσιάζονται στον πίνακα που ακολουθεί:

---

³⁰ Νικ. Π. Καλύβα, (1980), Το χρονικό του σχολικού μας συνεταιρισμού, Πάτρα, σ.46

Σχολικό έτος	Αριθμός σχολικών συνεταιρισμών	Αριθμός μελών
1967-68	912	47.527
1971-72	784	40.086
1972-73	749	41.694
1973-74	717	39.420

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Πηγή: Φ. Τζωρτζάκη, Σχολικοί Συνεταιρισμοί, ΠΑΣΕΓΕΣ, Αθήνα 1978, σ. 62

Κατά την επταετία 1967-1974, που συμπίπτει με αυτή της χούντας των συνταγματαρχών, παρατηρείται μια πτωτική τάση, επακόλουθο της κρατικής πολιτικής που προχώρησε στην υποτίμηση ή ακόμη και στη διάλυση κάθε μορφής συνεταιρισμού, απογυμνώνοντας τις γενικές συνελεύσεις του, υποβιβάζοντας τις εξουσίες του και διορίζοντας διοικήσεις φίλα προσκείμενες στο καθεστώς.

2.2.2 Χαρακτηριστικά των σχολικών συνεταιρισμών της μεταπολεμικής περιόδου

Την αβεβαιότητα και προχειρότητα της προπολεμικής περιόδου, διαδέχεται η οργανωμένη και συστηματοποιημένη απόπειρα της μεταπολεμικής, ειδικά στο χρονικό διάστημα 1955-1967. Οι υπεύθυνοι δεν παρασύρονται από ενθουσιασμό και δεν επιθυμούν να ιδρυθούν όσο το δυνατόν το ταχύτερο περισσότεροι σχολικοί συνεταιρισμοί. Δεν αποβλέπουν στον αριθμό αλλά στην ποιότητα των σχολικών συνεταιρισμών. Γνωρίζουν πως για να υπάρξουν στέρεα αποτελέσματα θα πρέπει η αρχή να είναι προσεκτική και ο ρυθμός της δημιουργίας των σχολικών συνεταιρισμών βραδύς. Επιδίωξη είναι το σύστημα αυτό να χαρίσει στους μαθητές εκπαίδευση φυσική και αβίαστη μέσα σε μια ατμόσφαιρα που θα εξασφαλίζεται η αυτενεργός μάθηση και η ελεύθερη πρωτότυπη έκφραση. Προάγονται, έτσι, τα ιδεώδη του συνεταιριστικού κινήματος και, μέσα από τη συνεργασία, επιδιώκεται τα παιδιά "να γίνουν ικανά να πλησιάσουν ψυχικά, να γνωρίσουν τον διπλανό τους, να δέχονται τη βοήθειά του και να προσφέρουν τη δική τους, ώστε να συμπληρώνει ο ένας τον άλλον, ο καθένας να εργάζεται για όλους και όλοι μαζί για τον καθένα και το σύνολο"³¹.

³¹ Φωτεινή Θ. Τζωρτζάκη, Σχολικοί Συνεταιρισμοί – Οδηγία Εφαρμογής..., ό.π., σ. 9

Τα κύρια γνωρίσματα των ελληνικών σχολικών συνεταιρισμών της περιόδου αυτής, σύμφωνα πάντα με τη Φωτεινή Τζωρτζάκη³², είναι:

- α) Ιδρύθηκαν κατά κανόνα σε αγροτικά δημοτικά σχολεία με μικρό αριθμό παιδιών.
- β) Το μεγαλύτερο μέρος των πόρων τους προέρχεται από τις εργασίες των μελών.
- γ) Οι σκοποί τους δεν είναι κυρίως οικονομικοί αλλά παιδαγωγικοί και ηθοπλαστικοί.
- δ) Οι σχολικοί συνεταιρισμοί συνεχώς εξελίσσονται σε κέντρα εκπολιτισμού της έδρας του σχολείου και συγκεντρώνουν την προσοχή όλων των παραγόντων της περιοχής και το ενδιαφέρον των κατοίκων, οι οποίοι εργάζονται για την κοινή προκοπή.
- ε) Συνεργάζονται με άλλα σχολεία, καθώς και με νεανικές και άλλες Οργανώσεις που σκοπό έχουν την ανύψωση της νεότητας και του τόπου (Πρόσκοποι, Ερυθρός Σταυρός, Κέντρα Νεότητας κλπ).

Η Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαίδευσης, στο βαθμό που εμπλέκεται στη διάδοση του θεσμού των σχολικών συνεταιρισμών, προσπάθησε (όπως σημειώνει η Φωτεινή Τζωρτζάκη³³) να κάνει γνωστό το σύστημα του σχολικού συνεταιρισμού με ποικίλους τρόπους:

- α) Με διαλέξεις σε Παιδαγωγικές Ακαδημίες και σε διδασκαλικές συγκεντρώσεις.
- β) Με την έκδοση καθοδηγητικών εγκυκλίων που αναφέρονταν στην καλή εκτέλεση ορισμένων εργασιών των σχολικών συνεταιρισμών (π.χ. συλλογή, αποξήρανση, συσκευασία χαμομηλιού) ή υποδείξεις και συστάσεις για την καλύτερη λειτουργία του σχολικού συνεταιρισμού (π.χ. διαχείριση κερδών).
- γ) Με την έκδοση ειδικών τευχών που κατατοπίζουν θεωρητικά και πρακτικά για το σύστημα του σχολικού συνεταιρισμού και ενημερώνουν για την αδιάκοπη πρόοδο που παρουσιάζει.
- δ) Με τη δημοσίευση ειδικών άρθρων σε συνεταιριστικά και παιδαγωγικά περιοδικά.
- ε) Με την έκδοση βιβλίου με τίτλο "Η Συνεταιριστική μας Ανθολογία", για να γνωρίσουν τα παιδιά τη συνεταιριστική ιδέα και τη δράση που μπορούν να αναπτύξουν οι σχολικοί συνεταιρισμοί.
- στ) Με περιοδείες σε όλη την Ελλάδα.

---

³² Θ. Τζωρτζάκης – Φ. Τζωρτζάκη, Συνεταιρισμοί και Σχολικοί ..., ό.π., σσ. 66-67

³³ Φωτ. Θ. Τζωρτζάκη, Σχολικοί συνεταιρισμοί, ΠΑΣΕΓΕΣ ..., ό.π., σσ. 58-59

ζ) Με επαφή και επικοινωνία με τον Γαλλικό Κεντρικό Οργανισμό του Συνεργατισμού.

Εν κατακλείδι, η μεταπολεμική περίοδος χαρακτηρίζεται από τη σύμπραξη φορέων για την προώθηση της συνεταιριστικής ιδέας στα σχολεία. Στο πνεύμα αυτό η υποστήριξη των γεωργικών συνεταιρισμών, η πρωτοβουλία της ΠΑΣΕΓΕΣ με την οργάνωση σεμιναρίων, αλλά και οι προτάσεις ειδικών προς τις Ανώτατες Σχολές "να προσέξουν το Συνεργατισμό και να επιδείξουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τη μαθητική διδασκαλία του"³⁴, γεγονός που σήμερα έχει ήδη πραγματοποιηθεί με τη λειτουργία των τμημάτων Διοίκησης Κοινωνικών και Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων και Οργανώσεων (νυν τμημάτων Διοίκησης Επιχειρήσεων και παλαιότερα τμημάτων Στελεχών Συνεταιριστικών Οργανώσεων και Εκμεταλλεύσεων) σε ΑΤΕΙ της χώρας μας.

2.3 ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗΣ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ

2.3.1 Ιστορικά στοιχεία

Η πτώση της δικτατορίας το 1974 σηματοδοτεί την έναρξη της «μεταπολίτευσης», όπου μέσα σε έντονες διαφορές ως προς τις πολιτικές και οικονομικές συνθήκες, επιδιώκεται η αποκατάσταση της δημοκρατίας, η ομαλή λειτουργία του κοινοβουλευτισμού, η κατάργηση των διακρίσεων μεταξύ των πολιτών και η ισονομία³⁵. Στην αρχή της μεταπολίτευσης, η ελληνική εκπαίδευση θα βρεθεί σε κατάσταση «ασφυκτικής πολιορκίας» από την κοινωνία που πιέζει για αλλαγές εξαιτίας τόσο των συσσωρευμένων εκπαιδευτικών αδιεξόδων όσο και της προσπάθειας να προσαρμοσθεί η χώρα στις νεοδιαμορφούμενες κοινωνικοπολιτικές συνθήκες ενόψει της ένταξής της στην ΕΟΚ³⁶.

Μέσα στον κυκεώνα των αλλαγών και των μεταρρυθμίσεων, ο ίδιος ο Υπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων, κ. Βασ. Κοντογιαννόπουλος, με εγκύκλιό του εξαίρει τον θεσμό των σχολικών συνεταιρισμών και θεωρεί πως η διάδοση και η πρακτική εφαρμογή των αρχών του συνεταιρισμού, και γενικότερα η συνεταιριστική διαπαιδαγώγηση, συμβάλλουν στην εξοικείωση των μαθητών με τον συνεταιριστικό θεσμό, του οποίου η αξία για την οικονομι-

---

³⁴ Θ. Τζωρτζάκης – Φ. Τζωρτζάκη, Συνεταιρισμοί και Σχολικοί ..., ό.π., σ. 69

³⁵ Εφημερίδα «Καθημερινή», άρθρο: Η Μεταπολίτευση, μια σύντομη αποτίμηση, 20/7/2014

³⁶ Σήφης Μπουζάκης, Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα (1974-2000). Σε ευρωπαϊκό πλαίσιο: συγκλίσεις, αποκλίσεις, προοπτικές. Στο διαδίκτυο: <http://www.alba.edu.gr/uploads/Bouzakis.pdf>

κή και κοινωνική ανάπτυξη είναι γνωστή. Για τον λόγο αυτό, προσκαλεί τους διευθυντές των δημοτικών σχολείων να συνεργαστούν με τους αρμόδιους επιθεωρητές και επόπτες συνεταιρισμών για την ίδρυση, λειτουργία και προαγωγή των σχολικών συνεταιρισμών, όχι μόνο σε αγροτικές περιοχές της χώρας αλλά και σε σχολεία αστικών κέντρων³⁷.

Ο Νόμος 1566/85, και συγκεκριμένα το Άρθρο 46, πλαισιώνει νομικά για πρώτη φορά τη λειτουργία του θεσμού. Η οργάνωση και η λειτουργία καθορίζονται με απόφαση του ΥΠΕΠΘ και στηρίζονται στις αρχές της αυτοδιοίκησης, των δημοκρατικών διαδικασιών, έχοντας απώτερο σκοπό τη διαπαιδαγώγηση των μαθητών σχετικά με τις αρχές της αλληλοβοήθειας, της συνεργασίας, της κοινωνικής ευθύνης, της ανάπτυξης της ανεξάρτητης σκέψης, της δημοκρατικής συνείδησης και της γνώσης συλλογικών μορφών οικονομικής δραστηριότητας³⁸.

Το 1997, το ΥΠΕΠΘ, με συνοδευτική εγκύκλιο (Φ.3/1085/Γ1/456/15-12-97 ΦΕΚ 1107/97) ρυθμίζει με τρόπο ιδιαίτερα αναλυτικό τα θέματα ίδρυσης και λειτουργίας σχολικών συνεταιρισμών³⁹. Η πιο πρόσφατη τοποθέτηση του Υπουργείου (επονομαζόμενου σε Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού) είναι η απόφαση με αρ. πρωτ. 56601/Γ7 ΦΕΚ 1127 τ. Β΄/10-05-2013, σύμφωνα με την οποία επεκτείνεται η εφαρμογή του θεσμού των σχολικών συνεταιρισμών και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση με σκοπό την ανάπτυξη του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού και την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση των μαθητών. Με τη συγκεκριμένη απόφαση, που επικαλείται τον Ν. 1566/85 και τη συνοδευτική εγκύκλιο του 1997, καλεί τα γυμνάσια και τα λύκεια της χώρας να ιδρύσουν σχολικούς συνεταιρισμούς μετά τη σύσταση του συντονιστικού συμβουλίου ίδρυσης του συνεταιρισμού⁴⁰.

Πέρα όμως της δημιουργίας του νομικού πλαισίου λειτουργίας των σχολικών συνεταιρισμών (με το Ν. 1566/85 και τη συνοδευτική εγκύκλιο του 1997), το Υπουργείο Παιδείας δεν ασχολείται με τον θεσμό ούτε διατηρεί στοιχεία που να αφορούν την ίδρυση και τη λειτουργία τους. Από την άλλη, η ΑΤΕ έχει επίσης σταματήσει να παρακολουθεί τον θεσμό και

---

³⁷ Εγκύκλιος Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων περί ίδρυσης και λειτουργίας σχολικών συνεταιρισμών, 1977 (δες παράρτημα)

³⁸ Νόμος 1566/85 – Κεφ. ΙΓ΄, Άρθρο 46: Σχολικοί συνεταιρισμοί (δες παράρτημα)

³⁹ Συνοδευτική εγκύκλιος ΥΠΕΠΘ, Φ.3/1085/Γ1/456/15-12-97 ΦΕΚ 1107/97 (δες παράρτημα)

⁴⁰ Απόφαση Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού, 56601/Γ7 ΦΕΚ 1127 τ. Β΄/10-05-2013 (δες παράρτημα)

να επιβραβεύει σχολικούς συνεταιρισμούς με αξιολογη δραστηριότητα από τα μέσα της δεκαετίας του '80. Η μόνη Υπηρεσία που συνέχισε να στηρίζει τον θεσμό μέχρι πρόσφατα είναι η Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαίδευσης που στις αρμοδιότητές της ήταν η έκδοση του περιοδικού "Συνεργασία" (ένα τριμηνιαίο περιοδικό των νέων Συνεταιριστών), η οργάνωση πανελλαδικών εκδηλώσεων για τους σχολικούς συνεταιρισμούς και η βράβευση μερικών από αυτών. Κατά την αξιολόγηση των σχολικών συνεταιρισμών για την απονομή βραβείων και σημαντικών διακρίσεων, λαμβάνονταν υπόψη η γενική προσπάθεια που κατέβαλαν τα μέλη καθώς και παράγοντες που έπαιζαν ανασταλτικό ρόλο στην ανάπτυξη και πρόοδο των σχολικών συνεταιρισμών, όπως το άγονο ή ορεινό μέρος, η ακριτική περιοχή, ο μικρός αριθμός των μελών, ο λίγος ελεύθερος χρόνος των μαθητών, οι πολλές ασχολίες των υπευθύνων⁴¹. Ακόμη, όμως, κι αυτή αξιολογη Υπηρεσία σταμάτησε να λειτουργεί στις αρχές του 2005, όπου κι έπαψε η έκδοση του περιοδικού «Συνεργασία». Οι υπάλληλοι της Υπηρεσίας συνταξιοδοτήθηκαν και δεν υπήρξε καμία διάθεση ούτε έγινε καμία κίνηση για επαναπρόσληψη προσωπικού για τη συνέχιση της προσπάθειας.

Επίσημα στατιστικά στοιχεία για τη λειτουργία των σχολικών συνεταιρισμών αυτής της περιόδου δεν υπάρχουν. Τα στοιχεία που παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα προέρχονται μόνο από τη δημοσίευση στο περιοδικό "Συνεργασία" των απολογισμών λειτουργίας των σχολικών συνεταιρισμών⁴² και φτάνουν μέχρι το σχολικό έτος 1993-94. Δυστυχώς δεν ήταν δυνατή η συγκέντρωση στοιχείων μετά το 1994, γιατί σταμάτησαν οι δημοσιεύσεις απολογισμών στο περιοδικό.

Σχολικό έτος	Αριθμός συνεταιρισμών	Αριθμός τακτικών μελών
1981-82	424	21.254
1982-83	380	18.602
1987-88	306	10.080
1988-89	271	20.000
1990-91	292	21.000
1991-92	291	20.581
1993-94	203	*

⁴¹ Περιοδικό «Συνεργασία», τεύχος 1, Δεκ. – Ιαν. – Φεβρ. 1989 – 1990, σσ. 28-29

⁴² Πρόκειται για επεξεργασία στοιχείων που δημοσιεύονται στα τεύχη 16/1982, σσ.32-33, 19-20/1985, σσ.26-27, 22/1985, σσ. 8-9, 27/1988, σσ. 28-29, 1/1989, σσ. 28-29, 4/1990, σ. 30, 13/1992, σσ. 7-8, 15/1993, σ. 4, 22/1995, σ. 4

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία περιοδικού ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ (* δεν αναφέρονται στοιχεία)

2.3.2 Χαρακτηριστικά των σχολικών συνεταιρισμών περιόδου μεταπολίτευσης μέχρι σήμερα

Στο περιοδικό «Συνεργασία» αναφέρονται οι δραστηριότητες των σχολικών συνεταιρισμών της περιόδου αυτής που παραμένουν παρόμοιες με εκείνες των προηγούμενων. Οι δραστηριότητες αναπτύσσονται στον κοινωνικό - πολιτιστικό τομέα αλλά και στον οικονομικό. Αναλυτικότερα:

Στον κοινωνικό - πολιτιστικό τομέα, οι μαθητές

- α) διοργανώνουν καλλιτεχνικές εκδηλώσεις (γιορτές, θεατρικές παραστάσεις, κινηματογραφικές προβολές, κουκλοθέατρο, συναυλίες),
- β) επισκέπτονται και βοηθούν πάσχοντα πρόσωπα,
- γ) διοργανώνουν αθλητικές εκδηλώσεις και
- δ) δημιουργούν αθλητικούς χώρους
- ε) προκηρύσσουν διαγωνισμούς ζωγραφικής και ποίησης.

Στον οικονομικό τομέα, οι μαθητές:

- α) λειτουργούν πρατήρια για προμήθεια γραφικής ύλης,
- β) καλλιεργούν σχολικό κήπο και πουλούν τα προϊόντα τους,
- γ) διατηρούν φυτώρια δέντρων, δ) οργανώνουν ζωοτροφεία μικρών οικόσιτων ζώων,
- ε) μαζεύουν και πωλούν φαρμακευτικά βότανα,
- στ) εκδίδουν εφημερίδες και
- ζ) διοργανώνουν λαχειοφόρες αγορές.

Τα έσοδα που συγκεντρώνουν, τα κατανέμουν για κοινούς σκοπούς στο πλαίσιο πάντα της κοινωνικής δράσης του σχολικού συνεταιρισμού. Έτσι, τα ποσά αυτά πηγαίνουν: στην αγορά ειδών πρατηρίου (γραφική ύλη, κουλούρια, γλυκά), σε διάφορες παραγωγικές εργασίες (καλλιέργεια σχολικού κήπου, αγορά ειδών χειροτεχνίας), σε δαπάνες κοινωνικών δράσε-

ων (οικονομική ενίσχυση οικονομικά ασθενέστερων μαθητών ή απόρων οικογενειών) και σε οικονομικές ενισχύσεις εκδρομών των μελών.

Τα τελευταία χρόνια δόθηκε έμφαση σε θέματα που αφορούν το περιβάλλον (ανακύκλωση, εναλλακτικές μορφές ενέργειας κ.ά.), στις νέες τεχνολογίες (πληροφορική, διαδίκτυο) και στη διεθνή συνεργασία (προγράμματα Comenius). Γενικά μπορούμε να πούμε ότι όλες οι δραστηριότητες των σχολικών συνεταιρισμών της περιόδου αυτής αποσκοπούν στην εξυπηρέτηση του σχολείου, καθώς αυτό γίνεται το κέντρο της ζωής των μελών του συνεταιρισμού και γενικά όλων των μαθητών, αλλά και της Κοινότητας όπου έχει την έδρα του το σχολείο, γιατί τα παιδιά δένονται με τον τόπο τους και εργάζονται γι' αυτόν.

Το κύριο χαρακτηριστικό της εκπαιδευτικής πολιτικής στον τομέα των σχολικών συνεταιρισμών ήταν η νομική θεσμοθέτηση. Παρ' όλα αυτά όμως, όπως φαίνεται και στον πίνακα 3, η πορεία των σχολικών συνεταιρισμών δεν είναι ανοδική. Συμβαίνει μάλιστα το αντίθετο και παρατηρείται σημαντική συρρίκνωση του αριθμού τους. Τα αίτια της πτωτικής τάσης δεν είναι άσχετα με το ευρύτερο κοινωνικό, οικονομικό αλλά και εκπαιδευτικό γίγνεσθαι.

Πιο συγκεκριμένα, η άνοδος του βιοτικού επιπέδου και η «πλασματική», κατά τ' άλλα, οικονομική ευμάρεια μέχρι την κρίση του 2009, άλλαξαν τις καταναλωτικές συνήθειες, αφήνοντας μαθητές και εκπαιδευτικούς περισσότερο αδιάφορους σε οικονομικές δραστηριότητες ενός σχολικού συνεταιρισμού.

Το νέο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) και τα νέα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (ΑΠΣ) για το Δημοτικό Σχολείο μπορεί να διασφαλίζουν αφενός διαθεματικές μεθόδους διδασκαλίας προκειμένου οι μαθητές να αναπτύσσουν γνωστικές και κοινωνικές δεξιότητες ενός σύγχρονου επιστημονικού τρόπου σκέψης, αφετέρου, όμως, επιφέρουν ένα φόρτο εργασίας σε μαθητές και εκπαιδευτικούς, περιορίζοντας αισθητά τον ελεύθερο χρόνο αλλά και τα οφέλη που μπορούν να παρέχουν τέτοιες διδακτικές προσεγγίσεις⁴³.

Επιπλέον, οι μαθητές του δημοτικού σχολείου, ακόμη και από την ηλικία των 9, 10 ή 11 ετών, έχουν επιφορτιστεί με επιπλέον ώρες φροντιστηριακών, αθλητικών και καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων, με αποτέλεσμα να έχουν ένα εβδομαδιαίο «γεμάτο» πρόγραμμα, όπου

---

⁴³ Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) στο δημοτικό και στο γυμνάσιο. Εισήγηση των: Μπαστάκη Κων/νου, Πετροπούλου Μαρίας, Καλλέργη Αικατερίνης.

άλλες δραστηριότητες, όπως αυτή του σχολικού συνεταιριστή, να μη βρίσκουν χώρο και χρόνο να εκδηλωθούν.

Ακόμη, οι συνεχείς υπηρεσιακές μεταβολές δημιουργούν επαγγελματική ανασφάλεια και αβεβαιότητα στον χώρο των εκπαιδευτικών και δεν τους επιτρέπουν να εκτελούν απερίσπαστοι το λειτούργημά τους. Η αργοπορία στις μεταθέσεις, αποσπάσεις και τοποθετήσεις δεν ευνοεί τον συστηματικό εκπαιδευτικό προγραμματισμό που περιλαμβάνει εκτός της διδασκαλίας ύλης και πλήθος άλλων δραστηριοτήτων.

Τέλος, το νομικό πλαίσιο της Υπουργικής Απόφασης με αριθ.Φ.3/1085/Γ1/456/15-12-97 (ΦΕΚ 1107/97), δημιουργεί σοβαρές δυσκολίες, καθώς απαιτεί πολύπλοκες για τα παιδιά και τους υπεύθυνους εκπαιδευτικούς γραφειοκρατικές ενασχολήσεις, όπως η τήρηση πολλών βιβλίων, η σύνταξη πρωτοκόλλων και απολογισμών, οι εποπτικοί έλεγχοι κ.ά.

Αυτοί, μεταξύ άλλων, είναι κάποιοι λόγοι που επιδρούν ανασταλτικά στην προώθηση του συνεταιριστικού κινήματος στα σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, απόρροια μια αρνητικής περιρρέουσας ατμόσφαιρας δίχως ενδείξεις αλλαγής, όπου η κάθε προσπάθεια επαφίεται στη ρομαντική διάθεση των εκπαιδευτικών και στη φιλοτιμία των μικρών μαθητών.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

Εν συντομία, θα αναφερθούν κάποιοι σχολικοί συνεταιρισμοί που παρουσιάζουν αξιόλογη λειτουργία και έχουν να επιδείξουν σημαντικό έργο. Η συγκέντρωση στοιχείων είναι από το διαδίκτυο. Η επιλογή τους έγινε με κριτήρια τη μακρά και αδιάκοπη λειτουργία τους, την πλούσια δράση τους αλλά και τις τοπικές και περιβαλλοντικές ιδιαιτερότητες της περιοχής που εδρεύει ο σχολικός συνεταιρισμός.

Το σημαντικότερο είναι πως οι σχολικοί συνεταιρισμοί που παρουσιάζονται παρακάτω έχουν εδραιωθεί στη συνείδηση μαθητών, γονέων και τοπικής κοινωνίας ως καινοτόμες δράσεις με ποικίλα οφέλη.

3.2 ΔΡΑΣΕΙΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

3.2.1 Σχολικός συνεταιρισμός Δημοτικού Σχολείου Αγίου Βασιλείου Λαγκαδά Θεσσαλονίκης

Ο σχολικός συνεταιρισμός του Δημοτικού Σχολείου Αγίου Βασιλείου ιδρύθηκε τον Φεβρουάριο του 2013 με την ονομασία «Οι πελαργοί». Ένας από τους βασικούς στόχους ίδρυσής του ήταν η διαπαιδαγώγηση των μαθητών με τις αρχές της αλληλοβοήθειας, της αλληλεγγύης, της συνεργασίας και της κοινωνικής ευθύνης. Τακτικά μέλη του συνεταιρισμού είναι οι μαθητές των τριών μεγάλων τάξεων και όργανα διοίκησης είναι η Γενική Συνέλευση, το Διοικητικό Συμβούλιο και το Εποπτικό Συμβούλιο.

Στο πλαίσιο του σχολικού συνεταιρισμού λειτουργεί σχολική βιβλιοθήκη, εκδίδεται σε επίπεδο τάξης σχολική εφημερίδα, οργανώνονται σχολικές εκδρομές, εκθέσεις, πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις, αναπτύσσονται πρωτοβουλίες έργων κοινωνικής ανάπτυξης και προστασίας του περιβάλλοντος, όπως η καθαριότητα των χώρων του σχολείου, ο συμβολικός καθαρισμός του πάρκου της λίμνης Κορώνειας από τους μαθητές των δύο μεγαλύτερων τάξεων, πραγματοποιείται ανακύκλωση υλικών και γίνεται μια προσπάθεια για την προστασία και ανάδειξη του βυζαντινού πύργου της περιοχής ως μνημείο πολιτισμού.

Παράλληλα, λειτουργεί με πολύ αποτελεσματικό τρόπο σχολικό κυλικείο, όπου οι μαθητές αναλαμβάνουν την προμήθεια και τη διάθεση των προϊόντων, ενώ ταυτόχρονα έχουν και την οικονομική διαχείριση. Στην παρούσα φάση το κυλικείο διαθέτει μόνο αρτοσκευάσματα. Στα άμεσα σχέδια του σχολικού συνεταιρισμού είναι η δημιουργία σχολικού κήπου. Έχουν γίνει οι απαιτούμενες προεργασίες και ευελπιστείτε πως από την επόμενη σχολική χρονιά θα αποτελεί μια ακόμη δραστηριότητα του σχολικού συνεταιρισμού.⁴⁴

3.2.2 Σχολικός συνεταιρισμός 1^ο Δημοτικού Σχολείου Βερμίου Κοζάνης

Στο 1^ο Δημοτικό Σχολείο Βερμίου λειτουργεί σχολικός συνεταιρισμός με την ονομασία «Μελεσίδ». Το συγκεκριμένο σχολείο έχει πάρει αποστάσεις εδώ και αρκετά χρόνια από τις διαδικασίες μηχανικής απομνημόνευσης της γνώσης και το παραδοσιακό συμβατικό μάθημα. Στο πλαίσιο του σχολικού συνεταιρισμού υλοποιούνται πλήθος καινοτόμων προγραμμάτων με στόχο την απελευθέρωση της δημιουργικότητας των μαθητών μέσα από τη σύνδεση της σχολικής ζωής με την πραγματικότητα. Το σχολείο έχει αναπτύξει μια έντονη οικολογική δραστηριότητα που εκδηλώνεται με συχνές δένδροφυτεύσεις σε συνεργασία με γεωπόρους και τον Δήμο Εορδαίας, ενώ στον χώρο του σχολείου λειτουργούν εργαστήρια παρασκευής παραδοσιακής μαρμελάδας από μήλα Βερμίου (συνεταιριστική ομάδα Ε΄ και Στ΄ τάξης), παραγωγής και τυποποίησης καλλυντικών από αρωματικά φυτά (συνεταιριστική ομάδα Γ΄ και Δ΄ τάξης)⁴⁵.

Στόχος του συνεταιρισμού είναι η συστηματική παραγωγή και ο εμπλουτισμός των προϊόντων. Μάλιστα, το 2013, ο σχολικός συνεταιρισμός βραβεύτηκε στον διαγωνισμό «Νέοι εν δυνάμει επιχειρηματίες» που διοργάνωσε η ΕΒΕ Κοζάνης με τη συμμετοχή δημοτικών σχολείων, γυμνασίων και λυκείων του νομού⁴⁶.

3.2.3 Σχολικός συνεταιρισμός Δημοτικού Σχολείου Αγίου Ιωάννη Αλιβερίου Ευβοίας

Ο σχολικός συνεταιρισμός του 5/θ Δημοτικού Σχολείου Αγίου Ιωάννη Αλιβερίου είναι από τους παλαιότερους, καθώς λειτουργεί από το 1972. Οι μαθητές συνεταιριστές της Ε΄ και

---

⁴⁴ <http://blogs.sch.gr/dimagvas/>

⁴⁵ <http://kozanilife.gr/index.php/kozani/kozaninews/item/5567>, ηλεκτρονική έκδοση, 1/4/2012

⁴⁶ <http://www.kozan.gr/post/101262>, ηλεκτρονική έκδοση, 19/4/2013

της Στ΄ τάξης, μετά από εκλογές, εκλέγουν το Διοικητικό Συμβούλιο του συνεταιρισμού, το οποίο κάθε χρόνο ανανεώνεται.

Η κυριότερη δράση του συνεταιρισμού είναι το κυλικείο. Οι ίδιοι οι μαθητές, με τη βοήθεια δύο εκπαιδευτικών, είναι υπεύθυνοι για την αγορά των προϊόντων σε χονδρική τιμή, τα οποία μεταπωλούν στους συμμαθητές τους. Ο συνεταιρισμός διοργανώνει και τρία παζάρια: Χριστουγέννων, Πάσχα και εορτής λήξης, τα οποία πλαισιώνονται με φαγητό, μουσική και χορό.

Τα έσοδα που προέρχονται από τις δράσεις του συνεταιρισμού χρησιμοποιούνται για την κάλυψη αναγκών του σχολείου. Έτσι, βάρφτηκε το σχολείο εσωτερικά και εξωτερικά (ο συνεταιρισμός συνείσφερε οικονομικά με τη σχολική επιτροπή και τον Σύλλογο Γονέων), αντικαταστάθηκαν σπασμένα τζάμια και κλειδαριές, εφοδιάστηκε το σχολείο με πετρέλαιο. Επίσης, έχει καθιερωθεί η λεγόμενη «επιδότηση σχολικών εκδρομών και παρακολούθησης θεαμάτων», δηλαδή ο συνεταιρισμός καλύπτει ένα χρηματικό ποσό, ώστε να είναι δυνατή η συμμετοχή όλων των παιδιών του σχολείου σε αυτές. Επόμενος στόχος είναι η αγορά δύο διαδραστικών πινάκων σε συνεργασία με τον Σύλλογο Γονέων⁴⁷.

3.2.4 Σχολικός συνεταιρισμός 3^{ου} Δημοτικού Σχολείου Λαυρίου

Ο σχολικός συνεταιρισμός του 3^{ου} Δημοτικού Σχολείου Λαυρίου ιδρύθηκε στις 14 Δεκεμβρίου 1987, μέλη του είναι οι μαθητές των τριών μεγάλων τάξεων και στοχεύει στην εφαρμογή των βασικών και θεμελιωδών αρχών του συνεταιρισμού στη μικρή σχολική κοινωνία (ελεύθερη συμμετοχή, δημοκρατική διοίκηση, αυτοέλεγχος στη διαχείριση κ.ά.). Στα χρόνια που λειτουργεί ο συνεταιρισμός έχει καταφέρει να καταξιωθεί σαν θεσμός στη συνείδηση όλων των μαθητών, δασκάλων, γονέων και κατοίκων της πόλης. Χρόνο με τον χρόνο, οι μικροί συνέταιροι, καταφέρνουν και υλοποιούν προγράμματα που ψηφίζουν και κάνουν εφικτούς τους στόχους που θέτουν.

Το σχολείο έχει πλούσια περιβαλλοντική δράση, την οποία έχει εντάξει στις δραστηριότητες του συνεταιρισμού. Από το 1987 μέχρι σήμερα γίνεται ανακύκλωση χαρτιού, εκδίδεται σχολική εφημερίδα, στην οποία μεγάλο μέρος καταλαμβάνουν περιβαλλοντικές ανησυχίες των παιδιών, έχει κατασκευαστεί θερμοκήπιο για αναπαραγωγή δενδρυλλίων που διαθέ-

---

⁴⁷ <http://www.alfavita.gr/>, άρθρο, 2/12/2012

τονται στις δέντροφυτεύσεις που πραγματοποιούνται σε συνεργασία με το Δασαρχείο και οικολογικές οργανώσεις και στην είσοδο του σχολείου, δίπλα στην ελληνική και ευρωπαϊκή, κυματίζει η οικολογική σημαία, μιας και το σχολείο ανήκει στα «Οικολογικά Σχολεία» από το 1995 σε θέματα εξοικονόμησης ενέργειας, νερού και απορριμμάτων.

Με τα έσοδα που προέρχονται από τις αναπτυσσόμενες δραστηριότητες του (ετήσιες συνδρομές μελών, έκδοση εφημερίδας, ανακύκλωση διαφόρων χρήσιμων υλικών, κάλαντα, εκθέσεις παιδικού βιβλίου, αποκριάτικος χορός, λαχειοφόρος αγορά, πώληση ημερολογίων, δωρεές διαφόρων προσώπων και επιχειρήσεων), ο σχολικός συνεταιρισμός κατάφερε να κάνει το 3^ο Δημοτικό Σχολείο Λαυρίου ένα από τα πιο σύγχρονα και εξοπλισμένα της Ελλάδας. Με τη διάθεση των χρημάτων του συνεταιρισμού εξοπλίστηκε το σχολείο με εποπτικά μέσα σύγχρονης εκπαιδευτικής τεχνολογίας, διαμορφώθηκε η αίθουσα πολλαπλών χρήσεων σε αίθουσα προβολής και εκδηλώσεων, αγοράστηκαν κάποιοι ηλεκτρονικοί υπολογιστές, ανανεώθηκε με όργανα το εργαστήριο Φυσικής-Χημείας, δημιουργήθηκε παιδική δανειστική βιβλιοθήκη με 1.000 περίπου βιβλία παιδικής λογοτεχνίας σε ξεχωριστή αίθουσα με αναγνωστήρια, εγκαταστάθηκε σύστημα συναγερμού σε όλους τους χώρους του σχολείου και τοποθετήθηκαν ορισμένα κλιματιστικά. Ο έλεγχος των οικονομικών γινόταν παλαιότερα από την ΠΑΣΕΓΕΣ και από την Επιθεώρηση Συνεταιρισμών της Αγροτικής Τράπεζας, ενώ σήμερα από τον αρμόδιο Διευθυντή Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Αττικής⁴⁸.

3.2.5 Σχολικός συνεταιρισμός 13^{ου} και 21^{ου} Δημοτικών Σχολείων Κερατσινίου

Το 21^ο Δημοτικό δε διαθέτει ακόμη δικό του χώρο κι έτσι φιλοξενείται από το 13^ο. «Αυτό μας βολεύει, γιατί μοιραζόμαστε όλες τις δουλειές κι έτσι συνεργαζόμαστε» τονίζει ο ένας εκ των διευθυντών. Και οι δύο πάντως διαθέτουν δυναμισμό και πείσμα, αγαπούν τις καινοτομίες, δουλεύουν με ιδιαίτερο ζήλο μαζί με τους υπόλοιπους δασκάλους και το μόνο παράπονο τους είναι ότι δε βρίσκουν πάντοτε την ανάλογη ανταπόκριση από τους φορείς στους οποίους απευθύνονται.

Ένα πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης έφερε, πριν από χρόνια, στο σχολείο έναν κάδο ανακύκλωσης χαρτιού. Από την πώληση του χαρτιού τα παιδιά είχαν κάποια έσοδα που ήταν δύσκολο να δικαιολογηθούν νομικά. Έτσι δημιουργήθηκε ο σχολικός συνεται-

---

⁴⁸ http://www.pi-schools.gr/download/programs/Oloimero/oloimero_03_05/ekp_yliko/layrio/sxol_dras.htm

ρισμός με το όνομα «Οικολογικός Κουμπαράς» που διαχειρίζεται όλα τα έσοδά τους. Στις δραστηριότητες του συνεταιρισμού είναι η έκδοση του βιβλίου «Παιδιά ελάτε, έτοιμο το φαγητό» με συνταγές μαγειρικής, η συνέχιση της έκδοσης του περιοδικού «Τρυφερά χρόνια» που κυκλοφορεί από το 1997 και βραβευμένου από την εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ, η οργάνωση παζαριού με «είδη από δεύτερο χέρι», εκθέσεις βιβλίου, πώληση φαγητών και γλυκών στις γιορτές του σχολείου. Επίσης, με ενέργειες των διευθυντών, τους παραχωρήθηκε από τον ΗΣΑΠ ένα παλιό βαγόνι που μεταφέρθηκε με γερανό στην αυλή του σχολείου και επισκευάστηκε από τεχνίτη караβομαραγκό. Στο βαγόνι αυτό στεγάζεται η δανειστική βιβλιοθήκη και αποτελεί χώρο για πολλά επιτραπέζια παιχνίδια.

Ο συνεταιρισμός στηρίζεται στις αρχές της αλληλεγγύης, της συνεργασίας, της ανταποδοτικότητας και της «ανοικτής πόρτας», αφού συμμετέχει μόνο όποιος θέλει. Τα έσοδα επιστρέφονται στα παιδιά με διάφορους τρόπους. Κάθε χρόνο παίρνουν όλοι από ένα δώρο για τη συμμετοχή τους, χρηματοδοτούνται νέες δραστηριότητες, αγοράζονται βιβλία για τη βιβλιοθήκη, υπολογιστές και άλλα πράγματα που συμβάλλουν στον εκσυγχρονισμό του σχολείου. Στα μελλοντικά σχέδια εντάσσεται η έκδοση δύο ακόμη βιβλίων, ένα με ανθολογία παλιών παραμυθιών που συνέλεξαν από παππούδες και γιαγιάδες της γειτονιάς τους κι ένα με παραδοσιακές συνταγές μαγειρικής⁴⁹.

3.2.6 Σχολικός συνεταιρισμός 1ου Δημοτικού Σχολείου Παροικίας Πάρου

Στις 22 Αυγούστου 2013 ιδρύθηκε ο σχολικός συνεταιρισμός με την επωνυμία «Σχολικός Μη Κερδοσκοπικός Συνεταιρισμός Πρώτου (1^{ου}) Δημοτικού Σχολείου Παροικίας Πάρου» με έδρα τις εγκαταστάσεις του 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου. Σκοποί του σχολικού συνεταιρισμού είναι:

- α) η εξοικείωση των μαθητών στο πνεύμα της αυτοδιαχείρισης με την οικονομική τους δραστηριότητα
- β) η κοινωνικοποιημένη σχολική ζωή με τις ποικίλες δραστηριότητες που αναλαμβάνουν, οι οποίες επεκτείνονται στην έρευνα, στις πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις, στον καλλωπισμό του σχολείου και του περιβάλλοντα χώρου, στις εκδρομές, στις βιβλιοθήκες, σε κοινωνοφελή έργα

---

⁴⁹ <https://kikitriantafylli.wordpress.com>, ηλεκτρονική δημοσίευση, 29/5/2008

γ) η ανάπτυξη πρωτοβουλίας στη συνεργασία και στη συλλογικότητα.

Τη διοίκηση του σχολικού συνεταιρισμού ασκεί το Διοικητικό Συμβούλιο που απαρτίζεται από τον πρόεδρο (που είναι ο πρόεδρος του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων), τον αντιπρόεδρο (εκπρόσωπος του Συλλόγου Διδασκόντων), τον γραμματέα (που είναι ο γραμματέας του Συλλόγου Γονέων) και μια τριμελής διαχειριστική ομάδα που αποτελείται από έναν μαθητή, τον συντονιστή εκπαιδευτικό και τον εκπρόσωπο του Δ.Σ. του Συλλόγου Γονέων, ο οποίος ασκεί και καθήκοντα ταμιά και ενεργεί για λογαριασμό και κατ' εντολή όλες τις διαχειριστικές πράξεις και οικονομικές συναλλαγές με τον Δήμο, τις Τράπεζες, την Οικονομική Υπηρεσία, τις ΔΕΚΟ κλπ. Άξιο αναφοράς είναι ότι για την ίδρυση του σχολικού συνεταιρισμού συνέβαλαν αμέριστα ευγενικοί χορηγοί.

Στις δράσεις του σχολικού συνεταιρισμού ανήκουν η δημιουργία και λειτουργία σχολικής βιβλιοθήκης, η οργάνωση σχολικών γιορτών, εκθέσεων και εκδρομών, η ανάπτυξη πρωτοβουλιών έργων κοινωνικής ανάπτυξης (αναδάσωση, προστασία μνημείων πολιτισμού), η προμήθεια εξοπλισμού και άλλου υλικού για τις ανάγκες εκπαίδευσης των μελών του⁵⁰.

Από τις 16 Ιανουαρίου του 2014, μετά από πολλή και χρονοβόρα προσπάθεια εκ μέρους του Συλλόγου Γονέων, λειτουργεί το σχολικό κυλικείο που δραστηριοποιείται προς όφελος του σχολείου, όχι μόνο γιατί καλύπτει προσεγμένα τις διατροφικές ανάγκες των παιδιών κατά τη διάρκεια των διαλειμμάτων τους, αλλά γιατί με τα έσοδα του, βάση καταστατικού, συμβάλλει στην κάλυψη γενικότερων αναγκών του σχολείου. Καθημερινά, στις ώρες των διαλειμμάτων, ένας γονέας από τον Σύλλογο Γονέων και δύο μαθητές της Ε' και της Στ' τάξης αναλαμβάνουν τις συναλλαγές του κυλικείου. Το σχολικό κυλικείο είναι μια προσπάθεια που την έχουν αγκαλιάσει όλοι, δάσκαλοι, μαθητές και γονείς⁵¹.

3.2.7 Σχολικός συνεταιρισμός Δημοτικού Σχολείου Μυτιληνίων Σάμου

Ο σχολικός συνεταιρισμός λειτουργεί από το 1992 με καταστατικό εγκεκριμένο από την ΠΑΣΕΓΕΣ και από το 1998 σύμφωνα με τις διατάξεις του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Οι δραστηριότητες είναι αρκετά ενδιαφέρουσες και κρατούν σε συνεχή δράση τους μικρούς μαθητές.

---

⁵⁰ <http://fileleutheros.net>, ηλεκτρονική έκδοση, 24/3/2014

⁵¹ http://deltataxi.blogspot.gr/2014/01/blog-post_16.htm, ηλεκτρονική δημοσίευση, 16/1/2014

Στο ενεργητικό του ο συνεταιρισμός έχει: έκδοση CD με παραδοσιακά τραγούδια, εκθέσεις λογοτεχνικών βιβλίων, έκδοση σχολικής εφημερίδας, εκθέσεις μαθητικών έργων, διοργάνωση και συμμετοχή σε μουσικές και θεατρικές εκδηλώσεις, συμπαράσταση σε άπορες οικογένειες, συμμετοχή σε αναδασώσεις, ανάληψη προγραμμάτων υγείας και αγωγής καταναλωτή, διοργανώσεις ενημέρωσης σε θέματα κυκλοφοριακής αγωγής, πυρασφάλειας-πυρόσβεσης και άλλες ποικίλες δραστηριότητες.

Στο πλαίσιο του συνεταιρισμού λειτουργεί κυλικείο με προϊόντα εγκεκριμένα από το Υπουργείο Παιδείας και παράρτημα με είδη γραφικής ύλης. Το 1996, μετά από πρόταση του συλλόγου «Φίλων Φιλαρμονικής» του χωριού, ο οποίος διέκοψε τη δράση του, προσέφερε τα μουσικά όργανα στον συνεταιρισμό. Έτσι, δημιουργήθηκε η σχολική φιλαρμονική και με την καθοδήγηση μουσικού συμμετείχε σε ενδοσχολικές και εξωσχολικές πολιτιστικές δραστηριότητες. Το 1999, όμως, μετά από αίτημα του Δήμου Πυθαγορείου, τα μουσικά όργανα παραχωρήθηκαν στον Δήμο για τη δημιουργία δημοτικής φιλαρμονικής.

Τα παιδιά του σχολικού συνεταιρισμού, ευαισθητοποιημένα στα σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα, προσφέρουν οικονομική βοήθεια στην UNICEF, στους Γιατρούς Χωρίς Σύνορα και στο πρόγραμμα βοήθειας Κακοποιημένων Παιδιών της Αρχιεπισκοπής⁵².

3.2.8 Σχολικός συνεταιρισμός Δημοτικού Σχολείου Σαλάκου Ρόδου

Ο Σάλακος είναι ένα όμορφο ορεινό παραδοσιακό χωριό της Ρόδου που διαθέτει ένα μικρό Δημοτικό Σχολείο, μόλις διθέσιο. Ο σχολικός συνεταιρισμός του είναι από τους παλαιότερους, καθώς λειτουργεί από το 1962 και έχει βραβευθεί στο παρελθόν από την ΠΑΣΕ-ΓΕΣ. Σήμερα έχει 30 ενεργά μέλη και πάρα πολλά μη ενεργά (παλιοί μαθητές) που δραστηριοποιούνται ανάλογα τις ανάγκες. Με την καθοδήγηση των δασκάλων και με τη συμπαράσταση του Συλλόγου Γονέων, ο συνεταιρισμός έχει αναπτύξει μεγάλη και σπουδαία δράση.

Οι δραστηριότητες του έχουν διάφορους στόχους: μορφωτικούς, ψυχαγωγικούς, κοινωνικούς, περιβαλλοντικούς, θρησκευτικούς, λαογραφικούς. Το σχολείο διαθέτει έναν μεγάλο κήπο με καλλωπιστικά φυτά και οπωροφόρα δέντρα και ανάλογα την εποχή, οι μαθητές μαζεύουν το κάθε προϊόν (τριαντάφυλλα, ρόδια, λεμόνια, καρύδια) και το πωλούν στο χωριό. Τα έσοδα τα διαθέτουν για την ενίσχυση του σχολείου σε εποπτικό υλικό ή όπου υπάρχει α-

---

⁵² <http://samosbook.blogspot.gr/2011/02/e.html>, ηλεκτρονική έκδοση, 8/2/2011

νάγκη (κοινωνικοί σκοποί). Με τα πορτοκάλια κάνουν φυσικό χυμό και τον προσφέρουν δωρεάν στους συμμαθητές τους.

Δραστηριότητα του συνεταιρισμού είναι και η λειτουργία κυλικείου, το οποίο διαχειρίζονται οι ίδιοι οι μαθητές και τα έσοδα διατίθενται όπως προαναφέρθηκε. Μέχρι πρόσφατα κυκλοφορούσε και η σχολική εφημερίδα με τον τίτλο «Η ώρα του μαθητή» με πολύ καλές κριτικές από όσους τη λάμβαναν. Δυστυχώς, η έκδοσή της έχει ανασταλεί για οικονομικούς λόγους. Επίσης, από άλλες δραστηριότητες τους συνεταιρισμού (κάλαντα, λαχειαγορές, εράνους, εισφορές, έσοδα κυλικείου κ.ά.), συγκεντρώθηκε ένα χρηματικό ποσό που διατέθηκε στην εκκλησία του χωριού για την αγιογράφηση της εικόνας του Μυστικού Δείπνου.

Έχει ακόμη δημιουργηθεί θεατρική ομάδα που την αποτελούν όλα τα παιδιά του σχολείου και που οργανώνει θεατρικές εκδηλώσεις σε κάθε εθνική επέτειο και όχι μόνο. Στο σχολείο υπάρχει, επίσης, μια μεγάλη βιντεοθήκη με ταινίες ιστορικές, ψυχαγωγικές, θρησκευτικές, διδακτικές, ντοκιμαντέρ (περίπου 500) κι αυτό δίνει τη δυνατότητα στον συνεταιρισμό να λειτουργεί βίντεο κλαμπ που ασχολείται με τον δανεισμό των ταινιών αυτών. Κάθε Χριστούγεννα και Πάσχα τα παιδιά του συνεταιρισμού συμμετέχουν σε λαογραφικές εκδηλώσεις και αναβιώσεις εθίμων, όπως τα παραδοσιακά ροδίτικα κάλαντα, τα εγκώμια, το έθιμο του Λαζάρου κ.ά.

Οι μαθητές έχουν αναπτύξει το πνεύμα συνεργασίας και αλληλοβοήθειας τόσο πολύ μεταξύ τους που κατορθώνουν να φέρουν το βαρύ πρόγραμμα της σχολικής χρονιάς (σε ό,τι αφορά τον σχολικό συνεταιρισμό) μέχρι το τέλος⁵³.

---

⁵³ http://dimotikosalakou.blogspot.gr/p/blog-page_26.html

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΝΕΩΡΟΥΔΑΣ «ΑΛΕΚΤΩΡ»

4.1 Εισαγωγικά στοιχεία

Ως μελέτη περίπτωσης επιλέχθηκαν δύο δημοτικά σχολεία που ανήκουν στη Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης του ν. Θεσσαλονίκης. Το πρώτο, το Δημοτικό Σχολείο Νεοχωρούδας, είναι ένα σχολείο με πλούσια συνεταιριστική δράση, ίσως την πλουσιότερη στον χώρο του. Η μελέτη αυτή του σχολικού συνεταιρισμού θα έρθει σε αντιπαραβολή με τον σχολικό συνεταιρισμό του 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου Θεσσαλονίκης που θα παρουσιαστεί στο επόμενο (πέμπτο) κεφάλαιο. Η δεύτερη επιλογή του σχολείου δεν ήταν τυχαία. Το 1^ο Δημοτικό Σχολείο Θεσσαλονίκης βρίσκεται στην περιοχή Ντεπώ, μιας από της ευπορότερες του κεντρικού Δήμου Θεσσαλονίκης. Το ενδιαφέρον των δασκάλων είναι κοινό, όπως και ο ζήλος των μαθητών. Μένει να δούμε μέσα από την εφαρμογή τους την πορεία τους και την προοπτική τους. Η παρουσίαση των δραστηριοτήτων των συγκεκριμένων σχολικών συνεταιρισμών θεωρείται χρήσιμη και μπορεί να συμβάλλει θετικά και να ενθαρρύνει νέες προσπάθειες ίδρυσης σχολικών συνεταιρισμών.

4.2 Ίδρυση – Επωνυμία – Γενικά στοιχεία

Η Νεοχωρούδα αποτελεί δημοτικό διαμέρισμα του Δήμου Ωραιοκάστρου του νομού Θεσσαλονίκης, είναι μια ημιαστική περιοχή που βρίσκεται 15 χιλιόμετρα βόρεια της πόλης της Θεσσαλονίκης και ο πληθυσμός της, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του 2011, είναι 1.703 κάτοικοι⁵⁴. Στο 7^οθέσιο Δημοτικό Σχολείο λειτουργεί από τις 20-1-2012 σχολικός συνεταιρισμός, σύμφωνα με το άρθρο 46 του Ν. 1566/1985 και τις διατάξεις της Α.Π. Φ.3/1085/Γ1/1456/2-12-1997/Υ.Α.(Φ.Ε.Κ. 1107/15-12-1997), με την επωνυμία «Σχολικός Συνεταιρισμός Δημοτικού Σχολείου Νεοχωρούδας ‘‘Αλέκτωρ’’» και έδρα το Δημ. Σχολείο Νεοχωρούδας. Έμβλημα του συνεταιρισμού είναι ο πετεινός, η σφραγίδα του έχει στρόγγυλο σχήμα, φέρει κυκλικά τις λέξεις «Σχολικός Συνεταιρισμός Δημ. Σχολείου Νεοχωρούδας ‘‘Αλέκτωρ’’ - Έτος ίδρυσης 2012» και στο μέσον την εικόνα ενός πετεινού.

---

⁵⁴ <http://el.wikipedia.org>

Μέσα σ' αυτά τα λίγα χρόνια λειτουργίας, εκπαιδευτικοί και μαθητές, έχουν δημιουργήσει ένα ζεστό, φιλόξενο περιβάλλον γεμάτο χρώμα και δράση. Στις γωνιές των δυο ορόφων έχουν στηθεί ζώνες μάθησης, δημιουργίας και ψυχαγωγίας. Οι μαθητές σέβονται τους χώρους δράσεων του σχολικού συνεταιρισμού και οι μικρότεροι ανυπομονούν να μεγαλώσουν για να αναλάβουν πιο ενεργή δράση. Όπως μας εξηγεί ο διευθυντής του σχολείου, κ. Χρήστος Καγιάννης, «όλες αυτές οι δράσεις είναι μάθηση». Ο ίδιος έχει παρατηρήσει πως η ενασχόληση των μαθητών με τα κοινά του συνεταιρισμού τους έχει κάνει πιο υπεύθυνους και έχει βελτιώσει τις διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ τους. Αυτό, εξάλλου, επιβεβαιώνεται και με τη σχετική έρευνα, της οποίας τα στοιχεία ακολουθούν.

4.3 Σκοποί

Στους γενικούς σκοπούς του συνεταιρισμού αναφέρονται:

- Η διαπαιδαγώγηση των μαθητών πάνω στις αρχές της αλληλοβοήθειας, της αλληλεγγύης, της συνεργασίας και της κοινωνικής ευθύνης.
- Η ανάληψη πρωτοβουλιών και η ανάπτυξη ανεξάρτητης σκέψης και δημοκρατικής συνείδησης.
- Η γνώση συλλογικών μορφών οικονομικής δραστηριότητας.
- Η εξοικείωση και ο εθισμός των μαθητών στο πνεύμα της αυτοδιαχείρισης και της κοινωνικοποιημένης σχολικής ζωής.

Στους ειδικότερους σκοπούς προβλέπονται:

- Η ανάπτυξη ποικίλων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της σχολικής και γενικότερα της κοινωνικής ζωής.
- Η ανάληψη πρωτοβουλιών για την καθαριότητα των χώρων του σχολείου και της περιοχής γύρω απ' αυτό.
- Ο εξωραϊσμός του σχολείου και ο εμπλουτισμός του εξοπλισμού του.
- Η στήριξη των συμμαθητών και η ικανοποίηση των διάφορων αναγκών τους.

4.4 Μέλη

Τακτικά μέλη του συνεταιρισμού μπορούν να είναι οι μαθητές των τάξεων Δ', Ε', Στ' καθώς και εκπρόσωποι του Συλλόγου Διδασκόντων και του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων. Οι μαθητές εγγράφονται στον συνεταιρισμό με αίτηση που καταθέτουν στο Διοικητικό Συμβούλιο. Επίτιμα μέλη του συνεταιρισμού μπορούν να είναι όλοι οι εκπαιδευτικοί του σχολείου και οι γονείς των μαθητών, εφόσον το επιθυμούν, όσοι απόφοιτοι συνεχίζουν να εργάζονται για τους σκοπούς του συνεταιρισμού καθώς και άτομα του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος που προσφέρουν στην ανάπτυξη του σχολικού συνεταιρισμού.

Οι μαθητές των μικρότερων τάξεων (Α', Β', Γ') μπορούν να συγκροτούν άτυπες συνεταιριστικές ομάδες και να συμμετέχουν ενεργά στις δραστηριότητες του συνεταιρισμού. Η ετήσια εισφορά για τα τακτικά μέλη είναι μέχρι 5 ευρώ, με ελάχιστη 1 ευρώ, ενώ για τα επίτιμα μέλη είναι προαιρετική.

4.5 Όργανα διοίκησης

Κάθε συνεταιριστική ομάδα εκπροσωπείται από τριμελή συνεταιριστική επιτροπή. Τα όργανα διοίκησης του σχολικού συνεταιρισμού είναι: Η Γενική Συνέλευση (Γ.Σ.), το Διοικητικό Συμβούλιο (Δ.Σ.) και το Εποπτικό Συμβούλιο (Ε.Σ.). Η θητεία των μελών του Δ.Σ. και του Ε.Σ. είναι μονοετής.

α) Η Γενική Συνέλευση αποτελείται από όλα τα μέλη του συνεταιρισμού και συνέρχεται σε τακτικές συνεδριάσεις 1 ή 2 φορές τον χρόνο που γίνονται εντός του διδακτικού ωραρίου. Απαρτία θεωρείται όταν μετέχουν σε αυτές τα 3/5 των μελών του συνεταιρισμού και οι αποφάσεις παίρνονται κατά πλειοψηφία των παρόντων τακτικών μελών. Η Γ.Σ. αποτελεί το ανώτατο όργανο του συνεταιρισμού και χαράσσει το γενικό πλαίσιο των δραστηριοτήτων του Δ.Σ.

β) Το Διοικητικό Συμβούλιο είναι 7μελές και αποτελείται από έναν εκπρόσωπο του Συλλόγου Διδασκόντων που επιλέγεται ως συντονιστής του συνεταιρισμού, έναν εκπρόσωπο του Δ.Σ. του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων, τους προέδρους των συνεταιριστικών επιτροπών των τριών τάξεων και δύο ακόμη μέλη από τις συνεταιριστικές επιτροπές των συνεταιριστικών ομάδων των μεγαλύτερων τάξεων. Τα αξιώματα του Δ.Σ. είναι:

- Πρόεδρος, που είναι μαθητής ή μαθήτρια

- Αντιπρόεδρος, που είναι μαθητής ή μαθήτρια
- Γραμματέας, που είναι μαθητής ή μαθήτρια και τηρεί το πρωτόκολλο και τους φακέλους εισερχομένων και εξερχομένων εγγράφων
- Μέλος, που είναι μαθητής ή μαθήτρια
- Τριμελής διαχειριστική ομάδα, που αποτελείται από ένα μαθητή ή μια μαθήτρια, τον συντονιστή εκπαιδευτικό και τον εκπρόσωπο του Δ.Σ. του Συλλόγου Γονέων που ασκεί καθήκοντα ταμίας.

Έργο του Δ.Σ. είναι η πραγματοποίηση των αποφάσεων και εντολών της Γ.Σ. και η λήψη μέτρων που κρίνονται απαραίτητα για την προώθηση των σκοπών του συνεταιρισμού. Ο πρόεδρος εκπροσωπεί το Δ.Σ. και οι αποφάσεις παίρνονται κατά πλειοψηφία.

γ) Το Εποπτικό Συμβούλιο είναι 5μελές και το αποτελούν ένας εκπρόσωπος του Συλλόγου Διδασκόντων, ένας εκπρόσωπος του Δ.Σ. του Συλλόγου Γονέων και τρεις μαθητές, ένας από κάθε τάξη (Δ', Ε', Στ'). Έργο του Ε.Σ. είναι να ελέγχει τα πεπραγμένα του Δ.Σ. και να ασκεί έλεγχο στην οικονομική διαχείριση. Για τον σκοπό αυτό συντάσσει τέσσερις φορές τον χρόνο πρωτόκολλο επιθεώρησης της οικονομικής διαχείρισης.

4.6 Βιβλία του συνεταιρισμού

α) Μητρώο μελών. Κάθε νέο μέλος με την εγγραφή του παραλαμβάνει ένα καρτελάκι με τα στοιχεία του.

β) Βιβλίο πρωτοκόλλου.

γ) Βιβλίο πράξεων Δ.Σ., όπου κρατούνται, μεταξύ άλλων, πρακτικά για τη συγκρότηση του Διοικητικού και Εποπτικού Συμβουλίου, τη διάθεση ειδών, την Επιτροπή ελέγχου κυλικείου, τον απολογισμό του οικονομικού έτους, τις αποφάσεις για τις καλύψεις δαπανών, τη διερεύνηση για τη λειτουργία κινηματογραφικής λέσχης κ.ά.

δ) Βιβλίο πράξεων Γ.Σ., όπου κρατούνται πρακτικά σχετικά με τον καθορισμό ετήσιας εισφοράς των μελών, τη δραστηριοποίηση των συνεταιριστικών ομάδων, τη συμμετοχή σε προγράμματα, την αγορά βιβλίων κ.ά.

ε) Βιβλίο ελέγχου Ε.Σ., όπου καταγράφεται ο έλεγχος πεπραγμένων του Δ.Σ. και της οικονομικής διαχείρισης.

στ) Βιβλίο ταμείου, όπου καταχωρούνται στις οικείες στήλες τα έσοδα - έξοδα του συνεταιρισμού και κλείνει στο τέλος κάθε οικονομικού έτους (Δεκέμβριο). Για όλες τις εγγραφές πρέπει να υπάρχει το σχετικό παραστατικό στοιχείο.

ζ) Μπλοκ τριπλότυπων αποδείξεων είσπραξης, όπου καταχωρούνται τα έσοδα από οποιαδήποτε πηγή κι αν προέρχονται και ισχύει για ένα οικονομικό έτος.

η) Μπλοκ διπλότυπων αποδείξεων πληρωμής.

θ) Φάκελος παραστατικών στοιχείων οικονομικής διαχείρισης, ο οποίος αφορά ένα μόνο οικονομικό έτος και περιλαμβάνει τιμολόγια, αποδείξεις, φορολογικές δηλώσεις κ.ά.

ι) Βιβλιάριο καταθέσεων κρατικής τράπεζας, όπου κατατίθενται τα ποσά και δικαίωμα ανάληψης και κατάθεσης έχουν τα ενήλικα μέλη του Δ.Σ.

4.7 Οικονομική διαχείριση

Τα έσοδα του συνεταιρισμού προέρχονται από τις τακτικές εισφορές των μελών αλλά και από έκτακτες ή δωρεές διαφόρων φορέων. Ο απολογισμός της οικονομικής διαχείρισης πραγματοποιείται εντός του Ιανουαρίου και περιλαμβάνει όλη την περίοδο του οικονομικού έτους. Αυτός συντάσσεται από το Δ.Σ. και τα μέλη του κλείνουν και υπογράφουν με σχετική πράξη το βιβλίο του ταμείου και τα μπλοκ των τριπλότυπων αποδείξεων είσπραξης και διπλότυπων αποδείξεων πληρωμής. Όλα τα στοιχεία του απολογισμού ελέγχονται από το Ε.Σ. που συντάσσει ειδικό πρακτικό, αντίγραφο του οποίου τοποθετείται στον φάκελο των παραστατικών στοιχείων της οικονομικής διαχείρισης. Ο απολογισμός στη συνέχεια υποβάλλεται για προέγκριση στο σχολικό συμβούλιο (Σύλλογος Διδασκόντων, Σύλλογος Γονέων), ενώ η τελική έγκριση γίνεται το πρώτο δεκαήμερο του Φεβρουαρίου από τον Διευθυντή Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Δυτικής Θεσσαλονίκης.

4.8 Δράσεις του σχολικού συνεταιρισμού

4.8.1 Κυλικείο

Το κυλικείο του σχολείου, που φέρει το πρωτότυπο όνομα «Κόκορας το χάραμα», υποδέχεται καθημερινά τους μαθητές με κλασική μουσική, η οποία συνοδεύει τις δραστηριότητες τους σχεδόν σε όλα τα διαλείμματα. Το πρωί, πριν ακόμη χτυπήσει το κουδούνι για την

προσευχή, δύο μαθητές της Στ΄ τάξης παίρνουν παραγγελίες από τα παιδιά που προπληρώνουν το προϊόν και παραλαμβάνουν το σχετικό καρτελάκι παραγγελίας, το οποίο υποδεικνύουν κατά την παραλαβή στο πρώτο διάλειμμα. Στη συνέχεια, οι δύο μαθητές τηλεφωνούν στον συνεργαζόμενο φούρνο για να στείλει τα αρτοσκευάσματα. Τονίζεται πως όλοι οι εξωτερικοί προμηθευτές έχουν προέλθει ύστερα από διαφανή διαγωνισμό, ενώ τα φρούτα αγοράζονται από τη λαϊκή αγορά. Με απόφαση του Δ. Σ. του συνεταιρισμού έχει συγκροτηθεί Επιτροπή Ελέγχου Κυλικείου με τη συμμετοχή μαθητών, εκπαιδευτικών και γονέων.

«Ο σχολικός συνεταιρισμός προμηθεύεται σε χονδρική τιμή - νόμιμα με παραστατικά (τιμολόγια, αποδείξεις) - τα προϊόντα, τα οποία στη συνέχεια τα διαθέτει με την ίδια χαμηλή τιμή στους μαθητές και μέλη του, αφού ως γνωστόν ο συνεταιρισμός δεν έχει κερδοσκοπικό χαρακτήρα», αναφέρει ο διευθυντής του σχολείου, Χρήστος Καγιάννης, επισημαίνοντας τη φράση: «Δεν πουλάμε, διαθέτουμε». Σύμφωνα πάντα με τον διευθυντή, καθημερινά ψωνίζουν από το κυλικείο περί τα 45 παιδιά (ποσοστό 35% επί συνόλου 130 μαθητών).

Η ιδέα του κυλικείου, υπό τη διαχείριση του σχολικού συνεταιρισμού, προήλθε έπειτα από παρατηρήσεις στον εξωτερικό φούρναρη που προμήθευε μη επιτρεπόμενα είδη στα παιδιά και μάλιστα χωρίς απόδειξη. Έτσι αποφασίστηκε η λειτουργία αυτοδιαχείρισης του κυλικείου κι αυτό σήμερα διαθέτει όλα τα επιτρεπόμενα προς πώληση είδη σχολικού κυλικείου, σύμφωνα με τη νέα απόφαση Υ1γ/Γ.Π./οικ81025 (ΦΕΚ 2135/Β/29.08.2013) και την Υ1γ/Γ.Π./οικ 96605/04.11.2013. Διαθέτει δηλαδή: αρτοσκευάσματα (κουλούρι σουσαμένιο, τυρόπιτα), βιολογικά προϊόντα (μπάρα δημητριακών ολικής άλεσης σε ατομική μερίδα, παστέλι), φρέσκα φρούτα ανάλογα με την εποχή (μήλο, αχλάδι, πορτοκάλι, μανταρίνι, μπανάνα, όλα καλά πλυμένα και συσκευασμένα σε ατομική μερίδα), συσκευασμένους φυσικούς χυμούς φρούτων χωρίς συντηρητικά και προσθήκη ζάχαρης, εμφιαλωμένο νερό.

4.8.2 Σχολικό παντοπωλείο

Οι μαθητές εμπλέκονται ενεργά και στη λειτουργία του σχολικού παντοπωλείου «Τα αβγά και τα καλάθια» που έχει στηθεί στο ισόγειο του διδακτηρίου. Στο δεύτερο διάλειμμα, μαθητές - κατά ομάδες και εκ περιτροπής - ανοίγουν το παντοπωλείο για να διαθέσουν στους συμμαθητές τους σχολικά είδη, όπως: τετράδια, μπλοκ, μολύβια, στυλό, σβήστρες, ξύστρες, κόλλες και μπογιές. Εκτός από την εκπαιδευτική αξία, το παντοπωλείο, όπως και το κυλικείο, προσφέρουν ποιότητα αλλά και χαμηλές τιμές.

4.8.3 Κοινωνικό παντοπωλείο

Ο σχολικός συνεταιρισμός προχώρησε, σύμφωνα με το άρθρο 2 του καταστατικού και την παράλληλη στήριξη του Συλλόγου Διδασκόντων και του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων, στη δημιουργία του Κοινωνικού Παντοπωλείου. Σκοπός είναι η ενίσχυση των μαθητών και των οικογενειών τους που χρήζουν βοήθειας. Στο σχολείο συγκεντρώνονται συσκευασμένα τρόφιμα μακράς διάρκειας καθώς και είδη ένδυσης και υπόδησης. Για τη συγκέντρωση των υλικών αγαθών έχουν τοποθετηθεί ειδικά καλάθια («κοινωνικό καλάθι») στο σχολείο και στα super market του χωριού, ενώ γίνονται επαφές με επαγγελματίες της περιοχής για χορηγίες και δωρεές. Η διανομή των αγαθών γίνεται 3 με 4 φορές τον χρόνο και διατηρείται κάθε φορά η ανωνυμία όσων λαμβάνουν.

4.8.4 Ανακύκλωση

Στον ισόγειο χώρο του σχολείου υπάρχει το εργαστήριο «Τα φορτώσαμε στον Κόκορα» που δεν είναι τίποτα άλλο από έναν ενιαίο χώρο συγκέντρωσης και ζύγισης ανακυκλώσιμων υλικών. Οι μαθητές φέρνουν καθημερινά από το σπίτι και μέσα σε επαναχρησιμοποιημένες τσάντες (ευγενική προσφορά μεγάλου super market του χωριού) ανακυκλώσιμα υλικά και τα τοποθετούν στους ανάλογους χώρους του εργαστηρίου. Με την καθημερινή ενασχόληση ευαισθητοποιείται και συμμετέχει όλη η οικογένεια κι έτσι όλοι μαζί σέβονται το περιβάλλον και γνωρίζουν ότι «τη γη δεν την κληρονομήσαμε από τους γονείς μας, αλλά τη δανειστήκαμε από τα παιδιά μας». Για κάθε υλικό που φέρνει ο μαθητής κερδίζει πόντους, οι οποίοι καταγράφονται και στο τέλος της σχολικής χρονιάς απονέμονται σχετικοί έπαινοι στους πρώτους.

Με τον τρόπο αυτό γίνεται ανακύκλωση σε αλουμίνιο και χαρτί (τα οποία πωλούνται σε εξωτερικούς προμηθευτές επιφέροντας κάποια μικρά έσοδα), πλαστικά μπουκάλια, καπάκια και γυαλί (που μεταφέρονται μετά στους κάδους ανακύκλωσης του Δήμου) καθώς και μπαταρίες που αποθηκεύονται στους ειδικούς κάδους ανακύκλωσης μπαταριών ΑΦΗΣ.

4.8.5 Σχολικός κήπος

Η συνεταιριστική ομάδα του σχολικού κήπου έχει πολλές αρμοδιότητες. Καταρχάς, τη φροντίδα των φυτών εσωτερικού και εξωτερικού χώρου που είναι μια καθημερινή ενασχόληση και γίνεται με ιδιαίτερη προθυμία από τους μικρούς συνεταιριστές. Στους δύο ορόφους του διδακτηρίου υπάρχουν πάρα πολλά φυτά, ενώ στον προαύλιο χώρο έχει διαμορφωθεί ένας καλαίσθητος βραχόκηπος. Στην αυλή υπάρχουν ακόμη γλάστρες και ζαρντινιέρες από λάστιχα αυτοκινήτων, όπου καλλιεργούνται εποχιακά φυτά.

Μια άλλη αγαπημένη δραστηριότητα είναι η καλλιέργεια του λαχανόκηπου που υπάρχει στην πίσω πλευρά του σχολείου. Εκεί φυτεύονται πατάτες, μαρούλια, κρεμμύδια, κουνουπίδια, βατομουριές, γκότσι μπέρι και φράουλες. Πέρυσι, μάλιστα, με τα λαχανικά που μάζεψαν, έφτιαξαν μια πεντανόστιμη χορτόπιτα. Πλησίον του λαχανόκηπου, υπάρχει ο ειδικός κάδος κομποστοποίησης, όπου οι μαθητές ρίχνουν φλούδες από φρούτα, ξερά φύλλα, κομμένο χορτάρι κι ό,τι άλλο μπορεί να κομποστοποιηθεί. Σε τακτά χρονικά διαστήματα η συνεταιριστική ομάδα ανακατεύει τα οργανικά υλικά, ώστε να γίνουν λίπασμα που θα χρησιμοποιηθεί μελλοντικά για τις ανάγκες των φυτών και των λαχανικών του σχολείου. Έτσι εξοικονομούνται χρήματα και αποκτάται βαθιά οικολογική συνείδηση.

Μια νέα δραστηριότητα της ομάδας είναι η καλλιέργεια του θερμοκηπίου που κατασκευάστηκε πολύ πρόσφατα, τον Σεπτέμβριο του 2014, με χρήματα που διέθεσε ο Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων. Μέσα στο θερμοκήπιο υπάρχουν έξι μεγάλες ξύλινες ζαρντινιέρες, μέσα στις οποίες φυτεύτηκαν αρωματικά βότανα, όπως λεβάντα, θυμάρι, δάφνη, δυόσμο και μαντζουράνα, τα οποία θα μεταφυτευθούν την άνοιξη στον λαχανόκηπο. Παράλληλα με την περιποίηση και φροντίδα των φυτών μέσα από τη συνεταιριστική δράση, οι μαθητές υλοποιούν κάθε χρόνο ανάλογα περιβαλλοντικά προγράμματα συνδυάζοντας με τον καλύτερο τρόπο τη θεωρία με τη βιωματική δράση.

4.8.6 Ομάδα Επιμέλειας Χώρου (Ο.Ε.Χ.)

Μαθητές των Δ', Ε' και Στ' τάξεων συγκροτούν εκ περιτροπής την Ομάδα Επιμέλειας Χώρου (Ο.Ε.Χ.). Δέκα μαθητές και μαθήτριες, ανά δύο εβδομάδες, γίνονται όργανα της Ομάδας, η οποία έχει την ευθύνη της επίβλεψης της καθαριότητας των χώρων του σχολείου, της τήρησης της τάξης στις αίθουσες διδασκαλίας, της σωστής συμπεριφοράς των μαθητών εντός του σχολείου, της ορθής χρήσης των κοινόχρηστων χώρων (τουαλέτες, βρύσες), της

σύνταξης των μαθητών σε γραμμές στον χώρο συγκέντρωσης, της ιδιαίτερης φροντίδας των μικρότερων μαθητών, της επίλυσης συγκρούσεων και διαφορών μεταξύ των μαθητών, της αναφοράς σημαντικών γεγονότων στους εκπαιδευτικούς και στον διευθυντή του σχολείου. Είναι αυτονόητο, πως σε καμιά περίπτωση η λειτουργία της Ομάδας δεν υποκαθιστά τους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι φέρουν την ευθύνη για όλα όσα προαναφέρθηκαν.

Τα όργανα της Ομάδας φέρουν ένα διακριτικό ταμπελάκι, συμπεριφέρονται με ευγένεια, στέκονται αλληλέγγυα και στηρίζουν τους συμμαθητές τους. Μέσα στα δικαιώματά τους είναι να επιβάλουν ποινές με τη χρήση καρτών τριών διαφορετικών χρωμάτων. Σύμφωνα με τον κανονισμό του σχολείου, οι κανόνες αποτελούν ένα συμβόλαιο μεταξύ των μελών της σχολικής κοινότητας, ώστε να αποφεύγονται και να προλαμβάνονται συμπεριφορές που δε βοηθούν στην αποτελεσματική λειτουργία του σχολείου. Σε διαφορετική περίπτωση κι εφόσον παραβιάζονται άρθρα του κανονισμού, οι συνέπειες μπορεί να είναι:

α. προφορική παρατήρηση και επίπληξη (κίτρινη κάρτα)

β. αποκλεισμός από δραστηριότητες για ορισμένο χρόνο, όπως από τα παιχνίδια στις «γωνιές» του σχολείου, ανάκληση ρόλων και ευθυνών που έχουν αποδοθεί με ταυτόχρονη ενημέρωση γονέων από τον δάσκαλο της τάξης (πορτοκαλί κάρτα)

γ. γραπτή ενημέρωση, από τον διευθυντή, των γονέων του μαθητή που υποπίπτει κατ' επανάληψη σε παραβατική συμπεριφορά (κόκκινη κάρτα).

Όλες οι κάρτες σημειώνονται αριθμητικά σε μια ειδική καρτέλα που είναι αναρτημένη στην πόρτα κάθε τάξης. Είναι αξιοσημείωτο πόσο βελτιωτικά λειτουργεί αυτό και πόσο φθίνουν οι παραβατικές συμπεριφορές από το Σεπτέμβριο μέχρι σήμερα. Στο τέλος της χρονιάς, συγκρίνοντας τις καρτέλες, επιβραβεύεται η τάξη που τηρεί τους σχολικούς κανόνες και βοηθά έτσι στην καλύτερη λειτουργία του σχολείου. Πρέπει να τονιστεί πως η Ο.Ε.Χ. δε λειτουργεί κατασταλτικά και πως κύρια επιδίωξη της είναι να δημιουργήσει τις συνθήκες εκείνες, ώστε ο μαθητής να αισθάνεται υπεύθυνος από τη μία και ασφαλής από την άλλη, μέσα σε ένα κλίμα αμοιβαιότητας και αποδοχής των ρόλων.

Στη δράση της Ο.Ε.Χ. μπορούμε να εντάξουμε και τη δραστηριότητα αναδοχής μαθητών της Α' τάξης που έχει τον τίτλο «Καθώς ήρθες βαφτιστήρι». Μαθητές και μαθήτριες της Στ' τάξης αναλαμβάνουν τη φροντίδα των μικρών μαθητών και μαθητριών της Α' τάξης. Τα οφέλη είναι πολλά και μέσα από το πρόγραμμα οι μικροί μαθητές αισθάνονται ασφαλείς, προσαρ-

μόζονται καλύτερα στη σχολική κοινότητα, ενώ αξίες όπως συνεργασία, αλληλοβοήθεια, εμπιστοσύνη, προσφορά αποκτούν τη μέγιστη σημασία τους.

4.8.7 Δανειστική βιβλιοθήκη

Σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο στον διάδρομο του πάνω ορόφου λειτουργεί η ψηφιοποιημένη δανειστική βιβλιοθήκη που έχει την ονομασία «Κοκόρου Γνώση». Τα 750 βιβλία είναι ψηφιοποιημένα με το ειδικό πρόγραμμα libelus, αναγράφουν πάνω ξεχωριστό ψηφιακό κώδικα (barcode) και είναι ταξινομημένα σε διάφορες θεματικές κατηγορίες (λογοτεχνία, κόμικς, ιστορία, γνώση, ποίηση κ.ά.).

Την ευθύνη της λειτουργίας έχουν οι μαθητές και οι μαθήτριες της Ε΄ τάξης. Κάθε τάξη δανείζεται διαφορετική μέρα. Με ένα πιστολάκι (scanner) αναγνωρίζονται τα barcodes των βιβλίων και σημειώνονται στον υπολογιστή το όνομα του παιδιού και ο τίτλος του βιβλίου που έχει δανειστεί. Κάθε παιδί έχει μία κάρτα (ταυτότητα βιβλιοθήκης), για να μπορεί να δανείζεται όποιο βιβλίο θέλει. Δεν είναι λίγοι οι μαθητές, όλων των τάξεων, που στα διαλείμματά τους προτιμούν να μελετούν ένα βιβλίο στο σαλονάκι της βιβλιοθήκης.

4.8.8 Σχολική εφημερίδα

Η σχολική εφημερίδα του συνεταιρισμού «ΤΑ ΝΕΑχωρουδάκια» εξέδωσε πρόσφατα το 18^ο φύλλο της. Είναι ένα καλαίσθητο και ευανάγνωστο έντυπο με σταθερό αριθμό σελίδων και με ποικιλία θεμάτων από τη σχολική και όχι μόνο ζωή. Την επιλογή των θεμάτων την έχουν τα ίδια τα παιδιά, τα οποία και τα συγγράφουν. Μα επιτροπή δασκάλων κάνει τις απαιτούμενες διορθώσεις πριν τα θέματα σταλούν στο τυπογραφείο και πάρει η εφημερίδα την τελική της μορφή. Τα έξοδα της εκτύπωσης είναι προσφορά του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων που κρατά μια στήλη στη θεματολογία και που στέκεται αρωγός σε μια ακόμη δραστηριότητα του συνεταιρισμού.

4.8.9 Ραδιόφωνο

Από την προηγούμενη χρονιά (2013-14) λειτουργεί το ραδιόφωνο του σχολικού συνεταιρισμού. Την ευθύνη λειτουργίας έχουν οι μαθητές και οι μαθήτριες της Στ΄ τάξης που, εκ περιτροπής, αναλαμβάνουν διάφορους ρόλους: δημοσιογράφοι, επιλογή μουσικής, ρύθμιση ήχου κλπ. Το στούντιο είναι στο γραφείο του διευθυντή, όπου εκεί υπάρχουν όλα τα απαραί-

τητα μέσα και ψηφιακά υλικά για να πραγματοποιηθεί μια ραδιοφωνική εκπομπή: μικρόφωνα, κονσόλα ήχου (δωρεά του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων), ηλεκτρονικός υπολογιστής, CD Player, ενισχυτής και ηχεία που καλύπτουν τον εσωτερικό και εξωτερικό χώρο του σχολείου. Οι εκπομπές περιλαμβάνουν συνεντεύξεις και πολλή μουσική που προσπαθεί να καλύψει τις προτιμήσεις των περισσότερων μαθητών, μιας και ρωτήθηκαν σε σχετικό ερωτηματολόγιο που τους δόθηκε για τα μουσικά τους ακούσματα.

Η εμβέλεια του ραδιοφώνου είναι εντός σχολείου, αλλά στόχος της συνεταιριστικής ομάδας ραδιοφώνου είναι να επεκταθεί και εκτός αυτού με την ηχογράφηση εκπομπών και ανάρτησή τους στην ιστοσελίδα του σχολείου. Επίσης, φέτος, συμμετάσχουν για πρώτη φορά στη ραδιοφωνική εκπομπή αφήγησης παραμυθιών «Λιλιπούττειοι παραμυθάδες στο ραδιόφωνο» που υλοποιείται στο πλαίσιο δράσεων του τοπικού θεματικού δικτύου «Παραμυθία» σε συνεργασία με το European school radio (<http://esradio.mysch.gr>).

«Το ραδιόφωνο του συνεταιρισμού μας» είναι μια από τις δύο εργασίες που παρουσιάστηκαν πέρυσι από τους μαθητές στο Μαθητικό Συνέδριο Πληροφορικής και είναι μια δράση που αγκαλιάζεται κατά απόλυτη πλειοψηφία από τα παιδιά της Στ' τάξης, όπως καταδεικνύει και η σχετική έρευνα που ακολουθεί.

4.8.10 Κινηματογραφική Λέσχη

Με απόφαση του Δ.Σ. του συνεταιρισμού, από τον Μάιο του 2013, λειτουργεί η Κινηματογραφική Λέσχη. Είχαν προηγηθεί σχετικές επαφές με την Ομοσπονδία Κινηματογραφικών Λεσχών Ελλάδας (ΟΚΛΕ) και με το Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου, το οποίο εξασφαλίζει τη διάθεση των ταινιών. Εκτός από την επιλογή και προβολή ταινιών εκπαιδευτικού περιεχομένου, σκοπός της Λέσχης, μέλη της οποίας είναι οι μαθητές - μέλη του σχολικού συνεταιρισμού, είναι η εξοικείωση με την κινηματογραφική «γλώσσα», η συζήτηση για τις ταινίες που προβάλλονται και η παραγωγή ταινιών από τα ίδια τα παιδιά. Ο σχολικός συνεταιρισμός διαθέτει ολόκληρο τον τεχνικό εξοπλισμό που απαιτείται για την προβολή των ταινιών (laptop, βιντεοπροβολέας, μικροφωνική, κινηματογραφικό πανί) που είναι, κι αυτός, δωρεά του Συλλόγου Γονέων.

Οι ταινίες προβάλλονται στο Πνευματικό Κέντρο Νεοχωρούδας με ελεύθερη είσοδο για το κοινό και με συχνότητα μία φορά το μήνα. Χορηγοί της δράσης είναι ο Σύλλογος Γονέων που εκτός της γενναιόδωρης προσφοράς που προαναφέρθηκε, αναλαμβάνει με δικά του έξο-

δα τη διάθεση χυμών και μικρών εδεσμάτων και ο Δήμος Ωραιοκάστρου με τη δωρεάν παραχώρηση του χώρου.

4.9 Αρμοδιότητες συνεταιριστικών ομάδων

Καθεμία από τις συνεταιριστικές ομάδες του συνεταιρισμού αναλαμβάνει την ευθύνη λειτουργίας ενός χώρου, μιας γωνιάς, μια δράσης, ενός θέματος του σχολείου και έχει την αρμοδιότητα να προτείνει, να εισηγηθεί τρόπους και μέτρα για την καλύτερη λειτουργία του. Στόχος είναι όλοι οι μαθητές και όλες οι μαθήτριες, ξεκινώντας από την Α΄ τάξη, να έρθουν σε επαφή με όλα τα προαναφερόμενα, να φερθούν υπεύθυνα και να αγαπήσουν τον χώρο, ο οποίος τους φιλοξενεί για τόσες ώρες καθημερινά και για έξι συναπτά έτη.

Έτσι, η συνεταιριστική ομάδα της Στ΄ τάξης έχει αναλάβει το πρατήριο ειδών κυλικείου, το σχολικό παντοπωλείο με τη διάθεση σχολικών ειδών, την ευρωπαϊκή γωνιά Comenius, τη γωνιά επιτραπέζιων παιχνιδιών του πρώτου ορόφου και τον χώρο των γηπέδων. Η συνεταιριστική ομάδα της Ε΄ τάξης έχει αναλάβει τη δανειστική βιβλιοθήκη, τη γωνιά βιβλιοπαρουσίασης, το συνεργείο βιβλίων, τη γωνιά κατασκευών, τον συντονισμό και την ευθύνη της χρήσης των παιχνιδιών (ποδοσφαιράκι, χόκεϊ, μπιλιάρδο, επιτραπέζια αντισφαίριση). Η συνεταιριστική ομάδα της Δ΄ τάξης έχει αναλάβει τον σχολικό κήπο, τα φυτά εσωτερικού χώρου, τον πίνακα προβολής εκδηλώσεων του πρώτου ορόφου, τη γωνιά ανακύκλωσης, τη γωνιά επιτραπέζιων παιχνιδιών του ισογείου και τη γωνιά πληροφόρησης – ενημέρωσης.

Υπάρχουν και οι άτυπες συνεταιριστικές ομάδες των τριών μικρότερων τάξεων, στις οποίες έχουν ανατεθεί κάποιες μικρότερες αρμοδιότητες για να μπαίνουν κι αυτές στο συνεταιριστικό πνεύμα, αν κι αυτό είναι διάχυτο σε κάθε χώρο του σχολείου. Η άτυπη ομάδα της Γ΄ τάξης έχει αναλάβει το ενυδρείο και τη γωνιά κατασκευών Μυθολογίας – Ιστορίας, η Β΄ τάξη τον πίνακα προβολής εκδηλώσεων του ισογείου και τα πρωτάκια έχουν αναλάβει την τραπεζαρία.

4.10 Κανόνες καλού συνεταιριστή

Σε περίοπτη θέση στον όροφο του διδακτηρίου, υπάρχει αναρτημένος ένας πίνακας, ο οποίος αναγράφει τους κανόνες του καλού συνεταιριστή, όπως αυτοί διατυπώθηκαν από τα ίδια τα μέλη του σχολικού συνεταιρισμού «Αλέκτωρ»:

1. Ο συνεταιριστής αγαπά το σχολείο του, το θέλει καθαρό και περιποιημένο και φρο-

ντίζει γι' αυτό.

2. Ο συνεταιριστής είναι επιμελής και προσεκτικός, φιλομαθής και δραστήριος.
3. Ο συνεταιριστής βλέπει τους συντρόφους του σαν καλούς φίλους και ενδιαφέρεται γι' αυτούς.
4. Ο συνεταιριστής αγαπά, ενδιαφέρεται και φροντίζει κυρίως τους μικρούς μαθητές, τους νέους μαθητές κι αυτούς που έχουν μεγαλύτερες ανάγκες.
5. Ο συνεταιριστής είναι ευγενικός και ευχάριστος, ειλικρινής και τίμιος, σκέφτεται δίκαια και ομιλεί πάντα με ευθύτητα.
6. Ο συνεταιριστής αναλαμβάνει σε κάθε περίπτωση την ευθύνη των πράξεών του.
7. Ο συνεταιριστής, αν έχει επιλεγεί σε κάποιο αξίωμα, υπακούει σε αυτούς που τον επέλεξαν.
8. Ο συνεταιριστής δεν ξεχνά, όταν διευθύνει, πως ο καλύτερος τρόπος για να τον υπακούουν είναι να αποτελεί ο ίδιος το καλύτερο παράδειγμα.

4.11 Έρευνα για τον σχολικό συνεταιρισμό

4.11.1 Στοιχεία της έρευνας

Η έρευνα διεξήχθη στους χώρους του σχολείου με τη μορφή ερωτηματολογίου, στο οποίο κλήθηκαν να συμπληρώσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες, αφού πρώτα τους δόθηκαν οι κατάλληλες διευκρινίσεις. Σαν δείγμα της έρευνας επιλέχθηκαν οι συνεταιριστικές ομάδες της Δ' και της Στ' τάξης, σύνολο 41 παιδιά (22 μαθητές και 19 μαθήτριες), ποσοστό 72% των ενεργών τακτικών μελών του συνεταιρισμού και 32% του συνολικού μαθητικού πληθυσμού.

Τα ερωτήματα του ερωτηματολογίου επιλέχθηκαν με βάση τη στοχοθεσία του σχολικού συνεταιρισμού και ήταν ερωτήματα βαθμιαίας κλιμάκωσης, επιλογών και ελεύθερης έκφρασης. Θα θέλαμε εδώ να εκφράσουμε τις ευχαριστίες μας στον διευθυντή του σχολείου, Χρήστο Καγιάννη και στις δασκάλες Νεοκοσμίδου Βαρβάρα (Δ' τάξη) και Καλαντζή Μαρία (Στ' τάξη) για τη συνεργασία και για τον χρόνο που διέθεσαν για την υλοποίηση της έρευνας.

4.11.2 Επεξεργασία αποτελεσμάτων της έρευνας – Εξαγωγή συμπερασμάτων

Καταρχάς, αυτό που μας έκανε εντύπωση ήταν η προθυμία, η ευγένεια και η ειλικρίνεια των παιδιών, αξίες που συνάδουν με τους κανόνες του καλού συνεταιριστή που προαναφέρθηκαν και ενδεικτικό στοιχείο του πόσο έχουν κατανοήσει τους ρόλους τους και του πόσο σέβονται τον θεσμό που καλούνται να υπηρετήσουν. Αυτό φάνηκε επίσης και από τις ελάχιστες διευκρινίσεις που δόθηκαν, καθώς οι απορίες που υπήρχαν ήταν ελάχιστες.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις, τα μεγαλύτερα οφέλη της ενασχόλησης με κάποια από τις δράσεις του σχολικού συνεταιρισμού είναι η υπευθυνότητα και η συνεργασία, δυο στοιχεία που βοηθούν τα παιδιά στις μεταξύ τους σχέσεις μέσα στο σχολικό χώρο, αλλά θα τα βοηθήσουν και στην ενήλικη ζωή τους.

Οι δημοφιλέστερες δράσεις του συνεταιρισμού είναι η ανακύκλωση, το κυλικείο και η κινηματογραφική λέσχη, δράσεις τις οποίες τις αξιολογούν με άριστα. Αλλά και στις λιγότερο δημοφιλείς δράσεις, το ποσοστό αποδοχής είναι πολύ υψηλό και κυμαίνεται από 54 – 73%. Ακόμη και η δράση του κοινωνικού παντοπωλείου που είναι τελευταία στις προτιμήσεις των μαθητών, αξιολογήθηκε ως πολύ καλή ή πάρα πολύ καλή με ποσοστό 70%. Ειδικότερα για το σχολικό κυλικείο, οι απόψεις είναι ιδιαίτερα θετικές όσον αφορά την ποιότητα, την ποικιλία, την εξυπηρέτηση και τις προσφερόμενες τιμές.

Θεωρούν απαραίτητη τη συμμετοχή δασκάλων και γονέων στη διαχείριση και ταυτιζόμενοι με την αρχή της μη διανομής κερδών, τα έσοδα προτιμούν να διατίθενται στη βελτίωση του συνεταιρισμού ή σε βοήθεια συμμαθητών που έχουν ανάγκη και καθόλου να μοιράζονται μεταξύ των μελών. Παρόλο που οι δραστηριότητες που λαμβάνουν μέρος τους αποσπούν χρόνο από τα διαλείμματα, την ξεκούραση ή τη μελέτη τους, θεωρούν πως η συμμετοχή τους δεν τους κουράζει (28 στα 41 παιδιά), ενώ κατά συντριπτική πλειοψηφία (88%) θα ήθελαν η λειτουργία του σχολικού συνεταιρισμού να συνεχιστεί και τα επόμενα χρόνια, γιατί κάνει το σχολείο τους πιο ευχάριστο, πιο αναγνωρίσιμο και καθόλου μονότονο.

Ελάχιστες είναι διορθωτικές αλλαγές που προτείνουν. Αυτές σχετίζονται κυρίως με την αλλαγή ωρών λειτουργίας κάποιων δραστηριοτήτων, ενώ μια δράση που θα επιθυμούσαν να υπάρχει είναι η θεατρική αγωγή, παρόλο που το σχολείο έχει παράδοση στις μαθητικές θεατρικές παραστάσεις. Οι μαθητές προτιμούν μάλλον αυτό να γίνεται πιο συστηματικά και μεθοδευμένα. Στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο οι προτεινόμενες δράσεις έχουν να κάνουν με την καθαριότητα, την υιοθέτηση δημόσιων και κοινόχρηστων χώρων και τη δεντροφύτευση.

Αξιοσημείωτη είναι η εντύπωση που τους δίνει ο θεσμός του συνεταιρισμού, όταν τους ζητήθηκε να τον χαρακτηρίσουν μονολεκτικά και λέξεις όπως: συνεργασία, υπευθυνότητα, δημιουργικότητα, χαρά, προσφορά και ενδιαφέρον διατυπώθηκαν με πολύ μεγάλη ευκολία. Δυο αρνητικοί χαρακτηρισμοί σε σύνολο 41 απαντήσεων θεωρείται αμελητέα ποσότητα.

Εν κατακλείδι, τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν τη θετική στάση των παιδιών για τον συνεταιρισμό που λειτουργεί τα τελευταία 3 χρόνια, επιθυμούν τη συνέχισή του για πολλά ακόμη και την επέκτασή του και σε άλλες δράσεις εντός και εκτός σχολείου, ενώ θεωρούν τη συμβολή δασκάλων και γονέων διακριτική από τη μια, απαραίτητη από την άλλη.

Οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί κατάφεραν να μετατρέψουν το σχολείο σε ένα «κύτταρο» βιωματικής μάθησης και σίγουρα ο δρόμος μέχρι να φτάσουν σε αυτό το αποτέλεσμα δεν ήταν καθόλου εύκολος. Ο διευθυντής του σχολείου αναφέρει χαρακτηριστικά τη γραφειοκρατική εμπλοκή αλλά και τη νομοθετική δυσκαμψία, καθώς στα πρώτα του βήματα ο σχολικός συνεταιρισμός χαρακτηρίστηκε ως ΝΠΙΔ, υπάχθηκε στην ίδια κατηγορία με τους άλλους συνεταιρισμούς (αγροτικούς, καταναλωτικούς, πιστωτικούς) και με τις ανάλογες οικονομικές οφειλές (Τέλος Επιτηδεύματος 1.000 ευρώ). Έπειτα από έντονες προσπάθειες αποχαρακτήριστηκε από ΝΠΙΔ και στην αρμόδια ΔΟΥ αναφέρεται πλέον ως Ένωση Προσώπων, διαγράφοντας και το σχετικό χρέος.

Τα αποτελέσματα δε θα ήταν αυτά, αν δεν υπήρχε η ηθική και υλική υποστήριξη του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων που είναι πρόθυμος και διαθέσιμος σε κάθε πρωτοβουλία και παρών όπου του ζητηθεί. Φυσικά δεν είναι μόνο αυτός. Ο Δήμος και τοπικοί φορείς, μικρές και μεγαλύτερες επιχειρήσεις της περιοχής, απλοί ιδιώτες και πολιτιστικοί σύλλογοι⁵⁵, σύσσωμη η τοπική κοινωνία, έχουν αγκαλιάσει τον σχολικό συνεταιρισμό «Αλέκτωρ» και νιώθουν υπερήφανοι για τη λειτουργικότητα και τη δυναμική του. Το Δημοτικό Σχολείο Νεοχωρούδας έχει ταυτιστεί με έναν χώρο που έχει καταφέρει «να παντρέψει τη γνώση με τη μαθητική δράση, το παιχνίδι, τον πολιτισμό, την περιβαλλοντική αγωγή, όπου η βία και οι συγκρούσεις δεν έχουν πλέον θέση»⁵⁶.

Δείγμα της αναγνωρισιμότητας του σχολικού συνεταιρισμού «Αλέκτωρ» είναι η διάκριση που απέσπασε από το έργο “we.learn.it”, καθώς οι υπεύθυνοι του Προγράμματος για τη Σχολική Καινοτομία τον επέλεξαν να εκπροσωπήσει την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση της χώ-

---

⁵⁵ Μορφωτικός σύλλογος Μεσαίου Θεσσαλονίκης «Ο ΠΟΝΤΟΣ», <http://msm-pontos.sillogoi.com>, δημοσίευση 24/4/2013

⁵⁶ Αγγελιοφόρος της Κυριακής, φύλλο της 10^{ης} Μαρτίου 2013, σελ. 26

ρας μας στις διεθνείς συναντήσεις που πραγματοποιήθηκαν στο Παρίσι (24 Ιουνίου 2014) και στο Λονδίνο (17 Σεπτεμβρίου 2014), εκεί όπου η δασκάλα του σχολείου Κατερίνα Διαμαντοπούλου παρουσίασε τη δραστηριότητα του σχολικού συνεταιρισμού στο σύνολό της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ 1^{ΟΥ} ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

5.1 Γενικά στοιχεία

Το 1^ο Δημοτικό Σχολείο Θεσσαλονίκης βρίσκεται επί της οδού Κασσανδρέως 2, στην περιοχή Ντεπό, δίπλα στην εκκλησία του Αγίου Ελευθερίου. Έχει οργανικότητα 12 θέσεων και αριθμεί 250 μαθητές. Ο σχολικός συνεταιρισμός λειτουργεί από το 2007 με αρκετές δραστηριότητες και υλοποιήθηκε ύστερα από πρωτοβουλίες δύο δασκάλων, της πρώην διευθύντριας..... και της τωρινής υποδιευθύντριας Κωνσταντίνας Μόσιαλου που μας έδωσε όλα τα ενδιαφέροντα στοιχεία.

Το καταστατικό που συντάχθηκε αναφέρεται στους σκοπούς ίδρυσης του συνεταιρι-

σμού, στην εγγραφή νέων μελών, στις υποχρεώσεις των τακτικών μελών και στη διοίκηση που απαρτίζεται από ένα 9μελές συμβούλιο με τη συμμετοχή 7 μαθητών, ενός εκπαιδευτικού και ενός εκπροσώπου από τον Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων.

5.2 Η περίπτωση του σχολικού κυλικείου

Το σχολικό κυλικείο ήταν από τις πρώτες δράσεις του σχολικού συνεταιρισμού και άρχισε να λειτουργεί από ίδρυσης του, το 2007. Η κακή διαχείριση της υπευθύνου του κυλικείου που είχε αναλάβει τη μίσθωσή του κατόπιν διαγωνισμού, έδωσαν την αφορμή στις δύο δασκάλους να αναζητήσουν μια εναλλακτική μορφή λειτουργίας του. Υποστηρίκτριες του συνεταιριστικού πνεύματος, διάβασαν τη σχετική νομοθεσία και ηγήθηκαν του εγχειρήματος.

Το Διοικητικό Συμβούλιο του συνεταιρισμού επέλεγε τους προμηθευτές των προϊόντων, έλεγχε τα προϊόντα και φρόντιζε να διαθέτονται μόνο τα επιτρεπόμενα. Μαθητές και μαθήτριες από τις τρεις μεγάλες τάξεις (Δ', Ε' και Στ') εξυπηρετούσαν στα διαλείμματα τους συμμαθητές τους. Κάθε μέρα η ομάδα του κυλικείου άλλαζε σύνθεση, ώστε εκ περιτροπής να λάβουν μέρος στη διαχείριση όλοι οι μαθητές. Σαν επιπλέον κίνητρο, ως προσφορά για τη συνεργασία τους, τα άτομα που διαχειριζόταν το κυλικείο εξασφάλιζαν καθημερινά δωρεάν το είδος που επιθυμούσαν. Τα παιδιά με ιδιαίτερο ζήλο αφοσιωνόταν στο έργο τους και το κυλικείο λειτουργούσε άψογα κατά γενική ομολογία των ίδιων των παιδιών, των εκπαιδευτικών αλλά και των γονέων. Τα ίδια τα παιδιά διαχειριζόταν τα χρήματα του κυλικείου, κρατούσαν τις τιμές πολύ χαμηλές (1 ευρώ η μέγιστη τιμή) και φρόντιζαν για την ομαλή λειτουργία του προτείνοντας μάλιστα τρόπους για τη βελτίωσή του. «Μέσα από τον συνεταιρισμό μαθαίνουν τα παιδιά να είναι υπεύθυνα, καθώς διαχειρίζονται χρήματα και κάποιες φορές καλούνται να λαμβάνουν αποφάσεις για κάποιες δράσεις», είχε δηλώσει στην έγκυρη ηλεκτρονική εφημερίδα *Voria.gr*, η κ. Ζωή Γεωργιάδου, μια εκ των γονέων που δραστηριοποιούταν με τον συνεταιρισμό⁵⁷.

Ταυτόχρονα, το κυλικείο υπαγόταν σε κάθε νόμιμο έλεγχο, τηρούσε και ενημέρωνε τα βιβλία εσόδων και εξόδων, κρατούσε παραστατικά (τιμολόγια και αποδείξεις) και υπέβαλε κάθε Ιανουάριο τον απολογισμό του οικονομικού έτους στον Προϊστάμενο Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Θεσσαλονίκης, αφού πρώτα είχε εγκριθεί από το Διοικητικό και

---

⁵⁷ *Voria.gr*, Η οικονομική e-φημερίδα, ηλεκτρονική έκδοση, 1/12/2012

Εποπτικό Συμβούλιο του συνεταιρισμού και είχε προεγκριθεί από το Σχολικό Συμβούλιο (εκπρόσωποι των Συλλόγων Διδασκόντων και Γονέων). Όλα αυτά καθόλα νόμιμα και εύρυθμα. Τα ελάχιστα έσοδα της λειτουργίας του κυλικείου τα άθροιζαν με τα υπόλοιπα των άλλων δραστηριοτήτων του συνεταιρισμού και τα διέθεταν για τον εξωραϊσμό του σχολείου τους ή για την αγορά εξοπλισμού.

Με την πάροδο 6 χρόνων, και συγκεκριμένα από την έναρξη της σχολικής χρονιάς 2013-2014, ο σχολικός συνεταιρισμός δέχθηκε ανώνυμες καταγγελίες για τη λειτουργία του σχολικού κυλικείου. Ο υγειονομικός έλεγχος του πραγματοποιήθηκε από τις αρμόδιες υπηρεσίες δε βρήκε κάτι το επιλήψιμο. Οι καταγγελίες συνεχίστηκαν εντονότερες και με παρέμβαση της Αστυνομίας, η οποία μάλιστα απείλησε με επιβολή κυρώσεων σε μη συμμόρφωση, η λειτουργία του κυλικείου αναστάλη τον Δεκέμβριο του 2013. Κάθε προσπάθεια των εκπαιδευτικών και των γονέων για την επαναλειτουργία του κυλικείου έβρισκε αντιστάσεις και όπου κι αν απευθύνθηκαν (Δήμος, Συνήγορος του Πολίτη, Διεύθυνση Εκπαίδευσης) συναντούσαν απροθυμία εξυπηρέτησης. Δεν μπόρεσε να βρεθεί το νομικό πλαίσιο που να υποστηρίξει μια τέτοια δραστηριότητα, παρόλο που κατά γενική ομολογία ήταν άκρως επιτυχημένη. Αυτός ήταν ένας λόγος που πίκρανε ιδιαίτερα τους εμπνευστές και αποτέλεσε τροχόπεδη στη διεκδίκηση του δίκαιου αιτήματός τους. Έκτοτε, και για ενάμιση χρόνο τώρα, το θέμα εκκρεμεί, δε λειτουργεί σχολικό κυλικείο, καθώς δεν έχει γίνει ανάθεση ούτε σε φυσικό πρόσωπο.

5.3 Οι υπόλοιπες δραστηριότητες του σχολικού συνεταιρισμού

Στο πλαίσιο του σχολικού συνεταιρισμού υλοποιούνται πολλές δραστηριότητες που σχετίζονται με τον πολιτισμό, τον αθλητισμό και τη σχολική ζωή. Δύο φορές τον χρόνο (χειμώνα και αρχές καλοκαιριού) ο συνεταιρισμός διοργανώνει παζάρι μεταχειρισμένων ρούχων και παιχνιδιών. Η συμμετοχή των μελών του συνεταιρισμού αλλά και των μικρότερων μαθητών είναι μεγάλη και η ποσότητα των συγκεντρωθέντων αντικειμένων διανέμεται, ύστερα από εισήγηση του Διοικητικού Συμβουλίου, σε ιδρύματα ή ιδιώτες που χρήζουν ανάγκης. Παζάρι, επίσης, διοργανώνεται τα Χριστούγεννα με γλυκά, δώρα και με την ευγενική συνεισφορά του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων.

Μια άλλη δραστηριότητα του συνεταιρισμού είναι η δανειστική βιβλιοθήκη που λειτουργεί σε συγκεκριμένο χώρο στο ισόγειο του διδακτηρίου. Οι μαθητές της Στ' τάξης που είναι υπεύθυνοι της βιβλιοθήκης δανείζουν βιβλία σε όλους τους μαθητές του σχολείου και

καταγράφουν τις ημερομηνίες δανεισμού και επιστροφής σε ειδικό αρχείο.

Αγαπημένη δραστηριότητα είναι και η ανακύκλωση, όπου τα παιδιά φέρνουν από τα σπίτια τους ανακυκλώσιμα υλικά (αλουμίνιο, γυαλί, πλαστικό, μπαταρίες, καπάκια), τα οποία τοποθετούνται σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο και όταν κριθεί κατάλληλο μεταφέρονται στους κάδους ανακύκλωσης του Δήμου που υπάρχουν έξω από το σχολείο.

Στο ανατολικό τμήμα της αυλής και σε έκταση περίπου 30 τετραγωνικών μέτρων βρίσκεται ο σχολικός κήπος που δημιουργήθηκε από τα έσοδα της λειτουργίας του κυλικείου. Εκεί οι μαθητές φροντίζουν καλλωπιστικά φυτά, θάμνους και φυτεύουν εποχιακά φυτά. Ο σχολικός κήπος αποτελεί μια άριστη βιωματική δράση και δεν είναι λίγες οι φορές που πολλά μαθήματα της Μελέτης του Περιβάλλοντος γίνονται στον συγκεκριμένο χώρο. Σε μια γωνία του σχολικού κήπου είναι τοποθετημένος ο κομποστοποιητής που με την φροντίδα της συνεταιριστικής ομάδας εξασφαλίζει οργανικό λίπασμα για τα φυτά τους.

Κάθε χρόνο διοργανώνονται μορφωτικές εκδηλώσεις και προσκαλούνται συγγραφείς ή άνθρωποι του πολιτισμού. Μια άλλη δραστηριότητα του συνεταιρισμού, που πλέον δεν υφίσταται, ήταν η έκθεση βιβλίων που γινόταν κάθε άνοιξη. Η συγκεκριμένη δραστηριότητα διεκόπη λόγω αντιδράσεων των γειτονικών βιβλιοπωλείων

5.4 Αποτίμηση των δράσεων του σχολικού συνεταιρισμού – Γενικά συμπεράσματα

Σήμερα ο σχολικός συνεταιρισμός του 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου Θεσσαλονίκης, που γεωγραφικά ανήκει σε μια από τις ευπορότερες περιοχές της πόλης, δε λειτουργεί ικανοποιητικά στον βαθμό που θα ήθελαν οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί τους. Η αναστολή του σχολικού κυλικείου και η διακοπή της έκθεσης βιβλίων έχει μειώσει κατά πολύ τη δυναμική του. Όπως μας ανέφερε η υποδιευθύντρια του σχολείου, ήταν τόσο μεγάλη η χαρά των παιδιών, που δεν πήγαιναν σχολείο μόνο για τα μαθήματά τους, αλλά για να μάθουν να συμμετέχουν, να δραστηριοποιούνται και να «εργάζονται» μέσα από τον σχολικό συνεταιρισμό. Στην αρχή της λειτουργίας του συνεταιρισμού υπήρξαν αντιρρήσεις από μερίδα γονέων, ωστόσο, όταν είδαν τον τρόπο λειτουργίας αλλά και τη διαπαιδαγώγηση που προσφέρει στους ίδιους τους μαθητές, κάμφθηκαν. Τα παιδιά, από την πρώτη κιόλας στιγμή, αγκάλιασαν την πρωτοβουλία και συμμετέχουν με χαρά σε όλες τις δράσεις.

Με τα πενιχρά έσοδα που εξασφάλιζε η κάθε δράση του συνεταιρισμού, τα μέλη έκαναν

κάθε χρόνο από μια παρέμβαση στον χώρο του σχολείου, προκειμένου να τον κάνουν πιο λειτουργικό και ευχάριστο. Έτσι, οργανώθηκε η αίθουσα των ηλεκτρονικών υπολογιστών, βάφτηκαν οι αίθουσες, δημιουργήθηκε ο σχολικός κήπος στο προαύλιο, αγοράστηκε ο κομποστοποιητής, ενώ ένα μέρος των χρημάτων διαθέτεται κάθε χρόνο για την εκδρομή της Στ' τάξης.

Δυστυχώς, η λειτουργία του σχολικού συνεταιρισμού δε βρήκε την πλήρη αποδοχή της τοπικής κοινωνίας, κυρίως του εμπορικού κόσμου που είδε να θίγονται τα οικονομικά του συμφέροντα, αγνοώντας τη δημιουργικότητα και τη συνεργατικότητα των μικρών μαθητών. Το υλικό όφελος, για μια ακόμη φορά, υπερίσχυσε του ηθικού, αλλά όπως τονίζει και η υποδιευθύντρια του σχολείου «αυτή η συνεργασία δασκάλων-γονέων-μαθητών μας δίδαξε πολλά». Παρόλα αυτά δεν μπορεί να κρύψει την πικρία της, μιας και σαν μία από τις δύο εμπνεύστριες του σχολικού συνεταιρισμού, είδε κάποια από τα όνειρά της να εμποδίζονται από ανθρώπινες αντιδράσεις.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το σχολείο πάντα αποτελούσε, και συνεχίζει να αποτελεί, αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνίας. Αν θέλουμε να μετασχηματίσουμε την κοινωνία, οφείλουμε να μετασχηματίσουμε και την εκπαίδευση. Σήμερα, περισσότερο από ποτέ, το σχολείο καλείται να προάγει αξίες και συμπεριφορές που παλαιότερα θεωρούνταν δεδομένες. Πρέπει να διαρθρωθεί πάνω σε ομαδοσυνεργατικές βάσεις και να αντικαταστήσει το παραδοσιακό σχολείο που επικρατούσε η στείρα διδασκαλία και η συσσώρευση γνώσεων.

Οι αλλαγές που έχουν συντελεστεί στις δομές της σύγχρονης κοινωνίας έχουν δημιουργήσει έναν άνθρωπο πιο εγωκεντρικό και ανταγωνιστικό, που δείχνει λιγότερη συμπάθεια στους άλλους και αισθάνεται το προσωπικό του χρέος πολύ λιγότερο από πριν. Παλαιότερα το παιδί δε χρειαζόταν μαθήματα συνεργασίας, γιατί απλά οι συνθήκες ήταν διαφορετικές και οι σχέσεις των ανθρώπων πιο στενές. Η συνεργασία και η αλληλοβοήθεια αποτελούσαν μέρος της καθημερινότητας του. Το παιδί διδασκόταν φυσικά και αβίαστα να συνεργάζεται και να νοιάζεται τους άλλους μέσα από τους ίδιους τους γονείς του, τους ανθρώπους της κοινότητας, τη φύση και το πολιτιστικό περιβάλλον.

Σήμερα τα πράγματα δεν είναι πια τα ίδια. Η δομή της οικογένειας έχει αλλάξει, οι υποχρεώσεις έχουν αποπροσανατολίσει τους στόχους της και έτσι αυτή δεν μπορεί να ανταποκριθεί με επάρκεια στις ανάγκες του παιδιού. Η διευρυμένη μορφή οικογένειας με τα πολλά άτομα που τους έδεναν κοινά στοιχεία και μια ιδιαίτερη μορφή επικοινωνίας έχει αντικατασταθεί από την πυρηνική. Οι ευκαιρίες επικοινωνίας με συνομηλίκους περιορίστηκαν, καθώς δεν υπάρχουν τα αδέλφια και οι παρέες στα αστικά κέντρα είναι πολύ πιο δύσκολο να δημιουργηθούν. Επιπλέον, η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας έχει επιφέρει αλλαγές σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Οι μικροί τεχνίτες και τα μικρομάγαζα αντικαταστήθηκαν από τους βιομηχανικούς εργάτες και τις τεράστιες υπεραγορές και οι κάθε λογής εργασίες εκτελούνται πλέον με την αλυσιδωτή συμμετοχή δεκάδων επαγγελματιών.

Ως εκ τούτου, στις σύγχρονες κοινωνίες, ο ανταγωνισμός, ο αποκλεισμός, η αντιπαράθεση και ο ατομοκεντρισμός δεν έχουν θέση. Οι σχέσεις που θα χτίσουν το παρόν και το μέλλον είναι οι σχέσεις αλληλεξάρτησης και αλληλοαποδοχής, σχέσεις που μπορούν να αναπτυχθούν μέσα από τη δημιουργική συνεργασία, την ανάληψη ρόλων, όπου ο καθένας και όλοι μαζί θα συμβάλλουν στην επίτευξη των κοινών τους στόχων και θα χαίρονται τα κοινά αποτελέσματα. Μπροστά μάλιστα στην πρόκληση να ζήσουμε σε μια ενιαία ενωμένη κοινότητα ανθρώπων και πολιτισμών, γίνεται σαφές πως η συνεργασία αποτελεί τον θεμέλιο λίθο πάνω στον οποίο πρέπει να οικοδομείται και να αναπτύσσεται κάθε δημοκρατική και ανθρώπινη κοινωνία.

Εν όψει λοιπόν αυτής της αδιαμφισβήτητης πραγματικότητας, επιτακτικά προβάλλει η ανάγκη για ένα σχολείο που θα καλλιεργεί όχι το ανταγωνιστικό αλλά το συνεργατικό πνεύμα. Τα λόγια του μεγάλου Αμερικανού παιδαγωγού John Dewey δείχνουν τον δρόμο σε πολιτική ηγεσία που σχεδιάζει και σε εκπαιδευτικούς που υλοποιούν: «Η τάξη πρέπει να είναι τρόπος συνεργασίας, επικοινωνίας, συναναστροφής, ομαδικής εργασίας και ενεργούς συμμετοχής»⁵⁸.

Ο σχολικός συνεταιρισμός, ως μια παράμετρος της σχολικής ζωής, έρχεται να καλύψει και να αξιοποιήσει αυτές τις θεμελιώδεις αρχές. Μέσα από αυτή την οργανωμένη και νομικά κατοχυρωμένη ομάδα, με τους ξεκάθαρους στόχους που ορίζονται από το καταστατικό, οι μικροί μαθητές μετατρέπονται σε ιδανικούς συνεταιριστές που παραμερίζουν το «εγώ», ενισχύουν το «εμείς» και αποβλέπουν τόσο στην καλλιέργεια ηθικών αξιών όσο και στη βελτί-

---

⁵⁸ John Dewey, Εμπειρία και Εκπαίδευση (μτφ. Λεάνδρος Πολενάκης), εκδ. Γλάρος, Αθήνα 1990, σ. 45

ωση των χώρων του σχολείου τους. Μέσα από τον σχολικό συνεταιρισμό μαθαίνουν τη συλλογική δράση, γίνονται μέλη ενός αντιπροσωπευτικού οργάνου, μαθαίνουν να αποδέχονται τη γνώμη του άλλου, μαθαίνουν να ακούν και να ξέρουν πότε να μιλήσουν, να εκφράζουν τη συμφωνία ή τη διαφωνία τους, να κατανοούν και να εκτελούν οδηγίες, να μοιράζονται πρόθυμα πράγματα με άλλους και να τα διαχειρίζονται από κοινού για έναν κοινά αποδεκτό σκοπό.

Παιδιά τα οποία δε διαθέτουν τέτοιες δεξιότητες, μέσα από την ενασχόληση με τον σχολικό συνεταιρισμό, ωφελούνται γιατί λειτουργούν στο πλαίσιο ομάδας. Επίσης, παιδιά με μαθησιακές αδυναμίες ή παιδιά από διαφορετικά κοινωνικά ή οικονομικά στρώματα βρίσκουν αποδοχή στους κόλπους του σχολικού συνεταιρισμού. Γίνονται μέλη συνεταιριστικών ομάδων και τους αναθέτονται συγκεκριμένοι ρόλοι, ίδιοι ή διαφορετικοί με τα υπόλοιπα μέλη. Όλοι μαζί προσπαθούν για την επίτευξη του σκοπού τους, αμβλύνοντας τις διαφορές και παρακινώντας ο ένας τον άλλον. Η έννοια απόρριψη δεν έχει θέση και όπου παρατηρείται αδυναμία, τα μέλη προσπαθούν, εν των έσω, να την ενθαρρύνουν και να τη βοηθήσουν. Έτσι, τα παιδιά αυτά, μέσα στην οργανωμένη ομάδα αισθάνονται ασφαλή, περισσότερο άνετα και δημιουργικά και βιώνουν την εμπειρία της επιτυχίας με όλα τα θετικά επακόλουθα στην κοινωνική τους συμπεριφορά.

Στο πλαίσιο της λειτουργίας του σχολικού συνεταιρισμού λιγοστεύουν τα κρούσματα απειθαρχίας. Στην ομάδα όλα τα παιδιά εργάζονται, κατανοούν ότι η τήρηση ορισμένων γραπτών ή άγραφων κανόνων δεν είναι μόνο καθήκον αλλά και αναγκαιότητα. Από την άλλη, οι ομάδες αντιδρούν πολύ γρήγορα στην αναρχία και επαναφέρουν την τάξη. Όπως έδειξε και η έρευνα που διεξήχθη στο Δημοτικό Σχολείο Νεοχωρούδας, τα παιδιά πιστεύουν πως η λειτουργία του συνεταιρισμού στο σχολείο τους μείωσε κατά πολύ τα κρούσματα σωματικής ή λεκτικής σχολικής βίας και βελτίωσε τις σχέσεις μεταξύ τους. Οι μαθητές νιώθουν τον σχολικό χώρο πιο ευχάριστο και δημιουργικό, σαν μια κυψέλη που προσφέρει άριστες ευκαιρίες για συνεργασία, που τους κάνει πιο ήρεμους, υπεύθυνους και τους προσδίδει χαρακτηριστικά που θα τους βοηθήσουν στην ενήλικη ζωή τους. Όταν τους ζητήθηκε να περιγράψουν μονολεκτικά την άποψή τους για τον σχολικό συνεταιρισμό, εκφράσεις όπως: χαρά, ενδιαφέρον, διασκέδαση, δημιουργία παίρνουν σημαντική θέση δίπλα σε αυτές της συνεργασίας, της αλληλοβοήθειας και της προσφοράς.

Με τρόπο βιωματικό ο σχολικός συνεταιρισμός δημιουργεί στους μαθητές ποικίλα ενδιαφέροντα και εμπλουτίζει διαρκώς τις εμπειρίες τους. Μέσα από τις δραστηριότητες του

συνεταιρισμού έρχονται σε επαφή με το φυσικό περιβάλλον, γεγονός που κεντρίζει την παρατηρητικότητα, την προσοχή και την ευρηματικότητα τους. Ταυτόχρονα τους μαθαίνει πώς να συνεργάζονται με τον κοινωνικό κόσμο που τους περιβάλλει, καλλιεργώντας, έτσι, την κοινωνικότητα, την αλληλεγγύη και την υπευθυνότητα.

Οι δράσεις του σχολικού συνεταιρισμού δεν περιορίζονται σε ένα στενό πλαίσιο δραστηριοτήτων ενταγμένων στον συγκεκριμένο σχολικό χώρο. Υπάρχουν δράσεις που αναφέρονται στον πολιτισμό, τη λαογραφία, τον αθλητισμό, την οικολογία, τη φύση, την οικονομία· δράσεις που συμβάλλουν στην πολύπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας και που διευρύνουν τους ορίζοντες των ενδιαφερόντων τους. Η γνώση δεν αποτελεί αυτοσκοπό. Τα ζητούμενα είναι η αυτενέργεια, η ανάληψη πρωτοβουλιών, η ευθύνη και η επινοητικότητα. Όλα αυτά μέσα σε ένα κλίμα αποδοχής, σε έναν χώρο που έχουν θέση όλοι οι μαθητές. Η διάθεση προϊόντων, η διαχείριση χρημάτων και η προσπάθεια της μείωσης των τιμών, ίσως, προσδίδει στον σχολικό συνεταιρισμό έναν κερδοσκοπικό χαρακτήρα. Αναλογιζόμενοι, όμως, την αξιοποίηση των εσόδων στην κάλυψη αναγκών της σχολικής ζωής, ο ισχυρισμός αυτός υποχωρεί και διαφαίνεται ο παιδαγωγικός του χαρακτήρας.

Στο εκπαιδευτικό του κομμάτι, ο σχολικός συνεταιρισμός προάγει τη διαθεματική διδασκαλία, καθώς πολλές δραστηριότητές του δεν καλύπτουν αποσπασματικά τα διάφορα μαθήματα (γλωσσικό, μαθηματικά, ιστορία, σπουδή του περιβάλλοντος). Η διαθεματική προσέγγιση της γνώσης προάγει την ικανότητα των μαθητών να συνδέουν τα διάφορα επιστημονικά πεδία, να αντιμετωπίζουν ολιστικά τη γνώση, να αναπτύσσουν κριτική ικανότητα, να αποκτούν ποικιλία τρόπων σκέψης και να γενικεύουν τη γνώση που αποκτήθηκε. Σε καμία περίπτωση ο σχολικός συνεταιρισμός δεν παρεμποδίζει το διδακτικό έργο του σχολείου. Αντίθετα το υποβοηθά, προσπαθώντας να συνδυάσει τη θεωρία με την πράξη.

Αναπόσπαστο κομμάτι της λειτουργίας του συνεταιρισμού είναι και ο εκπαιδευτικός. Είναι αυτός που καθοδηγεί, εμπνέει, διδάσκει με το ήθος του και την ακεραιότητα του χαρακτήρα του. Είναι γεγονός πως οι σχολικοί συνεταιρισμοί ιδρύονται και αναπτύσσονται σε σχολεία που οι δάσκαλοί τους αγαπούν την καινοτομία, την ανάληψη πρωτοβουλιών, δε φοβούνται να τολμήσουν σε τομείς άγνωστους, δε θεωρούν την επιπλέον εργασία και την επιμήκυνση του ωραρίου τους κούραση ούτε μεμψιμοιρούν με τις περικοπές του μισθού τους και τις άθλιες κτιριακές υποδομές. Αντιθέτως, στέκονται με υπευθυνότητα στο πλευρό των μαθητών και προσπαθούν με τις γνώσεις και τις εμπειρίες που διαθέτουν να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες πάσης φύσεως που θα παρουσιαστούν. Πρέπει καταρχάς ο δάσκαλος να περά-

σει στη συνείδηση των παιδιών τη σπουδαιότητα του θεσμού, την παιδαγωγική του αξία και να εμψυχήσει στους μαθητές του την επιτυχία. Για να συμβούν όλα αυτά πρέπει, πάνω απ'όλα, ο δάσκαλος να αισθάνεται ασφαλής. Παρατηρήσαμε κατά την ιστορική αναδρομή των σχολικών συνεταιρισμών πως πολλοί εξ αυτών σταμάτησαν να λειτουργούν, όταν ο δάσκαλος αναγκάστηκε να μετατεθεί. Κάτι ανάλογο συμβαίνει και σήμερα, σε ένα εκπαιδευτικό σύστημα που οι υπηρεσιακές μεταβολές είναι συχνές και που ο εκπαιδευτικός μαθαίνει που θα εργαστεί με την έναρξη ή ακόμη και κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς. Όλα αυτά, όπως είναι φυσικό, ακυρώνουν κάθε προγραμματισμό του έργου και αποτελούν τροχοπέδη για την ομαλή λειτουργία του σχολικού συνεταιρισμού.

Πέρα από την υπηρεσιακή σταθερότητα, για να μπορέσει ο δάσκαλος να ανταποκριθεί στο πολύπλοκο αυτό έργο θα πρέπει να εκπαιδευτεί κατάλληλα. Να υπάρχει στον οδηγό σπουδών των Παιδαγωγικών Τμημάτων των Πανεπιστημίων της χώρας μάθημα που να αναφέρεται στην αξία, στην ιστορία και στην αναγκαιότητα του συνεταιριστικού πνεύματος και μέριμνα πως μπορεί να ενταχθεί αυτό στην εκπαιδευτική πράξη. Ακόμη κρίνεται αναγκαία η συνεχής επιμόρφωση των δασκάλων με την παρακολούθηση βιοματικών εργαστηρίων και την επιτόπου μελέτη αξιόλογων συνεταιρισμών που λειτουργούν σε διάφορες σχολικές μονάδες. Οι ενεργοί και ευαισθητοποιημένοι πάνω στον συνεταιρισμό εκπαιδευτικοί πρέπει να γίνουν το κύτταρο που θα δημιουργήσει κι άλλους περισσότερους.

Συμπαράστατες των παιδιών και των δασκάλων τους είναι οι γονείς. Η μελέτη των προαναφερθέντων σχολικών συνεταιρισμών επιδεικνύει περίτρανα τη συμβολή των Συλλόγων Γονέων που ενισχύουν την προσπάθεια υλικά και ηθικά. Οι όποιες αρχικές αντιρρήσεις από την πλευρά τους κάμπτονται, βλέποντας την τεράστια παιδαγωγική αξία του θεσμού και τη θετική διάθεση των παιδιών. Έρευνες έχουν δείξει πως η στάση των γονέων επηρεάζεται από τη φιλοσοφία του σχολείου και οι προκλήσεις για συνεργασία προέρχονται από τους εκπαιδευτικούς και τα ίδια τα παιδιά⁵⁹. Το σχολικό περιβάλλον επηρεάζει τις αντιλήψεις των γονέων, ιδιαίτερα αν η διοίκηση του σχολείου υποστηρίζει πρακτικές συνεργασίας. Μολονότι οι γονείς αποτελούν ανομοιογενή ομάδα, το συλλογικό τους όργανο τους ενώνει και ενθαρρύνει πρωτοβουλίες των παιδιών, θεωρώντας υποχρέωσή τους την υποστήριξή τους. Δεν είναι λίγες οι φορές που οι Σύλλογοι Γονέων συνεργάζονται και με άλλους φορείς, δημόσιους ή ιδιωτικούς, για την εξοικονόμηση περισσότερων πόρων για την κάλυψη δραστηριοτή-

---

⁵⁹ Κοζυβά Χρυσούλα, Στάσεις και απόψεις γονέων σχετικά με την επικοινωνία σχολείου-οικογένειας και την επίδραση της στην επίδοση των παιδιών (πτυχιακή μελέτη), Αθήνα 2009, σ. 21

των του σχολικού συνεταιρισμού. Το μεγαλύτερο όφελος αυτής της προσπάθειας είναι αυτή η αργαστή συνεργασία των τριών συντελεστών (παιδί – δάσκαλος - γονέας), κάτι που είναι ευδιάκριτο στις μελέτες περίπτωσης που εξετάστηκαν.

Ο σχολικός συνεταιρισμός, όπου λειτουργεί, γίνεται κέντρο της σχολικής ζωής, δημιουργώντας ισχυρούς δεσμούς των παιδιών με το σχολείο τους, καθώς το θεωρούν «κτήμα» τους και νοιάζονται για τη συνεχή βελτίωσή του. Ο σχολικός συνεταιρισμός είναι μια πρακτική αγωγή που μαθαίνει στα παιδιά να εργάζονται ομαδικά, να υπακούουν στους ορισμούς της πλειοψηφίας και να είναι υπεύθυνα στον ρόλο που τους έχει ανατεθεί. Αυτή η πρακτική πλευρά έχει συντελέσει στο να δημιουργηθούν σχολικοί συνεταιρισμοί όχι μόνο σε αγροτικές ή ημιαστικές περιοχές, αλλά να επεκταθούν αυτοί και σε αστικά κέντρα. Το βεβαρημένο φυσικό περιβάλλον και τα περισσότερα κοινωνικά προβλήματα των πόλεων αποτελούν κίνητρο των μαθητών να ιδρύσουν σχολικούς συνεταιρισμούς και να εκδηλώσουν τις ευαισθησίες τους μέσα από αυτούς. Η μελέτη που κάναμε έδειξε πως σε κάποιους σχολικούς συνεταιρισμούς μεγάλων αστικών κέντρων η τοπική κοινωνία, και ιδιαίτερα ο επιχειρηματικός κόσμος, στέκεται από αδιάφορα έως εχθρικά σε τέτοιες καινοτόμες συλλογικές προσπάθειες (σχολικοί συνεταιρισμοί 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου Θεσσαλονίκης και 13^{ου} – 21^{ου} Κερατσινίου). Αντίθετα, σε περιοχές με μικρότερη πληθυσμιακή κάλυψη, η τοπική κοινωνία όχι μόνο είναι θετική, αλλά συμβάλει στην αποτελεσματικότητά τους.

Είναι αλήθεια πως οι σχολικοί συνεταιρισμοί, ως θεσμός, προσπαθούν τα τελευταία χρόνια να εδραιωθούν μέσα στα σχολεία, δυστυχώς όχι με ιδιαίτερα μεγάλη επιτυχία. Είναι απαραίτητη η οργανωτική στήριξη του θεσμού και η θεσμική τους κατοχύρωση μέσα από την απλοποίηση του σημερινού νομικού πλαισίου λειτουργίας τους (άρθρο 46 του Ν. 1566/1985 και διατάξεις της Α.Π. Φ.3/1085/Γ1/1456/2-12-1997/Υ.Α./Φ.Ε.Κ. 1107/15-12-1997), το οποίο να γίνει λιγότερο σύνθετο, με μικρότερη γραφειοκρατική ενασχόληση. Αναγκαιότητα, λοιπόν, να δημιουργηθεί ένα πλαίσιο πιο ευέλικτο και αποτελεσματικό που θα λειτουργεί ενισχυτικά και όχι κατασταλτικά στην προσπάθεια για την εδραίωση των σχολικών συνεταιρισμών. Δεν είναι λίγοι οι εκπαιδευτικοί που κωλύονται λόγω αυτής της ασάφειας και της δυσκαμψίας της ισχύουσας νομοθεσίας.

Τίποτα δεν είναι περισσότερο αναγκαίο και αυτό αποτελεί χρέος όλων, πολιτείας, εκπαιδευτικών και γονέων, από το να μάθουμε στα παιδιά να κοιτάζουν γύρω τους, να αντιλαμβάνονται τα δικαιώματά τους και την αλληλεγγύη της ομάδας. Ο σχολικός συνεταιρισμός είναι η υψηλότερη έκφραση αυτής της προσπάθειας, το καλύτερο μέσο, το

οποίο διευκολύνει τη μετάβαση από το σχολικό περιβάλλον στο κοινωνικό κλίμα των ενηλίκων, μια μετάβαση από την επιτυχία της οποίας κρίνεται η επιτυχία της σχολικής αγωγής. Την ορθότητα αυτής της θέσης έρχεται να την επαληθεύσει η φράση του E. Cladelle, Γενικού Γραμματέα του Περιφερειακού Τμήματος Σχολικών Συνεταιρισμών της Γαλλίας: «Ο συνεταιρισμός αρχικά δημιουργήθηκε από την ανάγκη. Πολύ γρήγορα όμως αντιλήφθηκαν οι διδάσκαλοι ότι η ανάγκη είναι η μεγαλύτερη παιδαγωγός»⁶⁰.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΗΓΕΣ

Αριστ. Ν. Κλήμη, Οι συνεταιρισμοί στην Ελλάδα (τ. Β), εκδ. Ι. Πιτσιλός, Αθήνα 1985

Ιστορία Γ΄ τάξης Γενικού Λυκείου (Β΄ έκδοση 2008), ΟΕΔΒ

Ιωάννου Αμώς Κομενίου, Μεγάλη Διδακτική, ελληνική μετάφρασις υπό Δημ. Ιωαννίδου Ολυμπίου, εκδ. Μ. Μαντζεβελάκη, Αθήναι 1912

Θ. Γ. Τζωρτζάκης – Φωτ. Τζωρτζάκη, Συνεταιρισμοί και Σχολικοί Συνεταιρισμοί, Ανάτυπον εκ της "Οικονομικής & Λογιστικής Εγκυκλοπαιδείας" (ΤΟΜΟΣ Θ΄), Αθήνα 1961

Καμπασακάλης Δ., Μαθητικός Συνεταιρισμός, Θεσσαλονίκη 1984

Νικ. Π. Καλύβα, (1980), Το χρονικό του σχολικού μας συνεταιρισμού, Πάτρα

Στ. Α. Μαριάδης, Συνεταιρισμοί ΙΣΤΟΡΙΑ – ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ – ΑΠΟΣΤΟΛΗ – η τρίτη εναλλακτική λύση, εκδ. Γιαχούδη-Γιαπουλή, Θεσσαλονίκη 1997

Τζάνη, Μ. & Παμουκτσόγλου, Τ., Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Ταυτόν και αλλοτριμορφοδίαiton, εκδ. Ερωδιός, Αθήνα 2002

Φωτ. Θ. Τζωρτζάκη, Σχολικοί συνεταιρισμοί, ΠΑΣΕΓΕΣ (Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαίδευσεως), Αθήνα 1978

Φωτεινή Θ. Τζωρτζάκη, Σχολικοί Συνεταιρισμοί – Οδηγία Εφαρμογής, ΠΑΣΕΓΕΣ (Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαίδευσεως), Αθήνα 1955

---

⁶⁰ Φωτεινή Θ. Τζωρτζάκη, Σχολικοί συνεταιρισμοί, Οδηγία Εφαρμογής... ό.π., σ. 51

Χρ. Καγιάννης, Εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας Δημ. Σχ. Νεοχωρούδας

John Dewey, Εμπειρία και Εκπαίδευση (μτφ. Λεάνδρος Πολενάκης), εκδ. Γλάρος, Αθήνα 1990

John Dewey, Το σχολείο και η κοινωνική πρόοδος (μτφ. Ζήσης Τ.), εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα 1945

Robert Owen, Μια νέα θεώρηση της κοινωνίας (μτφ. Α. Μιχαλάκης, Ν. Χριστοδουλάκης, Β. Δρουκόπουλος), εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2007

Rohrs H., Το κίνημα της προοδευτικής εκπαίδευσης (μτφ. Δεληκώστας Κ.-Μουζάκης Σ.), εκδ. Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη 1990

ΑΡΘΡΑ - ΟΜΙΛΙΕΣ

Γ. Δημοσθένους, Σύγχρονο Σχολείο: Εργαστήρι Κριτικής Σκέψης, ομιλία στο 4^ο εκπαιδευτικό συνέδριο ΔΟΕ-ΟΛΜΕ, Αθήνα 2012

Σήφης Μπουζάκης, Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα (1974-2000). Σε ευρωπαϊκό πλαίσιο: συγκλίσεις, αποκλίσεις, προοπτικές. Στο διαδίκτυο: <http://www.alba.edu.gr/uploads/Bouzakis.pdf>

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) στο δημοτικό και στο γυμνάσιο. Εισήγηση των: Μπαστάκη Κων/νου, Πετροπούλου Μαρίας, Καλλέργη Αικατερίνης

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Κοζυβά Χρυσούλα, Στάσεις και απόψεις γονέων σχετικά με την επικοινωνία σχολείου-οικογένειας και την επίδραση της στην επίδοση των μαθητών (πτυχιακή μελέτη), Αθήνα 2009

Σαββίδου Δέσποινα, Σχολικοί Συνεταιρισμοί (πτυχιακή εργασία), ΤΕΙ Μεσολογγίου, Τμήμα Στελεχών Συνεταιριστικών Οργανώσεων και Εκμεταλλεύσεων, Μεσολόγγι 2004

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ - ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Περιοδικό "Συνεργασία", τεύχη 1 έως 22, Δεκέμβριος 1989 έως καλοκαίρι 1995, εκδ. ΠΑ-ΣΕΓΕΣ

Περιοδικό «Συνεταιριστής», τεύχος 6, Αθήνα 1947

Καθημερινή, 20/7/2014

Αγγελιοφόρος της Κυριακής, 10/3/2013

Voria.gr, Η οικονομική e-φημερίδα, 1/12/2012

ΝΟΜΟΙ – ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Πορίσματα της Επιτροπής Παιδείας, 1958 και Νόμοι 3971/1959

Νόμος 1566/85 – Κεφ. ΙΓ΄, Άρθρο 46

Συνοδευτική εγκύκλιος ΥΠΕΠΘ, Φ.3/1085/Γ1/456/15-12-97 ΦΕΚ 1107/97

Απόφαση Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού, 56601/Γ7 ΦΕΚ 1127 τ. Β΄/10-05-2013

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

<http://msm-pontos.sillogoi.com>

<http://blogs.sch.gr/dimagvas/>

<http://kozanilife.gr/index.php/kozani/kozaninews/item/5567>

<http://www.kozan.gr/post/101262>

<http://www.alfavita.gr/>

http://www.pischools.gr/download/programs/Oloimero/oloimero_03_05/ekp_yliko/layrio/sxo_l_dras.htm

<https://kikitriantafylli.wordpress.com>

<http://fileleutheros.net>

http://deltataxi.blogspot.gr/2014/01/blog-post_16.htm

<http://samosbook.blogspot.gr/2011/02/e.html>

http://dimotikosalakou.blogspot.gr/p/blog-page_26.html

<http://el.wikipedia.org>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΣΧΟΛΙΚΟ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟ ΤΟΥ ΔΗΜ. ΣΧ. ΝΕΟΧΩΡΟΥΔΑΣ

1.1 Αποτελέσματα της έρευνας

1. Η συμμετοχή σου στον σχολικό συνεταιρισμό σε κάνει πιο υπεύθυνο/η;

καθόλου	λίγο	αρκετά	πολύ	πάρα πολύ
1	2	10	19	9

2. Η συμμετοχή σου στον σχολικό συνεταιρισμό σε κάνει πιο ήρεμο/η;

καθόλου	λίγο	αρκετά	πολύ	πάρα πολύ
3	7	15	11	5

3. Μέσω της συμμετοχής σου στον σχολικό συνεταιρισμό, νιώθεις να έχουν βελτιωθεί οι σχέσεις σου με τους συμμαθητές σου;

καθόλου	λίγο	αρκετά	πολύ	πάρα πολύ
3	2	16	12	8

4. Πιστεύεις πως η λειτουργία του συνεταιρισμού στο σχολείο σου μειώνει τα κρούσματα σχολικής βίας (σωματικής ή λεκτικής);

καθόλου	λίγο	αρκετά	πολύ	πάρα πολύ
3	5	8	11	14

5. Πιστεύεις πως ο ρόλος του «σχολικού συνεταιριστή» θα σε βοηθήσει στην ενήλικη ζωή σου;

καθόλου	λίγο	αρκετά	πολύ	πάρα πολύ
1	-	3	20	17

6. Ποιο κομμάτι του σχολικού συνεταιρισμού θεωρείς πιο πετυχημένο (1-3 απαντήσεις);

Ανακύκλωση	24	Κυλικείο	20
Ομάδα Επιμέλειας Χώρου (OEX)	9	Λαχανόκηπος	7
Δανειστική Βιβλιοθήκη	12	Σχολικό παντοπωλείο	12
Ραδιόφωνο	11	Κοινωνικό παντοπωλείο	12
Σχολική εφημερίδα	7	Κινηματογραφική Λέσχη	19

7. Αξιολόγησε τώρα ξεχωριστά την κάθε δράση του σχολικού συνεταιρισμού:

Ανακύκλωση	καθόλου	λίγο	αρκετά	πολύ	Πάρα πολύ
	1	3	4	10	23
Ομάδα Επιμέλειας Χώρου (OEX)	καθόλου	λίγο	αρκετά	πολύ	πάρα πολύ
	1	5	10	17	8
Δανειστική Βιβλιοθήκη	καθόλου	λίγο	αρκετά	πολύ	πάρα πολύ
	1	2	14	12	12
Ραδιόφωνο	καθόλου	λίγο	αρκετά	πολύ	πάρα πολύ
	3	6	18	10	4
Σχολική εφημερίδα	καθόλου	λίγο	αρκετά	πολύ	πάρα πολύ
	2	1	16	13	9
Κυλικείο	καθόλου	λίγο	αρκετά	πολύ	πάρα πολύ
	1	1	5	10	24
Λαχανόκηπος	καθόλου	λίγο	αρκετά	πολύ	πάρα πολύ
	1	10	7	4	19
Σχολικό παντοπωλείο	καθόλου	λίγο	αρκετά	πολύ	πάρα πολύ
	-	2	9	18	12

	καθόλου	λίγο	αρκετά	πολύ	πάρα πολύ
Κοινωνικό παντοπωλείο	-	4	8	12	17
	καθόλου	λίγο	αρκετά	πολύ	πάρα πολύ
Κινηματογραφική Λέσχη	-	2	2	16	21

8. Στο σχολικό κυλικείο αξιολόγησε:

	καθόλου	λίγο	αρκετά	πολύ	πάρα πολύ
Την ποιότητα	-	1	9	12	19
	καθόλου	λίγο	αρκετά	πολύ	πάρα πολύ
Την ποικιλία	-	3	14	19	5
	καθόλου	λίγο	αρκετά	πολύ	πάρα πολύ
Την τιμή	-	4	6	6	25
	καθόλου	λίγο	αρκετά	πολύ	πάρα πολύ
Την εξυπηρέτηση	-	-	7	14	20

9. Θεωρείς κουραστική τη συμμετοχή σου σε κάποια από τις δράσεις του σχολικού συνεταιρισμού; Νιώθεις να σου στερεί χρόνο από το διάλειμμα ή την ξεκούρασή σου;

καθόλου	λίγο	αρκετά	πολύ	πάρα πολύ
7	21	10	2	1

10. Θεωρείς απαραίτητη, σύμφωνα με τις αρχές του καταστατικού, τη συμμετοχή των δασκάλων και των γονιών στη διαχείριση του σχολικού συνεταιρισμού;

καθόλου	λίγο	αρκετά	πολύ	πάρα πολύ
3	5	3	15	15

11. Πώς θα προτιμούσες να αξιοποιηθούν τα έσοδα που επιφέρει η λειτουργία του σχολικού συνεταιρισμού;

Να βελτιωθεί ακόμη περισσότερο	καθόλου	λίγο	αρκετά	πολύ	πάρα πολύ
	1	8	15	12	5

Σε βοήθεια συμμαθητών που έχουν ανάγκη

καθόλου	λίγο	αρκετά	πολύ	πάρα πολύ
-	5	7	12	17

Να μοιραστούν μεταξύ των μελών

καθόλου	λίγο	αρκετά	πολύ	πάρα πολύ
15	5	7	6	8

Άλλο : *Να χτιστεί σιντριβάνι (1) – Να επισκευαστούν οι μπασκέτες (1) – Να αγοραστούν παιχνίδια (1)*

12. Πιστεύεις πως η λειτουργία του σχολικού συνεταιρισμού κάνει το σχολείο σου:

	καθόλου	λίγο	αρκετά	πολύ	πάρα πολύ
Ευχάριστο	3	1	6	77	14
Κουραστικό	23	14	3	-	1
Αναγνωρίσιμο	2	1	13	14	12

13. Θα ήθελες να συνεχιστεί η λειτουργία του σχολικού συνεταιρισμού και τα επόμενα χρόνια;

καθόλου	λίγο	αρκετά	πολύ	πάρα πολύ
1	1	3	9	27

14. Τι θα ήθελες να αλλάξεις όσον αφορά τον τρόπο λειτουργίας του σχολικού συνεταιρισμού;

Να είναι πιο επιμελής η ΟΕΧ (1)

Να αλλάξει η ώρα των συνελεύσεων (1)

Να μη γίνονται τόσο συχνά συνελεύσεις (1)

Να αλλαχθούν οι ώρες του παντοπωλείου (1)

15. Πρότεινε τομείς/δράσεις που μπορεί να επεκταθεί ο σχολικός συνεταιρισμός στον σχολικό χώρο:

Θεατρική Αγωγή (19)

16. Πρότεινε τομείς/δράσεις που μπορεί να επεκταθεί ο σχολικός συνεταιρισμός στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο:

Καθαριότητα δημόσιων χώρων (5)

Αναδάσωση/δεντροφύτευση (2)

Υιοθέτηση χώρων (π.χ. πάρκων) και επιμέλεια αυτών (1)

Διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων (1)

17. Γράψε τρεις (3) λέξεις που σου έρχονται πρώτες στο μυαλό για τον σχολικό συνεταιρισμό «Αλέκτωρ»:

Συνεργασία (21)

Κοινωνικός (2)

Υπευθυνότητα (19)

Δραστήριος (1)

Δημιουργικότητα (16)

Αποτελεσματικός (1)

Χαρά/ευχαρίστηση (11)

Συμμετοχή (1)

Προσφορά (7)

Εξυπηρέτηση (1)

Ενδιαφέρον (5)

Σχολείο (1)

Διασκεδαστικός (3)

Κόκορας (1)

Συνεταιρισμός/Συνεταιριστής (3)

Κότα (1)

Ηρεμία (2)

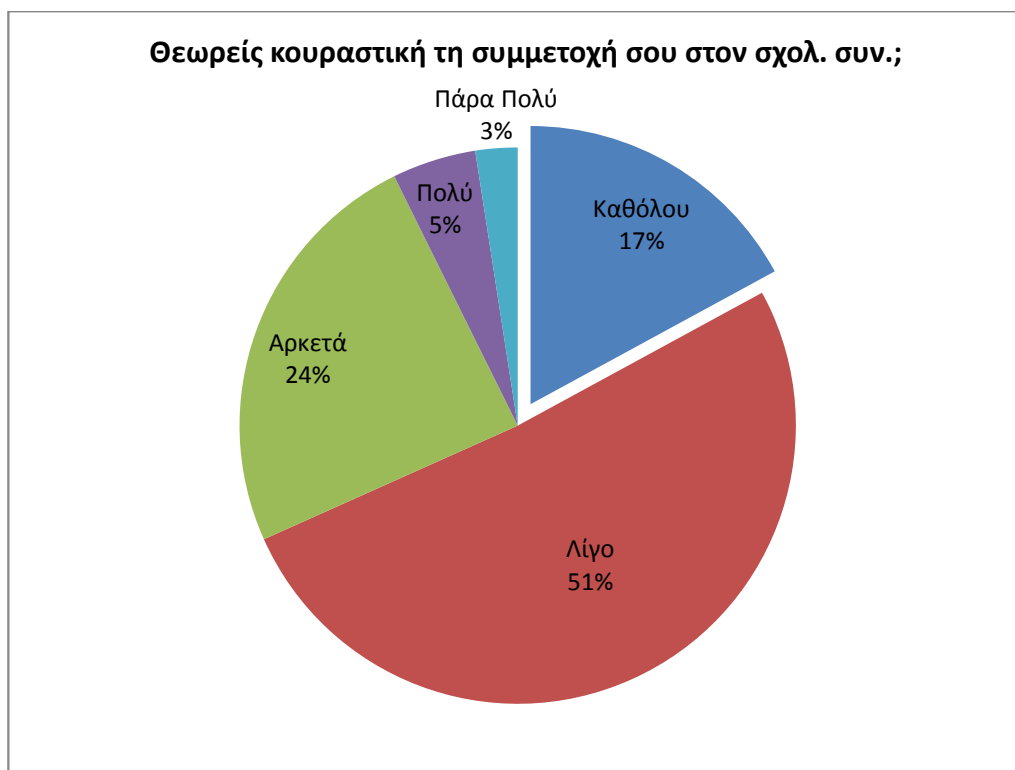
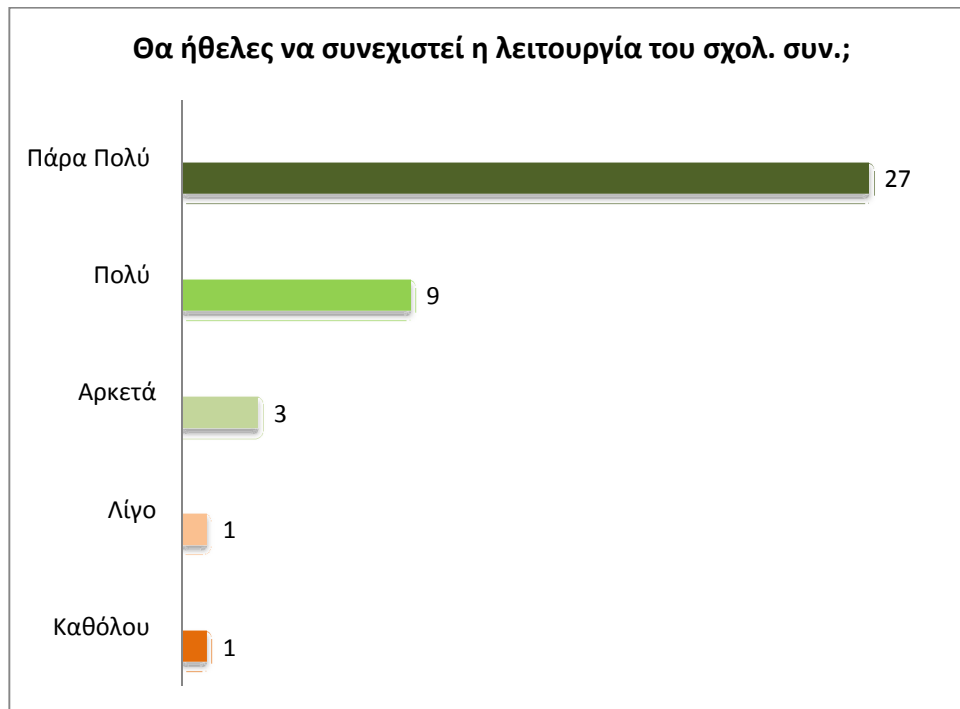
Διάφοροι θετικοί χαρακτηρισμοί (7)

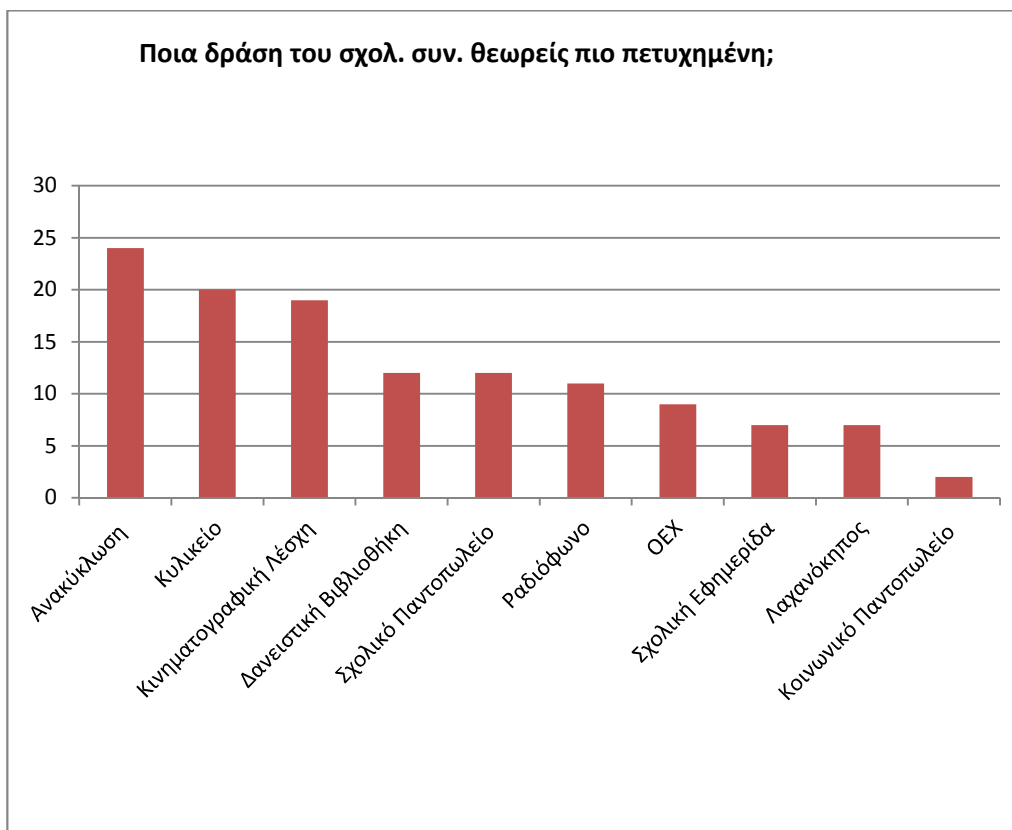
Αρνητικοί χαρακτηρισμοί (2)

(υπέροχος, τέλειος, καταπληκτικός, όμορφος, (απαίσιος, ξενέρωτος)

καλός, πανέξυπνος)

1.2 Γραφικές παραστάσεις κάποιων εκ των αποτελεσμάτων της έρευνας

2. ΝΟΜΟΙ – ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ - ΕΓΚΥΚΛΙΟΙ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΤΟΥ 1977

Ίδρυση και λειτουργία Σχολικών Συνεταιρισμών

"Οι σχολικοί συνεταιρισμοί είναι ένας θεσμός που καθιερώθηκε στα Δημοτικά Σχολεία της χώρας μας με απώτερο σκοπό την ανάπτυξη και διάδοση της ιδέας του συνεργατισμού μεταξύ των μαθητών. Τέτοιοι συνεταιρισμοί λειτουργούν σήμερα σε πολλά Δημοτικά Σχολεία με ικανοποιητικά αποτελέσματα.

Επειδή η διάδοση και η πρακτική εφαρμογή των αρχών του συνεταιρισμού και γενικότερα η συνεταιριστική διαπαιδαγώγηση συμβάλλουν στην εξοικείωση των μαθητών με το συνεταιριστικό θεσμό η αξία του οποίου για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του τόπου είναι γνωστή, παρακαλούμε να συστήσετε στους κ.κ. Δ/ντές των Δημοτικών Σχολείων της δικαιο-

δοσίας σας να συνεργαστούν με τους αρμόδιους κ.κ. Επιθεωρητές και Επόπτες Συνεταιρισμών της Α.Τ.Ε. για την ίδρυση, λειτουργία και προαγωγή των Σχολικών Συνεταιρισμών.

Ακόμη σας κάνουμε γνωστό ότι οι Σχολικοί Συνεταιρισμοί δεν πρέπει να περιοριστούν μόνο στα Δημοτικά Σχολεία των αγροτικών περιοχών της χώρας, όπως μέχρι τώρα συνέβαινε, αλλά να επεκταθούν και στα Σχολεία των αστικών κέντρων."

Ο ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ν. 1566/85 – Κεφ. ΙΓ΄

Άρθρο 46 - Σχολικοί συνεταιρισμοί

1. Ο σχολικός συνεταιρισμός είναι θεσμός κοινωνικής ζωής του σχολείου και ελεύθερη ένωση των μαθητών. Βασίζεται στην έμφυτη κοινωνικότητα του παιδιού, την ελεύθερη συμμετοχή, την αμοιβαία κατανόηση και τον αλληλοσεβασμό. Εφαρμόζει τις αρχές της αυτοδιοίκησης και των δημοκρατικών διαδικασιών. Έχει ως σκοπό τη διαπαιδαγώγηση των μαθητών σχετικά με τις αρχές της αλληλοβοήθειας, της συνεργασίας και της κοινωνικής ευθύνης, την ανάπτυξη της ανεξάρτητης σκέψης και δημοκρατικής συνείδησης, καθώς και τη γνώση συλλογικών μορφών οικονομικής δραστηριότητας.
2. Ο σχολικός συνεταιρισμός αναλαμβάνει πολλές δραστηριότητες στα πλαίσια της σχολικής και γενικότερα της κοινωνικής ζωής, όπως χειροτεχνία, σχολικό κήπο, ζωτεχνία, πρατήριο ειδών, κυλικείο, έργα πολιτισμού. Ειδικά για τα δημοτικά σχολεία, οι δραστηριότητες του σχολικού συνεταιρισμού επεκτείνονται στις έρευνες, πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις, εκδρομές και βιβλιοθήκες.
3. Η οργάνωση και η λειτουργία των σχολικών συνεταιρισμών καθορίζονται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ

Η με αριθμ. Φ 3/1085/ Γ 1/ 1456/1-12-97 απόφαση του ΥΠΕΠΘ με την οποία ρυθμίστηκαν τα θέματα ίδρυσης και λειτουργίας των σχολικών συνεταιρισμών συνοδεύεται από το ακόλουθο κείμενο:

“Σας στέλνουμε την αριθμ. Φ 3/1085/Γ1/1456/1-12-97 απόφαση του κ. Υφυπουργού Παιδείας, η οποία δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 1107/15-12-97, τεύχος β και αφορά τη λειτουργία των σχολικών συνεταιρισμών.

Για την εφαρμογή της απόφασης αυτής επισημαίνουμε τα ακόλουθα:

1. Στο εξής όλοι οι συνεταιρισμοί των δημοτικών σχολείων θα λειτουργούν σύμφωνα με τις διατάξεις της παραπάνω απόφασης. Οι συνεταιρισμοί που ήδη λειτουργούν θα προσαρμόσουν το καταστατικό και την όλη διαδικασία λειτουργίας στις διατάξεις της απόφασης μέχρι το τέλος Μαρτίου 1998, όπως στην παράγρ. 1 του άρθρου 6 της απόφασης ορίζεται.
2. Ο σχολικός συνεταιρισμός αποτελεί σημαντικό θεσμό της εκπαίδευσης και θα πρέπει να ενημερωθούν για τη σκοπιμότητα της λειτουργίας του όλοι οι εκπαιδευτικοί των δημοτικών σχολείων. Παρακαλούνται λοιπόν οι Σχολικοί Σύμβουλοι να οργανώσουν ενημερωτικές – Παιδαγωγικές συναντήσεις των Διευθυντών κατά ομάδες σχολείων ή όπως αυτοί κρίνουν σκόπιμο, με αποκλειστικό θέμα την ενημέρωση για τους σκοπούς και τον τρόπο λειτουργίας του σχολικού συνεταιρισμού και τη συνεργασία για την ίδρυση συνεταιρισμών στις σχολικές μονάδες της περιφέρειάς τους. Το θέμα αυτό μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο συζήτησης των Σχολικών Συμβούλων και με όλους τους εκπαιδευτικούς κατά τις επισκέψεις τους στα σχολεία. Στις παραπάνω συζητήσεις να προβληθεί ιδιαίτερα ο σχολικός συνεταιρισμός ως θεσμός της κοινωνικής ζωής του σχολείου και οι αρχές που διέπουν τη λειτουργία του, όπως: η αυτοδιοίκηση, οι δημοκρατικές διαδικασίες, η συλλογική προσπάθεια, η αλληλοβοήθεια, η συνεργασία και η κοινωνική ευθύνη, η ανάπτυξη της ανεξάρτητης σκέψης και της δημοκρατικής συνείδησης, η αμοιβαία κατανόηση, ο αλληλοσεβασμός των μελών του.
3. Οι Προϊστάμενοι των Διευθύνσεων και των Γραφείων Εκπ/σης θα υποβάλουν στη Δ/νση Σπουδών Π.Ε. του ΥΠΕΠΘ το προβλεπόμενο από την παράγρ. 2 του άρθρου 6 της προαναφερόμενης απόφασης πρωτόκολλο μέχρι το τέλος Μαΐου 1998, μαζί με το συνημμένο πίνακα.

Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΠΑΥΛΟΣ ΓΟΥΣΗΣ

3. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Σχολικός συνεταιρισμός Δημ. Σχ. Νεοχωρούδας -
έμβλημα του συνεταιρισμού

Σχολικός συνεταιρισμός Δημ. Σχ. Νεοχωρούδας – ο
διευθυντής Χρ. Καγιάννης

Σχολικός συνεταιρισμός Δημ. Σχ. Νεοχωρούδας –
σχολικό παντοπωλείο

Σχολικός συνεταιρισμός Δημ. Σχ. Νεοχωρούδας –
εργαστήριο ανακύκλωσης

Σχολικός συνεταιρισμός Δημ. Σχ. Νεοχωρούδας –
σχολικό κυλικείο

Σχολικός συνεταιρισμός Δημ. Σχ. Νεοχωρούδας –
σχολικός λαχανόκηπος

Σχολικός συνεταιρισμός Δημ. Σχ. Νεοχωρούδας – το κοινωνικό καλάθι

Σχολικός συνεταιρισμός Δημ. Σχ. Νεοχωρούδας – χώρος συνεδριάσεων

Σχολικός συνεταιρισμός Δημ. Σχ. Νεοχωρούδας – φροντίδα σχολικού κήπου

Σχολικός συνεταιρισμός Δημ. Σχ. Νεοχωρούδας – άποψη της αυλής, σχολικός κήπος

Σχολικός συνεταιρισμός Δημ. Σχ. Παροικίας Πάρου – σχολικό κυλικείο

Σχολικός συνεταιρισμός 13^ο-21^ο Δημ. Σχ. Κερατσινίου – λαχανόκηπος

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1988 και τα άρθρα 2,4,6 παρ. 3 του Ν. 1256/1982, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας και δεν προσβάλλει κάθε μορφής πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον.

Χαρίλαος Αθ. Κουτσοσπύρος, 2015